

บทที่ ๒

ความเป็นมาของบทเพลงไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษา ลักษณะของบทเพลงที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และบทเพลงไทยโดยแยกประเภท เป็นเพลงลูกกรุงของวง สุนทราภรณ์ และสมัยศ ทศนพันธ์ เพลง ลูกทุ่งภาคกลาง เพลงลูกทุ่งอีสาน และเพลงเพื่อชีวิตของวงคาราบาว

๒.๑ ลักษณะของบทเพลงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

หลักฐานของบทเพลงที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก มหาวรรค สักกปัญหสูตรพบว่ามี เรื่องของเพลงและดนตรีที่กล่าวถึงเทพบุตรตีพิณร้องเพลงเกี่ยวพาเทพธิดา ซึ่งในเนื้อเพลงนั้นพรรณนาถึง ความรัก พร้อมไปด้วยกันกับการเอ่ยอ้างพระคุณของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ ณ ถ้ำอินทสาล ใกล้เมืองราชคฤห์พระอินทร์ใคร่จะเฝ้าแต่เนื่องด้วยพระองค์กำลังเข้าฌาน สมาบัติอยู่จึงไม่กล้ารบกวน พระอินทร์จึงมีเทวบัญชาให้ ปัญจสิขะเทพบุตร ไปดูลาดเลาก่อนและสั่ง ว่า ถ้าพระพุทธเจ้าออกจากฌานสมาบัติเมื่อใด ให้ทำอาณัติสัญญาณบอกปัญจสิขะเทพบุตรไปรออยู่ นาน พระองค์ก็ไม่ออกจากสมาบัติ จึงหิบบิณฑิมาตีดและกล่าวคาถาอันเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธ เกี่ยวเนื่องด้วยพระธรรมเกี่ยวเนื่องด้วยพระสงฆ์ เกี่ยวเนื่องด้วยพระอรหันต์ และเกี่ยวเนื่องด้วยกาม พร้อมกับบรรยายเพลงรักถึงความรักอันซาบซึ้งที่ตนมีต่อสาวงามนางหนึ่ง เสียงพิณและเสียงเพลงทำให้พระพุทธเจ้าตื่นจากฌานสมาบัติ พอเขาขับเพลงจบ พระองค์จึงตรัสถามว่า “เธอขับเพลงขับได้ ไพเราะดี ไปเรียนมาจากไหน” ปัญจสิขะเทพบุตรกราบทูลว่า “เมื่อครั้งพระองค์ยังมิได้ตรัสรู้พระ โพธิญาณ ประทับบำเพ็ญเพียรอยู่ ณ โคนต้นโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ข้าพระพุทธเจ้าหลงใหลนาง หนึ่ง นามว่า ภัทรา ผู้มีสมญานามว่า สุริยาอแสง (สุริยวัจฉา) ธิดาของติมพฐหัวหน้าคนธรรพ์ แต่ นางได้ฝากดวงใจไว้กับชายอื่นเสียแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าได้มาพบพระองค์ประทับนั่งสงบ อยู่ใต้ต้นโพธิ์ ด้วยดวงพักตร์อันอัมเอบ มีความสุขอย่างหาที่เปรียบไม่ได้ จึงนึกในใจว่า ถ้าหากรักของข้าพเจ้าสมหวัง ก็คงมีความสุขเช่นท่านผู้นี้ เหตุนี้เอง เป็นแรงดลใจให้ข้าพเจ้าแต่งเพลงบรรเลงความรักอมตะที่มีต่อ นาง”^๑

อนึ่ง บทเพลงที่ปรากฏใน คัมภีร์ทาง พุทธศาสนา แม้จะเป็นเพลงขับของ เด็กหญิงกำลังหัก ดอกปทุมในสระปทุมร้องเพลง แต่เพลงขับนั้นประกอบด้วยธรรมและคติธรรม อันเป็นพุทธจริยธรรม ในขั้นขั้นสูงของพระอริยบุคคลผู้พัฒนาจิตใจ เมื่อฟังแล้วสามารถส่งกระแสจิตไปตามบทเพลง แล้วทำให้เกิดปัญญาสามารถละกิเลส หรือสังสารวัฏได้อย่างเด็ดขาด พ้นจากอำนาจกิเลสโดยสิ้นเชิง บทเพลง ประเภทนี้มีปรากฏอยู่ใน คัมภีร์ทาง พุทธศาสนา ตัวอย่างของ พระภิกษุรูปหนึ่ง ที่ได้ฟังบทเพลงแล้ว ปลอยจิตไปตามกระแสเสียงพิจารณาเป็นธรรมแล้วบรรลุพระอรหันต์ คือ ในสมัยหนึ่ง มีภิกษุชื่อ

^๑ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๔๕-๓๔๘/๒๗๓-๒๗๗.

ติสสะ เดินทางไปใกล้สระปทุม ได้ยินเด็กหญิงคนหนึ่งกำลังหักดอกปทุมในสระปทุมร้องเพลงที่ประกอบด้วยธรรมะ ดังนี้ว่า

ปาตมุลล์ โกกนท สุริยาโลเกน ตชชียเต

เอว มนุสสตตคตา ชราภิเวเคน มัลลายนติ

แปลว่า ดอกปทุมชื่อ โกกนทบานแล้วในเวลาเช้าถูกแสง พระอาทิตย์ให้เหยวแห้งไป ฉันทสัตว์ทั้งหลาย ผู้ถึงความเป็นมนุษย์ย่อมเหยวแห้งไปด้วยกำลังชรา ฉันทนั้น

พระติสสะเถระเมื่อได้สดับเพลงที่เด็กหญิงร้อง ก็ส่งกระแสจิตไปตามบทเพลงแล้วก็บรรลุพระอรหันต์

จะเห็นได้ว่าบทเพลงนี้ประกอบไปด้วยคติธรรม ที่ว่าเปรียบด้วยร่างกายที่เต็มไปด้วยความเป็นไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ความเป็นของไม่ใช่ตนตัว เป็นสิ่งที่หาแก่นสารไม่ได้สักวันคงร่วงโรยไปเหมือนดอกปทุม

ตัวอย่างที่ สองบุรุษผู้หนึ่งในพุทธันดรหนึ่ง (หมายถึง ในเวลาที่ว่างจากพระพุทธเจ้า) กลับจากป่าพร้อมกับบุตร ๗ คน ฟังเพลงที่สตรีนางหนึ่งซึ่งกำลังเอาซากตำข้าวสาร ดังนี้ว่า

ชราย ปริมทิตต์ เอต มลิตจฉวจิมมนิสสิต

มรณน ภิชชติ เอต มจจุสส ขสมามิส คต

กิมิน อาลย เอต นานากุณปปุริต

อสุจิภาชน เอต กฏฐุกขนธสม อิม

แปลว่า สรีระนี้อาศัยหนังมีผิวเหยวแห้ง ถูกชราย่ำยแล้ว สรีระนี้ถึงความเป็นอมิส คือเหยื่อ ของมฤตยู ย่อมตกไปเพราะมรณะ สรีระนี้เป็นที่อยู่ของหมู่หนอน เต็มไปด้วยซากศพต่าง ๆ สรีระนี้เป็นภาชนะของไม่สะอาด สรีระนี้เสมอด้วยท่อนไม้ “บุรุษพร้อมด้วยบุตรอีก ๗ คน พิจารณาบทเพลงนี้ แล้วก็บรรลุปัจเจกโพธิญาณ

๒.๒ ประวัติความเป็นมาและประเภทของเพลงไทย

๒.๒.๑ ประวัติความเป็นมาของเพลงไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชากรนับถือพระพุทธศาสนามากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับศาสนาอื่นๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย แนวคิดในพุทธศาสนา ฝังลึกอยู่ในคนไทย เป็นแนวทางการมีชีวิตอยู่อย่างไทยและอาจกล่าวได้ว่าคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาผ่านมาทุกยุคทุกสมัยโดยภูมิประเทศบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีทรัพยากรธรรมชาติทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ ชีวิตคนในบริเวณนี้น่าจะมีวิถีชีวิตที่มั่นคงและไม่มีกฎเกณฑ์รัดกุมมากนัก จนกลายเป็นการมีวิถีชีวิตที่เรียกว่า “อยู่อย่างไทย” และสัมพันธ์กับวิถีทางพุทธศาสนาอย่างยาวนาน

^๒ พระสิริมังคลาจารย์, มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๗.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๗-๑๘๘.

อนึ่ง หลักฐานเกี่ยวกับบทเพลงที่สามารถนับย้อนไปถึงสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีนั้น อาจฉายเงาปรากฏในหลักฐานวรรณคดีเรื่อง “นางนพมาศ” ที่ปรากฏว่าผู้ประพันธ์ต้องการการนำเสนอเรื่องราวและภาพวัฒนธรรมในสมัยสุโขทัยนั้น พบว่าเป็นวรรณคดีที่มุ่งจะสั่งสอนปรัชญาพุทธศาสนา ดึงเนื้อเรื่องที่กล่าวถึงกาลทุกครั้งที่พระร่วงเสด็จออกทำพิธีกรรมทางศาสนา ก็จะมีเสียงดนตรีบรรเลงส่งท้ายรายการเพื่อแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ของ พิธีกรรม

“...สมเด็จพระร่วงเจ้าออกทางท้องถนนวัดหน้าพระธาตุ ถวาย
ข้าวบิณฑบูชาพระรัตนตรัย แล้วประโคมดุริยางค์ดนตรี ขับร้องฟ้อน
รำ สมโภชพระพุทธรูปปฏิมากรโดยนิยมดังนี้...”

ส่วนในพิธีกวนข้าวบิณฑในวรรณคดีเรื่องนางนพมาศนั้น เป็นพิธีกรรมที่สำคัญทั้งศาสนาจักรและอาณาจักร เพราะพิธีกรรมเหล่านี้ประกอบไปด้วยความเชื่อที่ต้องอาศัยอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ของเสียงช่วยส่งเสริมความขลังของพิธีกรรม ในขณะเดียวกันความขลังของอำนาจก็ต้องอาศัยพิธีกรรม ทั้งอำนาจและพิธีกรรมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ยากที่จะแยกออกจากกันได้

“...จึงให้สาวส่างงามมรุษยาสเป็นฤกษ์โดยสังเขป ชาวดุริยางค์
ดนตรีก็ประโคมพิณพาทย์ ช้องกลองเป่าเล่นการมโหรีสพ ระเบ็ง
ระบำลำนารี่...”

ในการสวดมนต์เย็นดนตรีก็บรรเลง “โหมโรงเย็น” เพื่ออัญเชิญเทพยดาทั้งหลายให้รับรู้ว่บัดนี้ “มนุษย์พร้อมแล้วนะ” โดยอาศัยการสวด ซึ่งเป็นการเตรียมจิตใจให้สงบลงพร้อมกับสมาธิ... ดนตรีมีหน้าที่เป็นฉากของกิจกรรมของพุทธศาสนา^๕

ส่วนอิทธิพลจากภายนอกนั้น นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จากหลักฐานพบว่าการติดต่อกับชนต่างชาติ เช่น เขมรและจีน ตลอดมา โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา ยังมีชนต่างชาตินานาชาติเข้ามาติดต่อ ทั้งที่เป็นสัมพันธ์ไมตรีและพึงบรมโพธิสมภารพบว่ามีอยู่เป็นอันมาก บางสมัยก็ถึงแก่มีกองทหารอาสาของชาตินั้น ๆ เข้าสมทบในกองทัพของไทย เช่น อาสาจาก อาสามลายู และ อาสาญี่ปุ่น เป็นต้น ชนต่างชาติเหล่านั้น ย่อมจะนำเครื่องดนตรีติดตัวเข้ามาบรรเลง หรืออย่างน้อย ก็อาจนำเพลงในชาติของตน มาร้องประกอบในประเพณีตามลัทธิศาสนาบ้าง เพื่อความรื่นเริงบ้าง

ตามธรรมชาติของมนุษย์เรา ย่อมชอบฟังเสียงเพลงที่แปลกออกไปจากที่เคยฟังจำเจอยู่ทุกเมื่อเชิ่วัน และยิ่งเป็นศิลปินด้วยแล้ว จะไม่หยุดอยู่เพียงแค่เกิดความสนใจเท่านั้น ศิลปินย่อมจะต้องสังเกต จดจำและศึกษา ในเสียงเพลงเหล่านั้น และโดยวิสัยของศิลปิน จะต้องพยายาม สร้างศิลปะของตนให้กว้างขวางออกไป เมื่อดุริยางคศิลปินได้สังเกตและศึกษาจนรู้ถ่องแท้แล้ว ว่าเพลงของภาษาใด มีสำเนียงอย่างไร ซึ่งตรงกับคำพึงเพยที่ว่า สำเนียงบอกภาษา จึงได้คิด ประดิษฐ์แต่งเพลงภาษาขึ้น ให้เป็นภาษาต่างๆ นั้นบ้าง โดยใช้ทำนองอย่างไทยๆ ของเรา แต่ดัดให้มีสำเนียงเป็นภาษาอื่นหรือบางตอน อาจนำสำนวนของภาษานั้นมาสอดแทรกไว้เล็กๆ น้อยๆ และเพื่อที่จะนำทางให้ผู้ฟังทราบไว้ก่อนว่า เป็นเพลงสำเนียงอะไร จึงได้ตั้งชื่อเพลง บอกภาษานั้นๆ ไว้ข้างหน้า เช่น ลาวเสียงเทียน แกลลพบุรี มอญดูดาว จีนเก็บบุปผา และขอมกล่อมลูก เป็นต้น การดัดสำเนียงเพลง ให้เป็น

^๕ สุกรี เจริญสุข, ดนตรีชาวสยาม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดีด็อกเตอร์แซ็ค (Dr. Sax), ๒๕๓๘), หน้า ๑๑-๑๓.

ภาษาต่างๆ ก็เป็นเช่นเดียวกับการดัดสำเนียงคำพูดของตัวละครหรือลิเก ที่แสดงเป็นตัวภาษาต่างๆ ซึ่งพูดภาษาไทยเรานี่เอง หากแต่ดัดสำเนียงคำพูด ให้เป็นเสมือนชนชาตินั้นๆ พูดไทย

การที่นักปราชญ์ทางดนตรีไทย ต้องแต่งเพลงภาษาต่างๆ ขึ้นนี้ ก็มีเหตุอยู่ หลายประการ นอกจากเพื่อให้เกิดความแปลกให้ทำให้เกิดอรรถรสของผู้ฟัง การแสดงละคร หรือมหรสพบางอย่าง ก็เป็นเครื่องบังคับให้ต้องสร้างเพลงขึ้นมากเหมือนกัน เพราะบรรดาผู้จัดการแสดงละครหรือมหรสพ เหล่านั้น ได้แลเห็นชนชาติต่างๆ แต่งกายแปลกๆ มีทิวาวิธีการแตกต่างออกไป ก็มักจะปรับปรุงให้ การแสดงนั้น มีตัวภาษาต่างๆ เข้าแทรก เพื่อให้เป็นที่พอใจของคนดู เมื่อเป็นเช่นนี้ นักร้อง นักดนตรี ก็จำเป็นต้องแต่งเพลงสำเนียงภาษานั้น ขึ้นประกอบการแสดงเพื่อให้กลมกลืนกัน อีกประการหนึ่ง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า บางสมัย ก็มีกองอาสาต่างชาตรวมอยู่ในกองทัพไทยด้วย นักปราชญ์ทาง ดนตรีจึงได้แต่งเพลงภาษาต่างๆ ขึ้น เพื่อเป็นการแสดงกฤดาภินิหารของพระมหากษัตริย์ไทย และ นำมาบรรเลงรวมอยู่ใน เพลงกราวนอก อันเป็นเพลงหน้าพาทย์สำหรับประกอบการยกทัพของฝ่าย มนุษย์ เสมือน แสดงออกให้เห็นว่าในกองทัพไทยนั้น พรั่งพร้อมไปด้วยกองอาสาชาติต่างๆ นอกจากนี้ ก็เป็นการแสดงความรู้อันกว้างขวางของนักแต่งเพลงไทย ซึ่งสามารถดัดสำเนียงให้เป็นเสมือน เพลง ของภาษาอื่นๆ ไปได้ และเมื่อมีผู้หนึ่งแต่งขึ้น ได้รับความนิยม ผู้อื่นที่มีความสามารถ ก็แต่งขึ้นบ้าง จึง ได้มีเพลงที่มีชื่อเป็นภาษาอื่น นำหน้าอยู่มากมาย

เพลงที่มีสำเนียงและชื่อเป็นภาษาต่างๆ เหล่านี้ ในชั้นแรก ก็มีแต่อัตรา ๒ ชั้นและชั้น เดียวเท่านั้น ใช้บรรเลงเป็นเพลงลูกบทต่อท้ายจากเพลงอื่นๆ บ้าง ใช้ร้องและบรรเลงเป็น เอกเทศ บ้าง หรือบรรเลงรวมหลายๆ ภาษา ก็มีใช้แต่บรรเลงในเพลงกราวนอก บรรเลงก่อนที่จะ ลงโรงแสดง ลิเก และบรรเลงในชุดเพลงนางหงส์ เรียกว่า ออกภาษา หรือ ออกสิบสองภาษา (ในสมัยโบราณอาจ บรรเลง ถึง ๑๒ ภาษา) จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นสมัยที่นิยมการ แต่งเพลงขึ้นเป็นอัตรา ๓ ชั้น กันมาก ผู้แต่งบางท่าน จึงได้นำเพลงจำพวกภาษามาแต่ง ขึ้นเป็น ๓ ชั้นไปด้วย และนิยมแต่งกัน ต่อมาจนถึงสมัยปัจจุบัน เช่น เพลงเขมรไทรโยก และ เพลงแขกต๋อยหม้อ เป็นต้น การแต่งเพลง ภาษาขึ้นเป็น ๓ ชั้นนี้ บางท่านก็รักษาสำเนียง ของภาษาเดิมไว้ แต่บางท่านก็แทรกสำเนียงไทยมา จนเกือบจะฟังสำเนียงภาษาเดิมไม่ออก และบางท่านก็เพิ่มเติมสำเนียงภาษามากยิ่งกว่าของเดิม ทั้งนี้ ก็แล้วแต่รสนิยมของท่านผู้แต่ง^๕

๒.๒๒ ประเภทของเพลงไทย

๒.๒๒.๑ เพลงลูกทุ่ง

เพลงลูกทุ่ง หมายถึง เพลงที่สะท้อนวิถีชีวิต สภาพสังคม อุดมคติและวัฒนธรรมไทย มีท่วงทำนอง คำร้อง สำเนียง ลีลาการร้อง การบรรเลง ที่เป็นแบบแผน มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งให้ บรรยากาศของความเป็นลูกทุ่ง โดยเฉพาะการร้องเอื้อนที่ใช้ลูกคอ เพลงลูกทุ่งเป็นเพลงไทยที่มี ลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ มีการใช้ภาษาง่ายๆ บรรยายเรื่องราวของชีวิต สภาพสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเน้นชีวิตของชาวชนบท โดยก่อนหน้านั้นยังไม่มีแบ่งแยกว่า เป็นลูกทุ่งหรือลูกกรุง เนื่องจาก เพลงไทยได้พัฒนามาจากเพลงไทยเดิมที่ใช้คำร้องที่มีลักษณะการเอื้อน และใช้เครื่องดนตรีไทย

^๕ มนตรี ตราโมท และคณะ, **โน้ตเพลงไทย เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๙),

บรรเลง มาเป็นเพลงไทยสากล ที่มีเนื้อร้องเต็ม ใช้เครื่องดนตรีสากลบรรเลง ซึ่งได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากฟังง่าย ร้องง่าย จำได้ง่าย และมักเรียกลักษณะจากแนวการร้องของนักร้องแต่ละคนมากกว่า เช่น แนวร่าวก แนวเพลงเพื่อชีวิต นอกจากนี้ นักประพันธ์เพลงรุ่นเก่าๆ ก็ไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการแบ่งแยกประเภทของเพลงไทยสากลว่า เป็นเพลงลูกทุ่ง และลูกกรุง เพราะถือว่า ดนตรีเป็นภาษาสากลและต่างเป็นเพลงไทยสากลเช่นเดียวกัน

คำว่า "ลูกทุ่ง" ปรากฏครั้งแรกเป็นชื่อของภาพยนตร์เพลง สร้างโดยบริษัทภาพยนตร์ไทย หรือไทยฟิล์ม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยมี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล เป็นผู้กำกับ ผู้แต่งทำนองเพลงคือ หม่อมหลวง พงษ์วาทย์ อภัยวงศ์ ผู้แต่งเนื้อร้องคือ พระยาโกมารกุลมนตรี (ชื่น) เพลงในภาพยนตร์ ได้แก่ เงาไม้ ต่อนกระป๋อง เกี้ยวสาว สายัณห์ และไม้งาม เนื้อร้องส่วนใหญ่เน้นการชมธรรมชาติอันสวยงามของท้องไร่ปลายนา เพลงที่มีแนวเป็นเพลงลูกทุ่ง และบันทึกไว้เป็นหลักฐานคือ เพลง สาวชาวไร่ ซึ่งเป็นผลงานการประพันธ์ของ ครูเหม เวชกร ใช้ร้องประกอบการแสดงละครวิทยุเรื่อง สาวชาวไร่ ใน พ.ศ. ๒๔๘๑ จากหลักฐานที่ค้นพบมีคำที่นำเชื่อว่า เพลงสาวชาวไร่ เป็นเพลงลูกทุ่งเพลงแรกของเมืองไทย การตีความเรื่องกำเนิดของเพลงลูกทุ่งยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่บ้าง กาญจนาภรณ์ เขียนไว้ในหนังสือ เรื่องของละครและเพลง ว่า "หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้ว มหรสพต่างๆ ก็เริ่มฟื้นตัวขึ้น ...เกิดเพลงแบบใหม่เรียกกันว่า เพลงลูกทุ่ง ตั้งเป็นวงดนตรีแบบสากล" ส่วน พยงค์ มุกดา เห็นว่า เรื่อง แผลเก่า ของไม้เมืองเดิม มีเพลงขวัญของเรียม ซึ่งพราวนบุรุษแต่งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๒ น่าจะถือเป็นแม่บทของเพลงลูกทุ่งได้ เพราะมีลูกเอื้อน ลูกขัด และสาระเนื้อหาแบบเพลงลูกทุ่ง ราว พ.ศ. ๒๔๙๘ ป.วรานนท์ นักจัดรายการวิทยุ ได้เรียกนักร้องประเภทเพลงชีวิต เช่น คำรณ สัมบุณณานนท์ สมยศ ทศนพันธ์ พยงค์ มุกดา สุรพล สมบัติเจริญ ว่าเป็น "นักร้องตลาด" เป็นเพลงตลาด เนื่องจากเข้าถึงผู้ฟังที่เป็นชาวบ้านทั่วไปได้ง่าย เนื้อหาเพลงมีความชัดเจน ส่วนอีกแนวหนึ่ง เรียกว่า "เพลงผู้ดี" ซึ่งหมายถึง เพลงที่มีการแต่งอย่างไพเราะเพราะพริ้ง นักร้องแนวนี้ เช่น สุเทพ วงศ์กำแหง สวลี ผกาพันธุ์ เพลงไทยสากลจึงถูกแบ่งประเภทออกเป็น เพลงลูกทุ่ง และเพลงลูกกรุง แต่จะใช้หลักเกณฑ์ใดในการตัดสินนั้น มีผู้ให้ความเห็นว่า เป็นเพราะช่องว่างระหว่างวัฒนธรรมเมือง และชนบท เพลงลูกกรุงจึงได้รับความนิยมในหมู่นักศึกษาศึกษาของสังคมเมือง ส่วนเพลงลูกทุ่งมุ่งรับใช้ชาวชนบทเป็นส่วนมาก

คำว่า "เพลงลูกทุ่ง" เกิดขึ้นโดย นายจำนง รังสิกุล เป็นผู้ริเริ่ม ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าฝ่ายจัดรายการ ของสถานีโทรทัศน์ช่อง ๔ บางขุนพรหม โดยตั้งชื่อรายการว่า "เพลงลูกทุ่ง" มีนายประกอบ ไชยพิพัฒน์ เป็นผู้จัด ออกอากาศ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ เดือนละ ๒ ครั้ง ทุกวันจันทร์เว้นจันทร์ จนได้รับความนิยมและแทรกซึมไปตามวงดนตรีต่างๆ เริ่มเรียกวงของตนเองว่า วงดนตรีลูกทุ่ง และนักร้องนิยมเรียกตัวเองว่า นักร้องเพลงลูกทุ่ง^๖

ในช่วงเวลาต่อมา มีภาพยนตร์ต่างประเทศชื่อ Your Cheating Heart ซึ่งเป็นภาพยนตร์ชีวประวัติของ แฮงค์ วิลเลียมส์ (Hank Williams) นักร้องแนวชนบทชาวอเมริกัน และมีผู้ตั้งชื่อภาพยนตร์เรื่องนี้ว่า เพลงลูกทุ่ง ซึ่งทำให้คำว่า เพลงลูกทุ่งติดหูคนฟัง และมีความรู้สึก ว่า หมายถึง

^๖ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ / เล่มที่ ๓๓ / เรื่องที่ ๒ เพลงลูกทุ่ง ประวัติเพลงลูกทุ่ง
ออนไลน์:[แหล่งที่มา] <http://kanchanapisek.or.th>. [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

เพลงที่ร้องง่าย ๆ ฟังสบาย ๆ เนื้อหาท่วงทำนองชวนให้นึกถึงบรรยากาศทุ่งนาป่าเขา ตั้งแต่นั้นมา คำว่า "เพลงลูกทุ่ง" จึงเป็นที่รู้จักแพร่หลายกันทั่วไป

สรุปพัฒนาการของเพลงลูกทุ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้เกณฑ์การจัดแบ่งยุคต่างๆ เหล่านี้ จากเนื้อหาของเพลง และรูปแบบที่โดดเด่น ของเพลงลูกทุ่งในแต่ละช่วงเวลา ดังต่อไปนี้ ยุคต้น (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๕๐๗) นับว่า เป็นยุคบุกเบิกเพลงลูกทุ่ง เนื้อหาเพลงลูกทุ่งช่วงนี้ มักกล่าวถึง ธรรมชาติ ที่สวยงามของชนบท ส่วนวิถีชีวิตของชาวชนบทมักกล่าวถึงความรักของหนุ่มสาว ความยึดมั่นในศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี นักร้องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อวงการเพลงลูกทุ่งไทย ในแง่ที่เป็นผู้ริเริ่มเสนอผลงานเพลงอันทรงคุณค่าในยุคแรกๆ เช่น คำรณ สัมบุณณานนท์, ชาญ เย็นแข, ปรีชา บุญญเกียรติ, วงจันทร์ ไพโรจน์เบญจมี, สมยศ ทศนพันธ์ , ส่วนนักร้องหญิง ที่มีชื่อเสียง เช่น ผ่องศรี วรนุช, ศรีสอางค์ ตริเนตร , วงดนตรีที่เด่นๆ เช่น วงจุฬารัตน์ ของ มงคล อมาตยกุล วงดนตรีพยงค์ มุกดา

๒.๒๒.๒ ลักษณะสำคัญของเพลงลูกทุ่ง

เพลงลูกทุ่งเป็นเพลงที่มีลักษณะฟังง่าย เข้าใจง่าย สามารถนำมาร้องตามได้ ไม่มีกฎเกณฑ์อะไรในการประพันธ์เพลง ไม่ว่าจะนำเพลงพื้นบ้าน เช่น ลิเก ลำตัด แห่ หมอลำ เขื่อง มโนราห์ มาร้องและปรับแต่งทำนองเนื้อหา ตลอดจนนำเพลงไทยเดิม หรือเพลงต่างประเทศ เช่น เพลงจีน ญี่ปุ่น เกาหลี มาปรับปรุงแต่งเนื้อร้องเพิ่มทำนองใหม่ หลักสำคัญของการสร้างทำนอง คือ ให้สามารถบรรจุคำร้องและบันทึกเป็นโน้ตสากลเพื่อบรรเลงด้วยดนตรีสากลได้

ลักษณะเด่นของเพลงลูกทุ่ง คือ การร้องที่ร้องอย่างเต็มเสียง ชัดถ้อยชัดคำ การเอื้อนเสียง การใช้ลูกคอ หรือการระรัวเสียงลูกคอ ของเพลงลูกทุ่ง ซึ่งมีช่วงเสียงที่ลึกและกว้าง คลื่นลูกคอ แต่ละคลื่นจะห่างกัน นอกจากนี้ทำนองของเพลงลูกทุ่งก็มีลักษณะพิเศษ ที่เด่นชัดอีกประการคือ การนำท่วงทำนองจากเพลงไทยเดิมมาใช้ ดังที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ มีความว่า

“เมื่อข้าพเจ้าเติบโตขึ้น ได้ฟังเพลงอย่างพิถีพิถันมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งได้รำเรียนดนตรีไทยจากท่านผู้รู้ต่างๆ ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ก็ได้เห็นความจริงว่า นักร้องลูกทุ่งนั้นที่ดีมากคือ การร้องเพลงด้วยเสียงแท้ และร้องเต็มเสียงอย่างชัดถ้อยชัดคำ อีกประการหนึ่ง ลีลาการขับร้องเพลงลูกทุ่งคือ การเอื้อนเสียง นักร้องลูกทุ่งทุกคนมีวิธีเอื้อนเสียงให้อารมณ์แบบพื้นบ้านที่ไพเราะน่าฟัง แตกต่างไปจากเพลงไทยอย่างชัดเจน เป็นแบบอย่างของลูกทุ่งแท้ๆ หากนำวิธีเอื้อนที่ใช้ในเพลงไทยไปใช้กับเพลงลูกทุ่งแล้ว เพลงนั้นก็จะเป็นเพลงลูกทุ่งทันที ในทางกลับกัน จะนำเอื้อนลูกทุ่งไปใช้ในเพลงไทยก็ไม่ดีเช่นกัน...”

เพลงลูกทุ่งดีๆ หลายเพลงได้ทำนองมาจากเพลงไทยของเก่า มีทั้งที่ใช้ทำนองเดิมตลอดทั้งเพลง และที่นำเค้าโครงเพลงเก่ามาดัดแปลงขึ้นใหม่ นับว่า เป็นสะพานเชื่อมให้ของเก่าต่อกับของใหม่ หากบอกว่า มาจากของเก่าชื่ออะไรด้วย คนรุ่นใหม่ก็จะได้เรียนรู้เพลงเก่าไปพร้อมกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ เพลงนกแล มาจากเพลงลาวต้อยตึง เพลงรักจางที่บางปะกง ที่สดใส รุ่งโรจน์ทอง ร้อง มาจากเพลงแขกมอญบางขุนพรหม ๒ ชั้น เพลงหนุ่มนารอนาง ของไวพจน์ เพชรสุพรรณ มาจากเพลงลาวลำปาง เพลงลูกทุ่งเสียงเทียน ของชินกร ไกรลาศ ก็มาจากเพลงลาวเสียงเทียน ที่ได้มาจากเพลง

ไทย แล้วแต่งเติมเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็มี เพลงยอยศพระลอ ของชินกร ไกรลาศ (เพลงนี้ร้องเกริ่นสำเนียงลาวคล้ายเกริ่นลาวครวญ แต่ไม่ใช่ แล้วนำเพลงลาวกระทบไม้เข้ามาต่อ) ที่ได้มาจากเพลงของเด็ก เป็นเพลงไทยพื้นบ้านก็มี ที่ทำไว้ดีก็คือ เพลงอันจันทร์ ศรชัย เมฆวิเชียร ขับร้อง"เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นของเพลงลูกทุ่ง จากการสัมมนาเชิงวิชาการเรื่อง "เส้นทางเพลงลูกทุ่งไทย" เมื่อวันที่ ๒๕ - ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๓ สรุปได้ ๔ ประการดังนี้

๑. เรียบง่าย

คำร้อง เนื้อร้องของเพลงลูกทุ่งมีความเรียบง่าย แต่ยังคงไว้ซึ่งระเบียบแบบแผน มีลักษณะสัมผัสแบบกลอน มีท่อนวรรคระดับ รับ รอง ส่ง แต่ละวรรคจะมีคำร้องจำนวนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับทำนองและจังหวะของบทเพลง

๒. ใส่ความรู้สึก

เพลงลูกทุ่งสามารถใส่ความรู้สึกตลก เศร้า เสียสละ สนุกสนาน สามารถเล่นเสียง มีลีลาการร้องที่ไม่เหมือนเพลงลูกกรุง ที่ร้องแบบเรียบๆ เนื่องจากเพลงลูกทุ่งรับเอาวัฒนธรรมมาจากเพลงไทยเดิม และเพลงพื้นบ้าน จึงเปิดทางให้ผู้ร้องใส่ความรู้สึกลงไปได้อย่างเต็มที่

๓. บันทึกเรื่อง

เพลงลูกทุ่งส่วนมากจะบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น นับเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์สังคมไทยในช่วงเวลาต่างๆ เช่น ภาวะสงคราม การเมือง สภาพสังคมสมัยต่างๆ

๔. เพื่องภาษา

เพลงลูกทุ่งสามารถใช้ถ้อยคำบรรยายให้เกิดภาพพจน์ บางเพลงมีสำนวนโวหารที่สละสลวย^๗

๓. เนื้อเพลง

เพลงลูกทุ่งมีเนื้อร้องที่สะท้อนความเป็นไปในสังคม ความคิด การดำเนินชีวิต ค่านิยมและคุณค่าทางด้านสังคม สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พระพุทธศาสนา ความเชื่อ นบธรรมนียม ประเพณี การบริโภค และแง่คิดต่างๆ ทั้งที่เป็นคติสอนใจ คำพูดกระทบกระเทียบเสียดสี เป็นเพลงที่สามารถพูดถึงได้ทุกอย่างทุกเหตุการณ์ เปิดกว้างในการใช้ภาษา ทั้งภาษาชาวบ้าน ภาษาทวิ และคำแผลง ศัพท์ที่นิยมในช่วงเวลานั้นๆ จึงนับเป็นบันทึกประวัติศาสตร์สังคมไทยในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างเนื้อเพลงที่บรรยายสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบท เช่นเพลงสวรรค์ชาวนาประพันธ์โดย ไพบูลย์ บุตรขัน ขับร้องโดย คำณ สัมบุญณานนท์

"รุ่งแสงสุริยา เสียงไก่ขันมาก้องกังวาน กาเหว่าครวญเสียงหวาน แว่วกังวานป่าดงพงไพร
ชีวิตบ้านท้องนา เข้าตื่นขึ้นมาไล่ควายไปในป่า แบกคันไถจุดเหล็กไฟสูบยาใบตอง ไถนาไป
พลางร้องเพลง ไม่หวั่นเกรงแดดจะร้อนส่อง ตกเพลวัดโบสถ์ดีกลอง หยุดไถนาพลัน ค่าแล้ว
กลับบ้านมา หาข้าวปลาแบ่งกินกัน นี่แหละคือสวรรค์ ที่ตัวฉันอยู่กันจำเริญ... โห่เล"

^๗ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ ๓๓ / เรื่องที่ ๒ เพลงลูกทุ่ง / ลักษณะสำคัญของเพลงลูกทุ่ง
<http://kanchanapisek.or.th>. [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

ในระยะแรกคำร้อง หรือเนื้อเพลงลูกทุ่ง เป็นการบรรยายสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ของชาวชนบท ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม ต่อมาเมื่อมีนักแต่งเพลงมากขึ้น เนื้อหาที่มีความหลากหลายตามแต่ผู้ประพันธ์จะกำหนด ทั้งแนวรัก เสรี หรือสะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ การเมือง หรือหากมีเหตุการณ์สำคัญๆ เพลงลูกทุ่งก็จะทำหน้าที่บันทึกไว้ทันที

ตัวอย่างเพลงที่สะท้อนเหตุการณ์ของสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เช่นเพลงน้ำท่วม ประพันธ์โดย ไพบุลย์ บุตรขัน ที่มีคำร้องว่า

"น้ำท่วมน้องว่าดีกว่าฝนแล้ง พี่ว่าน้ำแห้งให้ฝนแล้งเสียยิ่งดีกว่า น้ำท่วมปีนี้ทุกบ้านล้วนมีแต่คราบน้ำตา พี่เห็นน้ำขึ้นบนหลังคา น้ำตาไหลเคล้าสายชล"

เพลงน้ำมันแพง ของสรวง สันติ เพลงข้าวไม่มีขาย ของ ศรีเพชร ศรีสุพรรณ อาจกล่าวได้ว่า เพลงลูกทุ่งสะท้อนความเป็นไปของสังคมไทย และประวัติศาสตร์สังคมไทย ปรากฏอยู่ในเพลงลูกทุ่งไม่น้อย อีกทั้งเป็นสิ่งที่ช่วยปลดปล่อยคนจนยามสิ้นหวังได้เป็นอย่างดี เพลงลูกทุ่งในบางยุคอาจสะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยยังขาดกลไกที่มา ซึ่งความเสมอภาค และยุติธรรม เพลงลูกทุ่งจึงไม่ใช่จะสื่อถึงความบันเทิงบริสุทธิ์แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังคงทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนความคิด ความเชื่อ และเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตโดยแท้จริง ที่คนรุ่นหลังสามารถศึกษารับรู้ได้ โดยผ่านบทเพลงในอดีตเหล่านั้น

นอกจากนี้เพลงลูกทุ่งยังมีเนื้อหาของการใช้ถ้อยคำภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ต้องแปลความหมาย มีการสรรหาคำกระทบกระเทียบ เปรียบเปรย ประชดประชัน ใช้ถ้อยคำอารมณ์คมคาย ถูกใจผู้ฟัง และมีการใช้คำคล้องจอง คำสัมผัส ภาษาที่ปรากฏ มีแหล่งที่มา ที่หลากหลาย ทั้งภาษาของภาคกลาง อีสาน เหนือ และใต้ โดยใช้ศัพท์ สำนวน สำเนียง ภาษาถิ่น ซึ่งแตกต่างกันไป ตามลักษณะของเพลงหรือตามสำเนียงของนักร้อง เช่น เสียงเหน่อแบบชาวสุพรรณบุรีของ สุรพล สมบัติเจริญ ถือได้ว่า การขับร้องด้วยสำเนียงถิ่นต่างๆ นั้น เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเพลงลูกทุ่ง และมักออกเสียงเพี้ยนไปจากเสียงวรรณยุกต์ ของภาษามาตรฐาน อาจเนื่องมาจากเป็นสำเนียงที่มากับตัวนักร้องเอง หรือเพื่อให้ดูโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ นักร้องแต่ละคนจึงต้องมีลีลาการร้องเฉพาะตัว เพื่อสร้างจุดสนใจ เช่น ชาย เมืองสิงห์ มีการออกเสียงนาสิก ฟังคล้ายเสียงบิบบมุก หรือรุ่งเพชร แหลมสิงห์ ในเพลง ฝนเดือนหก "ย่างเข้าเดือนหก ฝนก็ตกพรำพรำ" รุ่งเพชร ออกเสียงคำว่า ตก เป็น ตัก ซึ่งมีการเพี้ยนเสียงวรรณยุกต์ เอกชัย ศรีวิชัย ร้องเพลง โดยใช้สำเนียงภาคใต้ บางครั้งแม้นักร้องจะไม่ใช่คนพื้นถิ่นนั้น แต่ผู้แต่งเพลงก็แต่งให้นักร้องออกสำเนียงถิ่นนั้นไปด้วยสังคมที่อยู่ในยุคทุนนิยม ความต้องการมีบ้าน รถยนต์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งโทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานที่ใครๆ ต่างมีไว้สำหรับติดต่อสื่อสาร การพูดถึงห้างสรรพสินค้าที่ใช้เวลาพักผ่อนในวันหยุด หรือกล่าวถึงร้านสะดวกซื้อ ก็มีอยู่ในเนื้อหาของเพลงลูกทุ่งยุคปัจจุบัน

ตัวอย่างเพลงที่มีศัพท์สำนวนภาษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพลง สาวอีสานรอรัก

"น้องเป็นสาวขอนแก่น ยังไม่เคยมีแฟน บ้านอยู่แดนอีสาน น้องเป็นสาววัยอ่อน ได้แต่นอนตะแคงยามเมื่อแรงฝันหวาน จะมีชายใดไผ่เดต้องการ จะมีชายใดไผ่เดต้องการ จงเอ็นดูเด้ออ้ายเดอ จงปรานีน้องจักหนอย ฮักน้องบ่อยๆ เพราะน้องได้พลอยดีใจ"

เพลง ขอให้กันหนาวขั้บร้องโดย ต่าย อรทัย

"เมื่อเลิกงานเดินเหงา มีเงาเป็นเพื่อนข้างซอย ผู้สาวบ้านไกลใจลอย บ่มีคนคอยเคียงเงา อยู่ในเมืองใหญ่ อุ่นกายแต่หัวใจหนาว วันๆ มีหลายเรื่องราว รุมเร้าให้คอยหวั่นไหว ผีน้อยสับสนไหนด นานไปแรงใจสุดท้อ หัวน้เกรงทางบ้านที่รอ แม่พ่อจะสู้จ้ได้ ปัญหาหลายอย่าง สู้ตามลำพังบ่ไหว พรุ่งนี้สีเดินอย่างไร เมื่อใจบ่มีคนเคียง"

ตัวอย่างเพลงที่มีศัพท์สำนวนภาษาถิ่นภาคใต้ เพลง แสนหวังเหว็ด

"ทราบข่าวว่าแม่บังอรอยู่เมืองนคร บ้านเกิดบ้านเกิด วันก่อนคงลิกโคดนยาเสน่ห์เลยหนี เติลิต ลิกทิ้งขว้างร้างเจ้า ลิกทิ้งขว้างร้างเจ้า ไปพบแม่แล้ว อู้ย น้าหวังเหว็ด" (หวังเหว็ด แปลว่า ห่วงใย คิดถึง)

นอกจากนี้เนื้อเพลงในเพลงลูกทุ่งยังได้สอดแทรกขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และคำสอนทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องบุญกรรมอยู่ตลอดเวลา เราสามารถศึกษาประเพณี เทศกาลต่างๆ ได้จากเนื้อเพลงเหล่านี้ ตลอดจนวิถีชีวิตเกษตรกรรม การนับเดือนต่างๆ

ตัวอย่างเพลงที่แทรกขนบธรรมเนียมประเพณีไทย หรือคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพลง หนูนมรอนาง "เดือนเจ็ดเจ้าไม่มา จะเข้าพรรษาอิงพาใจเศร้า"

เพลง น้ำลงเดือนยี่ "เมื่อเดือนสิบเอ็ด น้ำเริ่มไหลนอง เพ็ญเดือนสิบสองพี่และน้องร่วม ลอยกระทง แล้วโยเดือนยี่ น้องของพี่รักเริ่มถอยลง เหตุไฉนน้ำใจน้องค์ ไหลถอยลงเหมือนน้ำลงเดือนยี่"

เพลง ผู้อาภัพ "หากชาติก่อนนี้มีเวรกรรมก่อ ควรใช้หนี้ให้พอ แล้วขอสร้างบุญเรื่อยไป ชาติหน้ามีจริงจะขอเกิดใหม่ กุศลที่สร้างไว้ดลใจให้คนเมตตา"

ตัวอย่างเพลงที่มีคำเปรียบเทียบกับชีวิตและโลก เพื่อให้รู้จักค่าของชีวิต ค่าของความเป็นคน คือ เพลงโลกนี้คือละคร ประพันธ์โดย ไพบุลย์ บุตรขัน ขั้บร้องโดย ปรีชา บุญญเกียรติ

"โลกนี้คืออยู่ยอกย่อน เปรียบเหมือนละคร ถึงบทเมื่อตอนเร้าใจ บทบาทลีลาแตกต่างกัน ไป ถึงสูงเพียงใด ต่างจบลงไปเหมือนกัน เกิดมาต้องตายร่างกายผุพัง ผู้คนเขาซัง คิดยิ่งระวังไหวหวั่น ต่างเกิดกันมาร่วมโลกเดียวกัน ถือผิวซังพรรณ บ้างเหยียดหยามกันเหลือเกิน โลกนี้คือละคร บทบาท บางตอน ชีวิตยอกย่อนยับเยิน ชีวิตบางคนรุ่งเรืองจำเริญ แสนเพลินเหมือนเดินอยู่บนหนทางวิมาน โลกนี้คืออยู่ยอกย่อนใจ ชั่วชีวิตวัย หมุนเปลี่ยนผันไปเหมือนม่าน เปิดฉากเร่ร่อนผุดผ่องตระการ ครั้นแล้วไม่นาน ปิดม่านเป็นความเศร้าใจ"

เมื่อถึงปัจจุบัน เนื้อหาของเพลงลูกทุ่งก็ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย คือ ไม่กล่าวถึงธรรมชาติที่งดงามของท้องทุ่งไร่นา ความเขียวขจีของต้นข้าวอีกแล้ว แต่เนื้อหาหมกกล่าวถึงการใช้แรงงานในเมืองหลวง ชีวิตของหนุ่มสาวโรงงาน ความรัก ความอดทน ที่ต้องทำงานหนัก เพื่อหาเงินส่งกลับไปที่บ้าน อันสะท้อนสภาพชีวิต

๔. นักแต่งเพลง

ผู้แต่งเพลงให้กับนักร้อง นักแต่งเพลงเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดท่วงทำนอง และเนื้อเพลง มีความคิดสร้างสรรค์ ที่จะนำความรู้สึก หรือเหตุการณ์ต่างๆ มาถ่ายทอดเป็นบทเพลงที่มีความหมาย และประทับใจผู้ฟัง นับว่า นักแต่งเพลงมีส่วนสำคัญ ที่จะสร้างความนิยมให้กับนักร้อง นักแต่งเพลงที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์มีมากมาย อาทิ ไพบุลย์ บุตรขัน เจ้าของผลงานเพลง ค่าน้ำนม

มนต์เมืองเหนือ กลิ่นโคลนสาบควาย ชายสามโบสถ์ โลกนี้คือละคร ยมบาลเจ้าขา ฝนเดือนหก มนต์รักลูกทุ่ง เป็นต้น พยงค์ มุกดา แต่งเพลง สาวสวนแตง นกขมิ้น ชลธิ์ ธารทอง แต่งเพลง น้ำตาอีสาน อีสาวทรานซิสเตอร์ ไต้ฝุ่นธรณี ไอ้หนุ่มตังเก กานท์ การุณวงศ์ แต่งเพลง บ่เป็นหยิ่งดอก จะขอกก็รีบขอ ฉลอง ภูสวาท แต่งเพลง อ้อนจันทร์ คุณนายโรงแรม บู่ไข่ไก่หลง ลพ บุรีรัตน์ แต่งเพลง กระแซะเข้ามาซิ หนูไม่รู้ ห่างน้อยถอยนิต สลา คุณวุฒิ แต่งเพลง กระถางหลงทาง จดหมายผิดซอง ยาใจคนจน ชายแรงแต่งงาน รองเท้าหน้าห้อง เหนื่อยไหมคนดี ปริญาใจ ขอใจกันหนาว โทรหาแน่ต่อ^๙

เมื่อมีการแข่งขันกันอย่างกว้างขวาง นักแต่งเพลงก็พยายามสร้างจุดเด่นประจำตัว ให้กับนักร้องของตน เพื่อเป็นที่จดจำและสร้างจุดขาย ตลอดจนแต่งเพลง ที่มีเนื้อหาสะกดใจผู้ฟัง เช่น เพลง หนูไม่รู้ เพลงกระแซะเข้ามาซิ ของ พุ่มพวง ดวงจันทร์ เพลงเลิกแล้วค่ะ ของ อาภาพร นครสวรรค์

การประพันธ์เพลงให้กับนักร้องโดยทั่วไปจะมีอยู่ ๒ วิธี คือ ประพันธ์เพลงไว้ก่อน แล้วจึงหานักร้องภายหลัง และประพันธ์เพลงตามลักษณะของนักร้อง โดยศึกษาจากน้ำเสียง ระยะเวลา กว้างของเสียงสูงเสียงต่ำ รวมทั้งบุคลิกลักษณะ ผู้ประพันธ์ต้องถ่ายทอดผลงานต่อให้กับนักร้อง เพื่อให้รู้เนื้อเพลง จังหวะ ทำนอง ตลอดจนใส่อารมณ์เข้าไปในการร้อง เรียกว่า "การต่อเพลง" ในสมัยก่อน นักร้องจะร้องต่อเพลงโดยตรงจากผู้ประพันธ์ เนื่องจากยังไม่มีเทปคาสเซตต์ จะต่อเพลงได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความจำของผู้ร้อง จนเมื่อได้ครบทั้งเพลง ก็จะแยกไปฝึกด้วยตนเอง จนกว่าจะมีการบันทึกเสียง แต่ในปัจจุบัน มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วย จึงทำให้การต่อเพลงมีความสะดวกมากขึ้น^๙

๒.๒๒๓ ตัวอย่างเพลงลูกทุ่ง

๑. เพลง คาถาหมานิยม /เนื้อร้อง : ยอดรัก สลักใจ

โอมจะเป่าคาถา มหาระรวย	ดลหัวใจคนสวย ให้มาหลงเสน่ห์
ทั้งสาวใหญ่ สาวเล็ก ทั้งนางเอกลิเก	ทั้งแม่ค้าหาบเร่ ทั้งที่อยู่โรงงาน
โอม จะเสกคาถา ลงนะหน้าทอง	ให้ฉันมีชื่อก้อง อยู่ทั่วทุกมุมบ้าน
อย่าให้ต้องอกหัก ให้คนรักนานนาน	เป็นขวัญใจชาวบ้านทั่วถิ่นฐานเมืองไทย
ภาวนา ท่องคาถาทั้งปี	พบคนใจดี แล้วจะไม่มีแฟนใหม่
ผลบุญ เกื้อหนุนนำใจ	ถ้าปองรักใคร แล้วขออย่าให้เบื่อเรา
โอม ว่าเป่าคาถาหาอะไร	แฟนผมมีรักใหม่ ลื่นสดใส แสนเศร้า
มัวหลงเชื่ออาจารย์ คิดว่าท่านช่วยเรา	ผมก็เลยต้องเศร้า เลยเลิกเป่าคาถา
โอมว่าเป่าคาถาหาอะไร	แฟนผมมีรักใหม่ ลื่นสดใส แสนเศร้า
มัวหลงเชื่ออาจารย์ คิดว่าท่านช่วยเรา	ผมก็เลยต้องเศร้า เลยเลิกเป่าคาถา ^{๑๐}

^๙ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ / เล่มที่ ๓๓ / เรื่องที่ ๒ เพลงลูกทุ่ง / นักแต่งเพลง
<http://kanchanapisek.or.th.> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

^๙ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ / เล่มที่ ๓๓ / เรื่องที่ ๒ เพลงลูกทุ่ง / เนื้อเพลง
<http://kanchanapisek.or.th.> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

^{๑๐} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://www.youtube.com> .[๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

๒.เพลงดาวลูกไก่ ขับร้อง/แต่งโดย พร ภิรมย์

ไอ้ชีวิตคิดโน่น ว่าใครหนอใครลิขิต

ประกาศิตของศิวะ หรือของพระพรหมเจ้า

ว่าต่างกำเนิดเกิดมา พอลืมตามองโลก

บ้างมีโชคบ้างอัปโชค มีสุขโศกปนเศร้า

จอมนราพิสุทธ์ ท่านสอนพุทธบริษัท

เป็นธรรมะปรมาตม์ อ่างถึงอำนาจกรรมเก่า

ว่ากุสะลาธรรมมา มนุษย์เกิดมา มีสุข

อกุสะลาพาให้ทุกข์ ดังไฟที่ลุ่มร้อนร้าว

บ้างถึงดีถึงชั่ว เพราะตัวของตัวมัววุ่น

สร้างทั้งบุญทั้งบาป เหมือนคำที่ฉาบด้วยขาว

ผมมิใช่บัณฑิต อันมีจิตสับสน

ที่จะเป็นนักเทศนา มาเจรจาด้วยเฝ้า

จึงตั้งศรัทธาสาทก เรื่องยากยากจน

มีตากับยายสองคน ปลุกบ้านอยู่บนเชิงเขา

แกเลี้ยงแม่ไก่อยู่ มีลูกอยู่เจ็ดตัว

เข้าก็ออกริมรั้ว จิกกินเม็ดถั่วเม็ดข้าว

เวลามีเหยี่ยวเหี่ยวโฉบ นังแม่ก็โอบปีกอุ้ม

กางสองปีกออกคลุม พาลูกทั้งกลุ่มเข้าเฝ้า

แม่ไก่จะปลอบขวัญลูก เสียงกุกกักปลุกขวัญ

ลูกตอบเจี๊ยบเจี๊ยบดังลั่น ทั้งทั้งที่ขวัญเขย่า

แล้วเขี่ยข้าวออกเผื่อ ต่างคู้เหยื่อออกให้

ลูกไก่แม่ไก่ไร้ทุกข์ ซิไม่มีสุขใดเท่า

ถึงคราวจะสิ้นชีวิต เมื่ออาทิตย์อัสดง

ยังมีภิกษุหนึ่งองค์ เดินออกจากตรงชายเขา

จรดงค์เดียวด้นดั้น เห็นสายอันห่มสมัย

หยุดกางกรดพลงทันใด หลังบ้านตายายผู้เฒ่า

อยากรู้อีกต้อง เปิดหน้าสองฟงเฝ้า...

พระจรดงค์ลงกลด ตะวันก็หมดแสงส่อง

อาศัยโคมทองจันทรา ที่ลอยขึ้นมาอดเขา

ฝ่ายว่าสองยายตา จึงเกิดศรัทธาสงสาร

พระผู้ภิกษาจารย์ จะขาดอาหารมือเข้า

อยู่ดงกันดารปานนี้ หรือก็ไม่มีบ้านอื่น

ข้าวจะกล้าน้ำจะกลืน จะมีใครยื่นให้เล่า

พวกฟักแฟงแตงกวา ของเราก็มาตายหมด

นึกสงสารพระจะอด ทั้งสองกำสรดโศกเศร้า

สักครู่หนึ่งตาจึงเอ๋ย นี่แนะยายเอ๋ยตอนแจ้ง
 ต้องเชือดแม่ไก่แล้วแกง ฝ่ายยายไม่แย้งตาเฒ่า
 ฝ่ายแม่ไก่ได้ยิน น้ำตารินหลังไหล
 ครั้นจะรีบหนีไป ก็คงต้องตายเปล่าเปล่า
 อนิจจาแม่ไก่ ยังมีน้ำใจรู้คุณ
 ที่ยายตาการุณ คิดแทนคุณเม็ตข้าว
 น้ำตาไหลเรียกลูก เข้ามาซุกซอกอก
 น้ำตาแม่ไก่ไหลตก ในหัวอกปวดร้าว
 อ้าปากออกบอกลูก แม่ต้องถูกตาเชือด
 คอยดูเลือดแม่ไหล พรงนี้ต้องตายจากเจ้า
 มาเถิดลูกมาซุกอก ให้แม่กกก่อนตาย
 แม่ซอกเป็นครั้งสุดท้าย แม่ต้องตายตอนเช้า
 อย่าทะเลาะเบาะแว้ง อย่าขัดแย้งเหยียดหยัน
 เจ้าจงรู้จักรักกัน อย่าพลุนพลันสะเพร่า
 เจ้าตัวใหญ่สายสวาท อย่าเกรี้ยวกราดน้องน้อง
 จงปกครองดูแล ให้เหมือนดังแม่เลี้ยงเจ้า
 นำสงสารแม่ไก่ น้ำตาไหลสอนลูก
 เข้าก็ถูกตาเชือด ต้องหลังเลือดนองเล่า
 ส่วนลูกไก่ทั้งเจ็ด เหมือนลูกเต็ดดวงใจ
 ต่างพากันโอดเข้ากองไฟ ตายตามแม่ไก๋ดังกล่าว
 ด้วยอานิสสงส์อันประเสริฐ ลูกไก่ไปเกิดเป็นดาว^{๑๑}

เพลงดาวลูกไก่ เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิต พื้นฐานของการตั้งคำถามดังกล่าวก็
 มาจากประสบการณ์ของการพิจารณาดูความเป็นมา และความเป็นไปเกี่ยวกับชีวิตของสัตว์โลกทั้งปวง
 ทำให้เกิดการเปรียบเทียบชีวิตแต่ละชีวิต ซึ่งยิ่งพิจารณาโดยละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่งทำให้เห็นความซับซ้อน
 ความลึกล้ำ เสมือนมีอะไรอยู่เบื้องหลังชีวิตนี้ คำตอบเพียงแค่ว่า ชีวิตนี้กำเนิดมาจากกรรมมารดาจึงไม่
 เพียงพอ เบื้องต้นจึงได้ยกเอาคติความเชื่อเรื่องสวรรค์ หรือพรหมลิขิต ทั้งนี้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความ
 “ยาก” ในการที่จะอธิบายด้วยคำพูดสามัญทั่วไป เนื้อหาบทเพลงจึงอ้างถึงประกาศิตของพระศิวะ
 และพระพรหมตามคติความเชื่อของพราหมณ์ ฮินดูโบราณ ซึ่งต้องยอมรับว่า คติความเชื่อดังกล่าว มี
 อิทธิพลต่อคติความเชื่อของคนไทยไม่น้อย

๓. เพลงขุดดินแข่ง

เนื้อเพลง: ขุดดินแข่ง ผู้แต่ง ไพบุลย์ บุตรขัน^{๑๒}

“มันเสียว มันแสบ แพลบๆ ทีใจ
 เมื่อรู้ ว่าคนรักใคร่ แอบไปมี คู่ใหม่ไว้
 ฉันจะแข่งชัก คนที่ฉันรัก ให้มันซ้ำอก

^{๑๑} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<https://www.youtube.com>. (๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๘).

แก่ล้าคน ใจวนเวียนวก
 หลอกฉันจนอก เจ็บจนเหลืออด
 คนไหน ไม่ซื้อ ต่อคำคารม
 จะกลืน ขนมห้าวต้ม ให้มีคม ดุดคอเลือดหยด
 น้ำดื่มเพียงนิดให้มีพิษ ฤทธิ์แรงดังกรดแข่งจากฉัน
 ไม่มีวันลด สำหรับคนคด กบฏหัวใจ พาแฟนไปก
 ก็ขอ ให้ตกเตียงนอนบนฟูก บนหมอนให้ร้อน
 เหมือนดั่งมีไฟ จะหอมแถมแฟน ก็ให้แสน
 จะยากใจจุมกเธอที่ไวไฟ จะจูบที่ใด ให้ไร้ซึ่งกลิ่น
 จำไว้ว่าชาติ สตรีอย่างฉัน ก็มี
 หัวใจเหมือนกันเจ็บเช่นกัน เมื่อโดน หยามหมิ่น
 เรือนอกใจฉัน ก็เปรียบเรื่อนั้นฆ่าฉันตัวฉัน
 ยังเหยียบธรณีน ฉันจะชุดดิน แข่งเธอทุกวัน
 พาแฟนไปก ก็ขอ ให้ตกเตียงนอนบนฟูก
 บนหมอนให้ร้อน เหมือนดั่งมีไฟ
 จะหอมแถมแฟน ก็ให้แสน จะยากใจ
 จุมกเธอที่ไวไฟจะจูบที่ใด ให้ไร้ซึ่งกลิ่นจำไว้ว่าชาติ
 สตรีอย่างฉันก็มี หัวใจเหมือนกัน เจ็บเช่นกัน เมื่อโดน
 หยามหมิ่นเรือนอกใจฉัน ก็เปรียบเรื่อนั้นฆ่าฉันตัวฉัน
 หากเธอ ยังเหยียบธรณีนฉันจะชุดดิน แข่งเธอทุกวัน”^{๑๒}

๔. เพลงเสรีขอพร/เนื้อร้อง : เสรี รุ่งสว่าง

สิบนิ้วพนม แล้วก้มลงกราบ ขอबारมีพ่อปู่ฤๅษีผู้มีวิชา
 ให้เสียงกังวานหวานแว่ว ดั่งมีมนตราขอให้เมตตา
 มหานิยมกราบหลวงพ่ोजิน แห่งวัดบางคลาน แคว้นเมืองพิจิตร
 ใครเห็นสักนิต ขอให้ลุ่มหลงอนหลงพ้อเหลือ วัดสาวชะโงก ใครเห็นต้องง
 กราบหลวงพ่อก คงจะจั้งจั้งเสรีไม่หล่อ ขอพรต่อหลวงปู่ช
 ขอจงช่วยลูก สะกดให้มีมนต์ขลังกราบหลวงปู่โต
 พรหมรังสี ที่วัดระฆังขอให้ลูกดั่ง กังวานสักคน
 สิบนิ้วพนม แล้วก้มลงกราบ แทบบาทพ้อแล้วกราบหลวงพ่อก้าว
 ที่อยู่เมืองชลวอนหลวงปู่ทวด วัดช้างให้ โปรดได้ช่วยดูแลแพนๆ ทุกคน สงสารเสรี^{๑๓}

^{๑๒} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://meemodel.com>. [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

^{๑๓} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://www.likemax.com>. [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

๕. เพลงร้องเพลงเพื่อแม่ เนื้อร้อง/: เสรี รุ่งสว่าง

จากถิ่นสุพรรณ บ้านนอก เพื่อนมันบอกว่าบางกอก นั่นคือสวรรค์
ฉันจึงอุตส่าห์หอบผ้าลาสาว สุพรรณมาถึงกรุงเทพเหมือนกัน นอนปืมน้ำมัน トラ
หอยเสียงโซคซดา ช่วยแม่ แม่ฉันแก่ข้าเป็นหนี้ตั้งสี่สิบบร้อย เข้ามาหางาน
อยากดั่งหาเพชรพลอย โดนล้วงกระเป๋าล้อยยีนน้ำปล่อย น้อยใจตัวเอง
จนปัญญา จะหันหาใคร อาศัยวัดนอนลอยไป ฉันต้องร้องไห้ เพราะใจ
วังเวง ชะตาเวียนวน ได้เดินบนถนนนักเพลง ชักล่อมบรรเลง เลิกกว้างแคว้ง
เสียที โปรดช่วยฟังเพลง คนยาก ไม่รักมากก็อย่าเกลียดเสียดสี หาเงินช่วยแม่
ใช้หนี้ใช้สินที่มี นักร้องที่ชื่อ เสรีมาเล่นดนตรีแทนค่าน้ำนมโปรดช่วยฟังเพลง
คนยาก ไม่รักมากก็อย่าเกลียดเสียดสี หาเงินช่วยแม่ใช้หนี้ใช้สินที่มี นักร้องที่ชื่อ
เสรีมาเล่นดนตรี แทนค่าน้ำนม.....^{๑๔} (คำร้อง/ทำนอง : ชลธิ์ ธารทอง)

๖. เพลงหัวใจถวายวัด/เนื้อร้อง : พุ่มพวง ดวงจันทร์

หลวงพ่ เจ้าขาช่วยแผ่เมตตาอุกหน้อยได้ไหม
ลูกนี้อาภัพโชคหรือไรมีรักครั้งใด หัวใจเหมือนไฟร้อนรน
หลายคน ที่พบพอเขาได้ชบต้องหนีหลบหล่งหน
ขว้างทิ้งดั่งเศษดินข้างถนนน้ำตาร่วงหล่น หากคนรักแท้ไม่มี
เข้าวัด ทุกวันใส่บาตรทำทานบนบานขอให้โชค ดี
แต่ฝ้ายตามหลอนหลอกย่ำยวันหยุดพักไม่มี บวชชีดีไหมหลวงพ่ เจ้าขาอุกหมด
ปัญญาเหน้อยจึ่งหัวใจสิ้นหวังรักทุกข์ครั้งสุดวุ่นวายจึ่งพร้อมมอบกาย หัวใจถวาย
วัดเลย^{๑๕} (คำร้อง/ทำนอง : ประยงค์ ชื่นเย็น อัลบั้ม: ๑๐ ปี พุ่มพวง ดวงจันทร์)

๗. เพลงสยามเมืองยิ้ม/เนื้อร้อง : พุ่มพวง ดวงจันทร์

จงภูมิใจเถิด ที่เกิดเป็นไทยมิเป็นทาสใคร แหละมีน้ำใจล้นปรี่
...ทั่วโลกกล่าวขานขนานนามให้ว่าสยาม เมืองยิ้ม
เราควรกระหิ้ม ถึงความ ดิงาม...คนเย็นใจชื่อ ได้ชื่อ ว่าไทย
ร้อนมาจากไหน ชาตินี้ไทย ไม่เคย หวงห้าม...ข้ามเขต ข้ามโขงถิ่นน้ำชุ่ม
มาพึ่งใบบุญ เมืองสยามเรายิ้มตาม ที่ท่านต้องการ
เลื่องชื่อลือนาม สยาม มีแต่น้ำใจขอเตือนท่านผู้อาศัย
อย่าทำอะไรให้ไทยร้ายราน คนไทยใจชื่อ เขาถือแต่โบราณกาล
แค่เพียงข้าวสุกหนึ่งจานใครลืมนของท่าน นั้น เนร คุณ
...คนไทยรักชาติ แหละศาสนาเทิดองค์เจ้าฟ้า ผู้ทรงเปี่ยมเมตตาบุญ
...ถ้าท่านเคารพ สิทธิของไทยท่านอยู่ต่อได้ อีกนานทุน
สยามใญ่บุญ ยังยิ้มเสมอดนตรี คนไทยรักชาติ แหละศาสนา
เทิดองค์เจ้าฟ้า ผู้ทรงเปี่ยมเมตตาบุญ...ถ้าท่านเคารพ สิทธิของไทย

^{๑๔} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

^{๑๕} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://meemodel.com>. [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

ท่านอยู่ต่อได้ อีกนานทุนสยามใจบุญ ยังยิ้มเสมอ...^{๑๖} (คำร้อง/ทำนอง: ลพ บุรีรัตน์
มีชื่อจริงว่า วิเชียร คำเจริญ)

๘. เพลงปลงตก/เนื้อร้อง : พุ่มพวง ดวงจันทร์

ตัวเหมือนกันสักวันคุณต้องมีไหมจึงเฝ้าทำใจเตรียมไว้ก่อนถึงเวลา
ฉันพร้อมจะไปไม่อยู่ขวางหูขวางตาไม่เสียเวลาโต้แย้งของธรรมดา
เมื่อเป็นรถคันเก่าไม่งามขึ้นเงาเหมือนดังรถใหม่ป้ายแดงรอบพวงไม่จัด
จึงไม่ทะมัดทะแมงเครื่องยนต์ล้าอ่อนแรงถูกแซงแย่งทางวันเวย์ ..ปลงตก
เสียแล้วผู้ชายทุกร้อยทุกรายคล้ายกันทั้งเพศหัวใจผู้ชาย
คล้ายดังรถเมล์จอดป้ายถ่ายเทไม่ให้ง้อเจ้าผู้โดยสาร
..แม้เนกลือขึ้นราเนือปลามันก็ต้องเนาจับอย่างวางเตาทำไม
ให้มันป่วยการน้ำพริกถ้วยเดิมเริ่มจืดแล้ววันวานอย่าฝัน
ใจรับทานให้ทรมานอารมณ์.....แม้เนกลือขึ้นราเนือปลามัน
ก็ต้องเนาจับอย่างวางเตาทำไมให้มันป่วยการน้ำพริก
ถ้วยเดิมเริ่มจืดแล้ววันวานอย่าฝันใจรับทานให้ทรมานอารมณ์^{๑๗}

๙. เพลงสถิตอยู่แต่ชั่วดี/เนื้อร้อง : พุ่มพวง ดวงจันทร์

ชีวิตคนเรา นั้น ประหลาดล้นชีวิตของคนพิกลยอกย้อนฉากชีวิต
เปลี่ยนแปรไม่แน่มั่นนอนหากจะเปรียบ หนึ่งละครมีบทตอน ก้าว กายสับสน..
ชีวิตคิดไปพิเรนสันดีชีวิตบางทีเข้าตาอัปมงคลจากยากแค้นกลับรวย ก็มีมากคนรวย
เงินทอง แล้วก็จนต้องอดทน ตามบทตอนละครชีวิต ปิด ฉากสุดท้ายคือฉากความ
ตายเศร้าโศก อวรณ์ตายดีตายร้าย ไม่มีอุรณอนุสรณ์ เหลือแต่ ชั่ว ดีไม่เห็นจริง
ยังยืนสักครั้งไม่พินต้องตายฝัง ปฐพีร่างเนาหมื่นเปื่อยเนาเป็น แก่ธุลีสถิตอยู่ คือ
ชั่วดีประดับไว้ ในโลกเอยไม่เห็นจริงยังยืนสักครั้งไม่พินต้องตายฝัง ปฐพีร่างเนา
หมื่นเปื่อยเนาเป็น แก่ธุลีสถิตอยู่ คือชั่วดีประดับไว้ ใน โลกเอย^{๑๘}

๑๐. เพลงเอกลักษณ์ไทย/เนื้อร้อง : พุ่มพวง ดวงจันทร์

หลายร้อยปี..ดีดักเอกลักษณ์คนไทยทราบไปทั่วโลก
รอยยิ้มบนหน้าเหมือนหนึ่งว่า มีมีทุกชีโสภ
คนไทยเหมือนคนมีโชคถูกโฉลกโลกทุกสมัย
เคารพคน สูงกว่าเหล่าศรัทธา ในครุผู้เคยสอนให้
ไม่ทิ้งพ่อแม่เลี้ยงดูแลให้แก่งขึ้นใจ
สิบนิ้วน้อม พนมไหว้เคารพผู้ใหญ่ เป็นอาภิน
รักในหลวงหวงประเทศอยู่ไม่จางประเทศไทยตั้งแต่สร้าง
มิเคยว่าง พระเจ้าแผ่นดินเอกลักษณ์นี้
ฟ้าประจักษ์และโลกไดยินว่าไทยในทั้งธานี

^{๑๖}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

^{๑๗}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

^{๑๘}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

พระเจ้าแผ่นดิน คือหัวใจไทยมิเคย..เป็นทาส
ให้ต่างชาติ มากอยช้เหนือช้ใต้เอกลักษณ์หนึ่ง
ซึ่งอยู่ในหัวใจคนไทยเรามีดวงมโกลไกล้
มีพระสอนให้ เราทำดีไทยมิเคย..เป็นทาส
ให้ต่างชาติ มากอยช้เหนือช้ใต้เอกลักษณ์หนึ่ง
ซึ่งอยู่ในหัวใจคนไทยเรามีดวงมโกลไกล้
มีพระสอนให้ เราทำดี^{๑๙} (คำร้อง/ทำนอง : วิเชียร คำเจริญ หรือ ลพ บุรีรัตน์)

๑๑.เพลงแม่พิมพ์ของชาติ/เนื้อร้อง : พุ่มพวง ดวงจันทร์

แสงเรืองเรืองที่ส่องประเทือง อยู่ทั่วเมืองไทย
คือแม่พิมพ์อันน้อยใหญ่ไ้ครูไทยในแดนแหลมทอง
เหน้อยยากอย่างไรไม่เคยบ่นไปให้ใครเขามอง
ครูนั่นยังล่ำพองในเกียรติของตนเสมอมาที่ทำงานช่างสุดก้นดาร์ในป่าดงไพร
ถึงจะไกลก็เหมือนใกล้เร่งรีบไปให้ทันเวลากลับบ้านไม่ทัน
บางวันต้องไปอาศัยหลวงตาครอบครัวคอยทำไม่รู้ว่าไปอยู่ไหน
ถึงโรงเรียนก็เจียนจะสายจนได้เวลาเห็นศิษย์รออยู่พร้อมหน้า
ต้องรีบมาทำการสอนไม่มีเวลาที่จะได้มาหยุดพอกพักผ่อน
โรงเรียนในดงป่าดอนให้โหยอ่อนสะท้อนอุราชื่อของครูฟังดูก็รู้ชวนชื่นใจ
งานที่ทำก็ยิ่งใหญ่สร้างชาติไทยให้วัฒนาฐานะของครู
ใครใครก็รู้ว่าด้อยหนักหนายังสู้ทนอดส่ำห์สั่งสอนศิษย์มาเป็นหลายปี
นี้แหละครูที่ให้ความรู้รอบเมืองไทยหวังสิ่งเดียวเพียงขอให้
เด็กของไทยในผืนธานีได้มีความรู้เพื่อช่วยเชิดชูไทยให้ผ่องศรี
ครูก็ภูมิใจที่สมความเหน้อยยากตรากตรำมา^{๒๐} (คำร้อง/ทำนอง : สุเทพ โชติสกุศล)

๑๒.เพลงคุณธรรมนำคน/เนื้อร้อง : ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ

..ขอชี้ที่มาของปัญญาชนท่านควรอ่อนน้อมถ่อมตน
สมเป็นคนของปวงประชาประชาทุกข์เข็ญ
หวังท่านเป็นที่พึ่งพาตำแหน่งหน้าที่หรรษา
ให้รักษาคุณงามความดีหน้าที่ได้ให้ไว้สูงล้ำ
มีคุณธรรมนำคนเอาหัวโชนวางไว้กับที่
สั่งคมอยากเห็นท่านนั้นเป็นคนดี
มีอุตมพรหมวิหารสี่จะสุขี่ต่างมีน้ำใจ
อย่าโลภอย่าหลงให้ปลงเอาไว้บ้างเถิด
หัวโชนเขาสมให้เชิดเล่นเลยเถิดจะเป็นพิษภัย
ปล่อยวางเสียบ้างเอาธรรมะชะล้างจิตใจ

^{๑๙} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

^{๒๐} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

กิเลสที่อยู่ภายในอย่าให้เผาไหม้ใจกาย..
 ขอชี้ที่มาของปัญญาชนไม่แข็งไม่แบ่งรายน
 คนทุกคนนั้นมีความหมายอย่ามองเขาโง่
 แต่เขามีโอกาสบ้างไหมให้เขาลุกขึ้นยืนได้
 เอาไว้รับใช้เมื่อชาติต้องการ..
 ..ขอชี้ที่มาของปัญญาชนไม่แข็งไม่แบ่งรายน
 คนทุกคนนั้นมีความหมายอย่ามองเขาโง่
 แต่เขามีโอกาสบ้างไหมให้เขาลุกขึ้นยืนได้
 เอาไว้รับใช้เมื่อชาติต้องการ..^{๒๑} (คำร้อง/ทำนอง :พร พนาไพร)

๑๓.เพลงบวชแทนค่าน้ำนม/เนื้อร้อง:ไวพจน์ เพชรสุพรรณ

ฟังเกิดฟัง สักนิดคิด สักหน่อยไอ้ลูกน้อย ของแม่
 แนนึกหนาพระคุณของ น้ำนมบ่มอุราเติบโตมา ด้วยนมแม่
 แผ่จุล เจือผมก็เป็น ลูกแม่อีกคนหนึ่งที่เขาบั้ง พระคุณอันอุ่นเหลือ
 ลูกกินนม กินปลาแม่กินเกลือพระคุณเหลือ คณานับ
 กว่าเม็ดทรายลูก บางคน ตะโกนด่าว่าพ่อแม่
 มันบาปแท้ มือเท่าใบตาลใหญ่ปากจะเท่า รุเข็ม
 ช่างน่าอายเพราะบาปร้าย รุนแรงแสงชัด
 บางคนรู้ พระคุณอันอุ่นลึกลับสร้างเป็นตึก เจดีย์
 ถวายวัดบางคนจน เหลือแค้นแสนสาหัสยังใส่บาตร
 ข้าวเปล่าเฝ้าประจำบางคนใกล้ จะเป็นสงฆ์
 องค์พระนั้นแม่เข้าฝัน ดีใจได้ลาภข้าเห็นผ้าเหลือง เหลืองสด
 รสพระธรรมลูกได้นำ ให้แม่แม่เมตตา
 บวชสักหนึ่ง พรรษาเชื่อว่าสมได้น้ำนม สามหยด
 เท่านั้นหนาแต่บางคน ไม่บวชยังแถมด่า
 อนิจจา ตายเป็นเปรตทุเรศจริงอย่าดูหมิ่น ว่าผู้ผู้มิด
 แล้วผลบุญ จะสนองต้องทุกสิ่งจะทำมา คำขายสมใจจริงอย่าประวิง
 จงนึกตรึกตรองดูอย่าเป็นคน ทرفิ่ไม่ดีหอรอกคนเขากรอก ด่าเช่น
 แสลงหุเทพเจ้า เบื้องบนท่านย่อมรู้ใครผิดถูก ท่านดูอยู่ทุกยาม
 อันความจริง เป็นสิ่งที่ไม่ตายชื่อเอาไว้ เพียงสักคนบ่นถามถ้าหากคด
 คนเขาด่าประณามเขาเหยียดหยาม สัปแช่งเป็นแรง ก่า^{๒๒}
 (คำร้อง/ทำนอง :ไพบุลย์ บุตรขัน)

^{๒๑} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

^{๒๒} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

๑๔.เพลงไวพจน์ลาบวช/เนื้อร้อง : ไวพจน์ เพชรสุพรรณ

...ยี่สิบเอ็ด มิถุนาที่ผมลา ครึ่งก่อนแต่ที่บวช แน่นอน
 บวชกันตอน ปีนี้.....เพราะว่า แฟนแฟนบอกลาแทน ให้ที่
 ไวพจน์ หวังดี ลาให้ ทัวแดนไม่ว่า ใครใคร ลาให้ ทุกคน
 ร่วมการ กุศล ก็ดีเหลือแสนถึงวัน กำหนด ไวพจน์ ลาแฟน
 บอกไป ทัวแดนทั่วถิ่น เมืองไทยแทนคุณ บิดา แทนค่า น้ำนม
 ทุกคน นิยม ผลบุญ ยิ่งใหญ่ชั่วดี มีจน ทุกคนตัดใจ
 ไม่ว่า ผู้ใดก็บวชได้ แหะเลดีคุณลุงคุณป้า คุณตาคุณยาย
 เอ๊ย คุณลุง คุณป้าคุณตา คุณยายลาทั้ง คุณนายที่เป็น เจ้าหนี้
 ลาเฮีย ลาเจี๊ยก ดนตรี อาม่วย อาตี ที่มีเมตตา
 ลาน้อง ลาพี่เคยมีสัมพันธ์ผู้ใหญ่กำนัน บอกไปทั่วหน้า
 ลาหมอ ตำแย ที่แก่ ชรา....ว่าลาหมอ ตำแย ที่แก่ ชรา
 ที่ทำ คลอดมา หลายคน ยังมีบอกทั้ง ขาวนา ขอลา ชาวไร่
 ทั้งไกล แหะเลใกล้ทั่วทุก ถิ่นที่ลายอด ชีวันโอ้แม่ขวัญ ชีวี
 อย่าเมินหน้าหนี ถ้าบวชนานๆ ไปบวชร่วมบุญเกลื้อหนูน ก้นหน่อย
 ไวพจน์ ก็ปล่อยเหมือนคน เพื่อผันทหารตำรวจ มาบวชร่วมกัน
 ลูกเธอ ลูกท่านก็คือ ลูกไทย^{๒๓} (คำร้อง/ทำนอง: จี๊ว พิจิตร)

๑๕.เพลงบวชพระดีกว่า/เนื้อร้อง:ไวพจน์ เพชรสุพรรณ

โลกนี้ไม่มีอะไรแน่วแน่แปรเรื่อยไป
 ลำบากยากใจไม่วายเว้นวันวันวายเหลือดีไม่มีสงบ
 มีแต่รบราฆ่าฟันอายุคงสั้นเข้าไปทุกที..ขอยึดธรรมะบวชพระดีกว่า
 หาทางสงบใจตัดโลกหลงไปไม่ขอไยตั้งพุทธรองค์ท่านทั้งสมบัติสุขแท้
 แน่ชัดตัดใจหนีขอบวชอีกทีหาที่สงบใจ..บวชให้พ่อแม่
 ให้แต่ผู้มีพระคุณพี่ป้าน้าอาทำบุญขอขอบคุณบวชยกบุญให้
 อย่าคิดว่าผมเป็นชายสามโบสถ์ใช้บวชหนีใครบวชฟังพระไตร
 เพื่อความสุขล้ำ..บวชพระแหละดีไม่มีเรื่องวุ่นได้บุญสุขใจ
 ท่องสวดมนต์ไปให้บุญครอบงำบวชพระแล้วได้เป็นหลวงพี่
 ถ้าสบายดีขอบวชประจำแม่นมีบุญนำบวชเป็นหลวงพ่อเลย..^{๒๔}
 (คำร้อง/ทำนอง: จี๊ว พิจิตร)

^{๒๓} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘]

^{๒๔} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

๑๖. เพลงสุพรรณเป็นเมืองขุนแผน^{๒๕}

สุพรรณเป็นเมืองขุนแผน จะไปแค้นกับไอ้ลาวเวียงจันทร์
ไปตีเชียงใหม่หวังจะได้แม่ลาวทอง (ข้า) ไศกร้าร้องไปตั้งสองสามวัน
แต่พอได้แม่ลาวทองมา (ข้า) ลงเรือก็ญญากลับไปเมืองสุพรรณ
วันทองเธอมาเป็นสองใจ เชื่อไม่ได้น้ำใจแม่วันทอง
ขุนแผนไปทัพกลับมามีรักใหม่ เชื่อไม่ได้น้ำใจแม่วันทอง (ชาย)
ตัดใบตอง เอ้อ เอ๋ย มารองเลือด (ข้า)
หมายใจจะเชือดคูเลือดแม่วันทอง (หญิง)
เชิญซิมาเชือดคูเลือดแม่วันทอง (ข้า)

๒.๒.๒.๔ คุณค่าของเพลงลูกทุ่งไทย

ในประเด็นนี้ผู้วิจัย ขออัญเชิญพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องลูกทุ่งกับเพลงไทย ที่ทรงกล่าวถึงความดี ของเพลงลูกทุ่ง ตอนหนึ่งว่า "พอจะสรุปว่าเพลงลูกทุ่งมีความดีหลายประการ คือ

๑. เป็นหลักฐานของข้อมูลทางประวัติศาสตร์สังคมของประเทศ
๒. เป็นที่รวมของภูมิปัญญาและทรัพย์สินทางปัญญาของชาวบ้าน
๓. เป็นเพลงที่เรียบง่าย เข้าใจง่าย ร้องง่าย จำง่าย
๔. สามารถเข้าถึงสังคมทุกชั้น กระจายได้กว้างไกลถึงชนบททุกแห่ง
๕. มีความเป็นไทยทั้งในเรื่องของภาษา ทำนอง และการขับร้อง"

เพลงลูกทุ่งไทยมีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัวทั้งในด้านการออกเสียง และการใช้ภาษานับเป็นการอนุรักษ์ภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาประจำชาติไทย จึงควรช่วยกันอนุรักษ์เพลงลูกทุ่งไทย เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยสืบไป^{๒๖}

จากการนำเสนอบทเพลงลูกทุ่งในเบื้องต้นนั้น จะเห็นได้ว่าในแต่ละเพลงนั้นจะสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้หลายหมวดด้วยกัน ในประเด็นของหลักธรรมที่ปรากฏในบทเพลงไทยนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไป

๒.๒๓ เพลงลูกทุ่งอีสาน

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะนำเสนองานที่สมชัย ศรีนอก ได้ทำการวิจัยไว้ในเรื่อง ความเชื่อและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องบุญบาปในบทเพลงลูกทุ่งอีสานของครูเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย

^{๒๕} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี, สืบสานเพลงพื้นบ้านท่าโพ, (อุทัยธานี : ม.ป.ท. ๒๕๔๘), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^{๒๖} สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ/เล่มที่ ๓๓ /เรื่องที่ ๒ เพลงลูกทุ่ง/คุณค่าของเพลงลูกทุ่งไทย.

^{๒๗} สมชัย ศรีนอก, “ ความเชื่อและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องบุญบาปในบทเพลงลูกทุ่งอีสานของครูเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๒), หน้า ๕๐-๕๒.

๒.๒๓.๑ บทเพลงลูกทุ่งอีสานในสังคมปัจจุบัน

เพลงลูกทุ่ง หมายถึง ผลงานเพลงของผู้ประพันธ์ นักร้อง นักดนตรี ที่เรียกตนเองว่า “ลูกทุ่ง” มักมีเนื้อหาแสดงออกถึงวิถีชีวิตชนบท หรือเรื่องราวร่วมสมัยที่เกิดขึ้นในสังคมระดับชาวบ้าน ประเพณี หมายถึง สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี^{๒๘} แต่บทเพลงลูกทุ่งอีสานจะมีความแปลกใหม่ขึ้นมา ตรงที่ใช้ภาษาอีสานเข้าไปปะปน

๒.๒๓.๒ การศึกษารวบรวมเพลงลูกทุ่งอีสาน

ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี เพลงรำวงได้รับความนิยมในการ ขับร้องเพื่อความบันเทิง และร้องประกอบทำรำจากประชาชนแทบทุกท้องถิ่น หมอลำได้พยายาม ดัดแปลงเนื้อเรื่องและทำนองเพลงรำวงที่กำลังได้รับความนิยมในขณะนั้นมาร้อง เพลงรำวงสลับกับการรำแบบเดิมของหมอลำ ก่อให้เกิดเป็นเพลงแนวใหม่เรียกว่าเพลงหมอลำขึ้น เพลงที่บันทึกเสียง ครั้งแรกคือเพลงเกี้ยวรำวงของขุน ฟุ้งสุข ที่ได้เอาทำนองลำเตี้ยมาผสมผสานกัน ตลอดทั้งภาษาของ เพลงจะใช้ภาษาถิ่นอีสานในการสลับกับการใช้ภาษาไทยกลาง นอกจากนี้ นักร้องที่มีชื่อเสียงเป็นที่ ยอมรับในขณะนั้น ได้นำลักษณะบางประการของเพลงพื้นบ้านภาคอีสานเป็นต้นว่า ทำนองการลำ ของหมอลำ ทำนองเพลงพื้นและภาษาถิ่นมาดัดแปลงเนื้อร้องและเรียบเรียงประสานใหม่ แต่ก็ยังคงเค้า ของเพลงพื้นบ้านอีสานปรากฏอยู่

การที่เพลงไทยนำเอาลักษณะเพลงพื้นบ้านอีสานมาใช้กันมาก มีสาเหตุหลายประการเป็น ต้นว่า ทำนองเพลงพื้นบ้านอีสาน มีจังหวะที่กระชับ เมื่อใส่เนื้อร้องแล้วทำให้สนุกสนานได้อารมณ์ หรืออาจเป็นเพราะว่า นักร้องนักแต่งเพลงได้แรงบันดาลใจจากการที่หมอลำได้รับความสนใจเป็น พิเศษในขณะนั้น จึงนำเอาเพลงพื้นบ้านอีสานมาใส่ในเพลงไทยจำนวนมาก^{๒๙} เพราะมีผู้นิยมฟังมาก ขึ้น ในขณะเดียวกันความนิยมฟังลำของชาวอีสานก็ลดลง นิยมและสนใจฟังเพลงมาก ขึ้น จึงมีผลต่อ การแสดงหมอลำ ที่จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยนำ เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เป็นแบบตะวันตกและวงดนตรีลูกทุ่งใช้มาประกอบการแสดง เพื่อดึงดูดความสนใจ ของผู้ชม เช่น มีการเดินโชว์เหมือนวงดนตรี มีริ้วประกอบเพลง สีลาการเดินตามแบบดิสโก้เด้ บางครั้งการลำก็จะแทรกเพลงลูกทุ่งเข้าไป^{๓๐} ต่อมาจึงเรียกเพลงแนวนี้ว่า “เพลงลูกทุ่งอีสาน” ลักษณะดังกล่าวทำให้เพลงลูกทุ่งและเพลงลูกทุ่งอีสานเกิดการประสมกันขึ้น

๒.๒๓.๓ ข้อสันนิษฐานใหม่เกี่ยวกับยุคสมัยที่แต่ง

จากข้อสันนิษฐานของ ช.คำชะอี ที่กล่าวว่าเรื่องการแต่งบทเพลงลูกทุ่งนั้น เป็นข้อ สันนิษฐานที่ไม่มีหลักฐานรองรับหรือไม่มีหลักฐานอ้างอิงประกอบอย่างสมเหตุสมผล เพราะก่อนสมัย เพลงลูกทุ่งอีสานนั้นเป็นยุคบทเพลงลูกทุ่งเพลงสตริงและเพลงสากล จึงไม่มีเอกสารใดระบุว่า มีการ

^{๒๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๔), หน้า ๖๖๓.

^{๒๙} ลักขณา สุขสุวรรณ, “วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง”, ปรินญาณพนธ์ ปรินญาณการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๑), หน้า ๕๔-๕๕.

^{๓๐} เพิ่มพร ชนสิทธิ์, “วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของ สลา คุณวุฒิ”, ปรินญาณพนธ์ ศศ.ม. สาขาวิชาภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔), หน้า ๗๖.

สร้างสรรค์วรรณกรรมหรืออารยธรรมใด ๆ ^{๓๑} ซึ่งก็สอดคล้องกับ สวัสดิ์ สารคาม ได้ สันนิษฐานว่าการกำหนดช่วงเวลาการแต่ง โดยยึดหลักความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมเป็นหลัก มีข้อควรพิจารณาว่า เพลงลูกทุ่งอีสานไม่อาจจำกัดความนิยมหรือศรัทธาเหนือธรรมชาติได้ เพราะเป็นเรื่องศรัทธาสาสนกับภาวะที่เผชิญในช่วงวิกฤตของชีวิต ^{๓๒} แม้ปัจจุบันจะเป็นยุควิทยาศาสตร์ความคิดดั้งเดิมของคนอีสานก็ยังคงมีอยู่ จากการศึกษาและสัมผัสชีวิตของผู้ที่ได้ชื่อว่า ศิลปินอีสาน เกือบร้อยทั้งร้อย ผู้วิจัยพบสังขรณ์อยู่ข้อหนึ่ง คือ ชีวิตคนเหล่านี้ล้วนมาจากโคลนตมและความต่ำต้อยซึ่งสังเกตได้ว่า วรรณกรรมทางภาคอีสานได้สะท้อนภาพความเชื่อดั้งเดิมแบบวิถีชีวิตของตนเองเชื่อในเรื่องผี หรือภูผาขี้แฮ่ม (ชะล่า) ก็ยังปรากฏแนวความเชื่อเรื่องนี้อยู่ เช่น ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ หรือเวลาจะร้องจะล่ำก็จะไม่ลืมที่จะนึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองนับถือ ดังเนื้อเพลงว่า

“...สาธุเด้อ...โอโย...นอ... พ่อแม่พี่น้องแฟนเพลงทั้งผอง

มากันมากมี สาวสาวหนุ่มหนุ่มเป็นกลุ่มเป็นก้อน

แฟนดาวบ้านดอนทั้งนั้นหรือนี่ ขอบคุณขอบคุณอันฤดี

มาหลายหลายอย่างนี้ โอ้ยตื่นเต้นแท้เด้อ...

(หนุ่มลำชี : พงษ์ศักดิ์ จันทรุกข)

เมื่อพิจารณาแนวความคิดเบื้องต้นนี้ การกำหนดสมัยที่แต่งบทเพลงลูกทุ่งอีสาน โดยพิจารณาความเชื่อเป็นหลัก ไม่อาจถูกต้องนัก คนอีสานได้รังสรรค์ศิลปะการร้อง-การลำ และสิ่งปลอบประโลมใจระดับท้องถิ่นไว้หลายรูปแบบ คนอีสานสามารถผลิตวรรณกรรม กลอนลำ กวี เซิ้ง ฯลฯ ขึ้นมารับใช้วิถีชีวิตได้ในทุกสถานการณ์ ทั้งยามสุข ยามทุกข์ ยากแค้น ลำเค็ญ นี่คือการรุ่มรวยทางด้านวัฒนธรรม นี่คือนครที่บรรพบุรุษอีสานสั่งสมไว้ให้ลูกหลาน และนี่คือแก่นแท้และรากเหง้าของความเป็นลาวในจิตวิญญาณของคนอีสาน

ภาคอีสานคือผืนดินที่ตกตื้นไปด้วยวรรณกรรม ทั้งประเภทมุขปาฐะ หมายถึง การจดจำและเล่าสู่กันฟังสืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น และประเภทเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีการจดจารไว้ มีทั้งนิทานตำนาน ปริศนาคำทาย สำนวนภาษิต กลอนลำ เป็นต้น วรรณกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นภูมิปัญญาของอีสานที่ไม่อาจสืบทอดหรือผู้เริ่มได้ ^{๓๓} ศิลปะเดิมของลาวได้ถูกทลายทลาย คือ ชาวอีสานดัดแปลงขึ้นใหม่โดยการจัดการให้สอดคล้องกับธุรกิจบันเทิงภายใต้สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจของไทย สร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างราคาในเชิงพาณิชย์ สร้างรายได้ สร้างอาชีพให้กับชาวอีสานอย่างไม่รู้จักหมดสิ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้ศิลปวัฒนธรรมอีสานมีพลวัต (dynamic) และเจริญงอกงามเข้ากับสภาวะ การณ์ตลอดมา ซึ่งต่างจากสภาพการณ์ของวัฒนธรรมของภาคอื่นๆ ที่ร่วงผล็อยไปกับกาลเวลาอย่างน่าเสียดาย ^{๓๔}

^{๓๑} สัมภาษณ์ ช. คำชะอี, นักร้องนักแต่งเพลงลูกทุ่งอีสาน, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.

^{๓๒} สัมภาษณ์ สวัสดิ์ สารคาม, นักเรียบเรียงดนตรีลูกทุ่งอีสาน, ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๑.

^{๓๓} แวง พลังวรรณ, ลูกทุ่งอีสาน, ประวัติศาสตร์อีสานตำนานเพลงลูกทุ่ง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๔๓), หน้า ๗๖.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.

๒.๒.๔ ที่มาของเพลงลูกทุ่งอีสาน

สืบเนื่องจากข้อสันนิษฐานเดิมเกี่ยวกับที่มาของเพลงลูกทุ่งอีสาน ซึ่งยังไม่สามารถหาข้อยุติหรือข้อสรุปได้ว่า เรื่องเพลงลูกทุ่งอีสานมีที่มาจากที่ไหนหรืออย่างไรกันแน่ โดยเฉพาะแหล่งที่มาจากครูเพลงทางภาคอีสาน ในเมื่อยังไม่แน่ใจในข้อสันนิษฐานที่ผู้ศึกษาส่วนใหญ่เข้าใจก็ได้มีผู้บางท่านมีข้อสันนิษฐานใหม่เกี่ยวกับที่มาของวรรณกรรมอีสานเรื่องเพลงลูกทุ่งอีสาน โดยมีข้อสันนิษฐานใหม่ ดังนี้

๑) ไม่ได้มาจากครูเพลงทางภาคกลาง

๒) มาจากหมอลำเรื่องต่อกลอน และหมอลำเพลิน

๓) เป็นนิทานพื้นบ้านที่แอบอ้างขาดก โดยเรื่องราวในนิทานมาจากเหตุการณ์ทาง

ประวัติศาสตร์ กล่าวคือ เนื้อหาเป็นการนำเอาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ล้านช้าง สมัยที่มีข้อขัดแย้งภายในราชวงศ์หลายยุคหลายสมัยมาเขียน และนำเอาคตินิยมเรื่องธรรมราชามาเป็นแกนเรื่อง คล้ายกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ซึ่งยุคนี้ผู้ฟังเพลงลูกทุ่งหันมาสนใจเพลงลูกทุ่งหมอลำ ซึ่งตรงกับช่วงที่เพลงลูกทุ่งกำลังได้รับความนิยมน้อย

เนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่งอีสาน หรือรูปแบบการประพันธ์ เหตุผลที่ตั้งข้อสันนิษฐานเช่นนี้

เพราะโครงเรื่องหรือภาษาเป็นสำนวนอีสาน มีโครงเรื่องคล้ายเพลงลูกทุ่งหรือหมอลำ วรรณกรรมของล้านช้าง ซึ่งคำว่าลูกทุ่งอีสานนี้ แวง พลังวรรณ สันนิษฐานว่ามาจากการที่ชาวอีสานได้หลั่งไหลกันเข้ากรุงเทพมหานครมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้สังคมชาวอีสานในกรุงเทพฯ เป็นปึกแผ่นขึ้น โดยพื้นฐานจากความเป็นคนจากพื้นเพเดียวกัน มีความรู้สึกห่วงหาอาลัยถิ่นเกิดเหมือนๆ กัน และความใฝ่หาศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมเหมือนๆ กัน พลังความเป็นอีสานได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนและเป็นปัจจัยที่เอื้อรองรับและอุ้มชูการก่อเกิดของเพลงลูกทุ่งมิติใหม่ ที่มีรูปแบบ เนื้อหาและรับใช้ชีวิตคนพลัดบ้าน ปรากฏการณ์เหล่านี้ล้วนเป็นแรงเสริมและมีส่วนช่วยหนุนให้ศิลปินอีสานได้สร้างสรรค์งานที่พวกเขาภูมิใจที่จะเรียกขานว่า “เพลงลูกทุ่งอีสาน”^{๓๕}

เมื่อพิจารณาพัฒนาการของดนตรีและการสื่อสารของมนุษย์ ไม่ว่าในวัฒนธรรมของชนชาติใดก็必将เห็นความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจของเสียงดนตรีนั้น มีทั้งที่ดีเกี่ยวเนื่องกับความดีและความชั่วร้าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรณำสัญลักษณ์แห่งเสียงดนตรีสื่อสารออกไปอย่างไร ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ซึ่งท่านได้ให้ความสำคัญถึงพลังอำนาจของดนตรี เสียงปี่ของพระอภัยมณี สามารถเลือกใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ตั้งแต่กล่อมให้หลับไหล หลงรัก คลายโกรธ สงบศึกสงคราม หรือแม้กระทั่งใช้เป็นอาวุธสังหาร ทรมานให้ผีเสื้อสมุทรขาดใจตาย

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่เหมือนกันในทุกชนชาติ จะพบว่าการพัฒนาการของดนตรี มักจะมีความผูกพันกับศาสนา โดยเฉพาะอำนาจของเสียงดนตรี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความดี เสียงดนตรีสามารถใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวจิตใจ และเมื่อผสมผสานท่วงทำนองดนตรีเข้ากับคำร้องหรือบทเพลงแล้วก็จะมีประโยชน์ในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น จากการใช้ประโยชน์ในด้านศาสนา ในยุคสมัยต่อมาเพลงก็มีอรรถประโยชน์ที่จะประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ ของ

^{๓๕} แวง พลังวรรณ, ลูกทุ่งอีสาน ประวัติศาสตร์อีสานตำนานเพลงลูกทุ่ง, หน้า ๒๘๙.

สังคมมากขึ้น เช่น ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองเพื่อการศึกษา เพื่อความบันเทิง หรือไปจนกระทั่ง เพื่อสร้างผลกำไรในยุคสมัยที่เพลงกลายเป็นสินค้าหรือพาณิชย์ศิลป์^{๓๖}

ในการจำแนกประเภทของเพลงที่ใช้ในการสื่อความหมาย อาจพิจารณาได้จาก คุณลักษณะของดนตรีที่มีพัฒนาการจากความเรียบง่ายไปสู่ความซับซ้อน นับตั้งแต่รูปแบบที่เรียบง่ายที่สุดของการขับร้องที่มีเพียงแนวทำนองเดียวโดยปราศจากเครื่องดนตรีใด ไปสู่การเป็นผลงานเพลง ศิลปะที่มีความซับซ้อนของการเรียบเรียงเสียงประสาน มีการใช้เครื่องดนตรีนับร้อยชิ้น เพลงหรือ ดนตรีทั้งหลายในโลกจึงอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ

๑. ดนตรีพื้นบ้าน (Folk Music) ลักษณะของดนตรีพื้นบ้าน คือ ดนตรี ที่มีมาแต่ดั้งเดิมใน กลุ่มสังคมทุกกลุ่มทั่วโลก ดนตรีพื้นบ้านมักจะเป็นเพลงที่มีการร้องประกอบเป็นส่วนมาก จึงเรียกกัน อีกชื่อหนึ่งว่า “เพลงพื้นบ้าน” หรือ Folk Song

๒. ดนตรีศิลปะ (Art Music) ได้แก่ ดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นอย่างตั้งใจ โดยผู้ประพันธ์เพลง ศึกษาเพลง ศึกษาดนตรีมาอย่างมีระเบียบแบบแผน ดนตรีประเภทนี้เป็นการสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อให้เห็น ถึงความสวยงามของศิลปะดนตรี ซึ่งเป็นโสตศิลป์ ดนตรีประเภทนี้ได้แก่ ดนตรีตะวันตก (Western Music) ที่รู้จักกันในนามของดนตรีคลาสสิก(Classical Music) และดนตรี ประจำชาติต่างๆ ที่เรียกว่า Traditional Music^{๓๗}

ครูสุรินทร์ ชื่อจริงว่า ชานนท์ ภาคศิริ เป็นชาวจังหวัดอำนาจเจริญเพลงของ ครูสุรินทร์ นั้นมีอยู่มากมาย เช่น เพลงหนาวลมที่เรณู ศรีศิริ ศรีประจวบ เป็นผู้ร้องนั้น ครูสุรินทร์แต่ง แต่ไม่รู้มาก่อนเลยว่าตอนแต่งเพลงนี้ครูสุรินทร์ไม่เคยไปอำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม ไปเพียงเฉียดๆ เมื่อ ครั้งไปงานพระธาตุพนมเท่านั้น สมัยนั้นเรณูนครยังเป็นเพียงตำบล ยังไม่ได้เป็นอำเภออย่างปัจจุบันนี้ เรณูนครนั้นเป็นเมืองที่มีผู้คนชาวผู้ไทยอยู่มาก รวมไปถึงจังหวัดสกลนคร ในเนื้อเพลงมีเขียนถึง

ดูดูอร้อยไห้ไม่คลายหนาวได้หรรษา ห่างน้องพี่ต้องหนาวหนักรูรา

คอยนับเวลาจะกลับมาบอไรกเก่า.....

อุ เป็นน้ำเมาอย่างหนึ่ง ซึ่งหมักด้วยกลบและปลายข้าวใส่ไว้ในไห เวลาจะกินก็เติมน้ำ แล้วเจาะไม้ดูด ไม่ใช่เฉพาะที่เรณูนคร-นครพนมหรือครบที่ทางเหนือก็มีเยอะ ที่ฝั่งลาวก็มีหลาย ดูด ไปดูไปสลับกันดูด เมาไม่รู้ตัว เมาเป็นเจี๊ยบๆ พอมีนาๆ อีกเพลงของครูสุรินทร์ ภาคศิริ ที่คุณศักดิ์สยาม เพชรชมพู่ ร้องคือเพลงทุ่งกุลาร้องไห้ เพลงนี้โด่งดังมาก เป็นเพลงช้าหวานปนเศร้า และเล่าถึงกุลาร้องไห้ แผ่นดินอีสานเป็นพื้นที่กว้าง พอบอกว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” คนก็คิดถึงความแห้งแล้ง กันดาร ก็ไปคิดถึงหน้าแล้ง ไม่คิดถึงหน้าฝนต้นไม้ง่ามสีเขียว ต้นหนาวใบไม้กำลังผลัดใบเปลี่ยนสี

ทะเลกว้างใหญ่ได้กลายสภาพมาเป็นท้องทุ่ง ทุ่งอันกว้างใหญ่ไพศาลจนมองสุดลูกหูลูกตา มองเห็นขอบทุ่งจดขอบฟ้าประหนึ่งว่าท้องทะเล ตำนานเรื่องทุ่งกุลาร้องไห้ นับว่าเป็นตำนานที่มีความใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุด เพราะตรงกับข้อสันนิษฐานทางภูมิศาสตร์กล่าวว่า

^{๓๖} ขจร ฝ่ายเทศ, “การสื่อสารทางการเมืองในเพลงไทยลูกทุ่ง พ.ศ.๒๕๐๗-๒๕๔๗”, **ปริญญาคุชฎี บัณฑิต (สื่อสารมวลชน)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๓๗} ณัฐ สุธงจิตต์, **สังคีตนิยม ความซาบซึ้งในดนตรีตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๗-๘.

บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นแอ่งแผ่นดิน ๒ แอ่ง เป็นที่ต่ำ มีบ่อนอง บึง หรือมีน้ำท่วมถึงในฤดูฝน แอ่งแผ่นดินตอนล่างมีอาณาเขตกว้างขวางคือแอ่งโคราช มีแม่น้ำมูลและสาขาใหญ่น้อย คือ ลำชี ลำน้ำพอง ลำปาว ไหลผ่านลงสู่แม่น้ำโขงทางด้านตะวันออก แต่แม่น้ำเหล่านี้โดยเฉพาะแม่น้ำมูลไหลลงสู่แม่น้ำโขง ไม่สะดวกเพราะพื้นดินตรงกลางเป็นแอ่งดังกล่าว ทำให้บริเวณนี้มีน้ำขังตลอดฤดูน้ำเกิดน้ำท่วมล้นฝั่งแทบทุกปี บริเวณทุ่งราบที่กว้างขวางเป็นแอ่งนี้ ได้แก่ ทุ่งกุลาร้องไห้ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด สุรินทร์ มหาสารคาม ศรีสะเกษ ยโสธร พอถึงหน้าแล้งน้ำจะแห้งระเหยไปจนกลายเป็นทุ่งโล่ง ดินกร่อย ทำการเพาะปลูกไม่ได้ มีแต่ป่าละเมาะขึ้นประปราย หญ้าที่ขึ้นก็ใช้เลี้ยงสัตว์ไม่ได้ พอถึงหน้าน้ำก็มีน้ำท่วมเต็มบริเวณถึงกับมีการจับปลากันได้ มีผู้สันนิษฐานว่าเมื่อหลายพันปีมาแล้ว บริเวณนี้เคยเป็นทะเลมาก่อน^{๓๘}

นิทานทุ่งกุลาร้องไห้^{๓๙} เมื่อทะเลอันกว้างใหญ่ไพศาลได้กลายสภาพมาเป็นท้องทุ่งอันกว้างใหญ่ ทำให้มองเห็นดินจดขอบฟ้ามาแล้วเป็นเวลานานเท่าไร ไม่มีใครสามารถจะบอกได้ว่า แต่คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าสืบต่อกันมาว่า เมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว ได้มีการไปมาค้าขายติดต่อกับพ่อค้าต่างบ้านต่างเมือง ทั้งที่ใกล้เคียงและห่างไกลกัน มีพ่อค้าหาบสินค้าเที่ยวขายไปตามหมู่บ้านแถบทุ่งกว้างนี้เป็นประจำ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง

บรรดาพ่อค้าที่มาค้าขายในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ได้มีพ่อค้าพม่าเผ่าหนึ่งมีชื่อว่า เผ่ากุลลาได้นำสินค้าเร่ขาย และมากันเป็นหมู่ๆ ละ ๒๐ - ๓๐ คน สินค้าที่นำมาขายได้แก่ สีย้อมผ้า เข็ม แพร พรหม ยาสมุนไพร เครื่องถมซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ทาร์กลึงสี ลวดลายสวยงาม เป็นกล่องคล้ายกระติบข้าวเหนียว ชาวบ้านนิยมซื้อไว้ใส่บุหรีและหมากพลูเวลาเดินทางไปไหนมาไหน พวกพ่อค้าจะนำสินค้าใส่ถังใบใหญ่ที่เรียกว่า ถังกระเทียว มาขาย จะหาบเร่ร่อนรอนแรมไปเรื่อยๆ เป็นแรมเดือน แรมปี ขายหมดทีไรจะซื้อสินค้าหาบขายไปเรื่อยๆ

ครั้งหนึ่งได้มีกุลลาพวกหนึ่งเที่ยวเร่ขายสินค้าจากอุบลราชธานี ศรีสะเกษ เรื่อยมาจนถึงสุรินทร์ พอมาถึงท่าตูม พวกกุลลาได้พากันซื้อครั้งเป็นจำนวนมากเพื่อจะนำไปทำสีย้อมผ้ามาขายอีกต่อหนึ่ง พวกกุลลาต่างพากันหาบครั้งข้ามแม่น้ำมูล พอมาได้สักหน่อยหนึ่งก็ถึงท้องทุ่งอันกว้างใหญ่ หมายถึงว่าจะเดินตัดทุ่งไปสู่เมืองปาดาน (อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย) มหาสารคาม ขอนแก่น อุดรธานี ขึ้นเหนือไปเรื่อยๆ ซึ่งเป็นเส้นทางที่พ่อค้าพวกนี้ยังไม่เคยเดินผ่านทุ่งนี้มาก่อน ทำให้ไม่ทราบระยะทางที่แท้จริง เพราะมองเห็นเมืองปาดานอยู่ลัดๆ หาทราบไม่ว่า ใกล้ตาแต่ไกลดิน (สำนวนภาคอีสาน คือมองเห็นเป็นใกล้แต่ต้องเดินไกล)

ขณะที่เดินข้ามทุ่ง รู้สึกเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้ามาก และเป็นฤดูแล้งด้วย น้ำจะดื่มก็ไม่มี ต้นไม้จะอาศัยร่มเงาแม้เพียงต้นเดียวก็ไม่มีทั้งแดดก็ร้อนจัด ต่างก็พากันอดโรยไปตามๆ กัน ครั้งทีหาบมาจะทิ้งก็เสียดาย จึงพากันโอดครวญ แล้วคิดว่าคงจะเอาชีวิตมาตายในทุ่งนี้เป็นแน่ จึงพากันร้องไห้ไปตามๆ กัน ดังตำนานคำกลอนภาษาอีสานว่า...

^{๓๘} เพลงลูกทุ่งมาจากไหน, อ้างใน <http://www.thaipoet.net/images/luktong.doc>

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, อ้างใน <http://www.thaipoet.net/images/luktong.doc>

ตกกลางทุ่งแล้งลำเดินฝ่าเทิงหั่ว เห็นแต่ทุ่งเป็นทิวมือกุมคว้นกุ่ม
 เหลียวไปไผ่ฟ้าห่มงมลงคือสักสุม มือกลางเวนจุ่มกุ่มคงไม้กะบมี
 คักละนอบาตนี้หลงท่งคนเดียว ถ่มฮอดตงกะเทียวยามของสินค้า
 เหลียวทางหลังทางหน้ากุล้าย้อยอยู่ ลมออกหูจ้าวจ้าวไคค้ายาวไหล
 จนปัญญาแล้วให้เทิงจ่มระงมหา คึดฮอดกรรยาลูกเมียอยู่ทางบ้าน
 ลมอัสสาวสั่นเนื้อสะเม็นเย็นหนาว อ้าปากหาไทยแสงแข่งลาชาล้า
 เพื่อไปนำกองหญ้าเวลาค่ายค้า ยากนำปากและท้องเวรช่องจ่องเถิง
 ป่าหญ้าแฝกอั้งตึงกุล้าฮ่าโมโห ตายย้อยความโลกล่องเดินเทียวค้า
 ใจจะนิ่งไปหน้าโศกาให้อ้ำ คึดผู้เดียวอ้าล้าทางบ้านบ่อเห็น
 ในหนังสือกล่าวไว้บอกว่ากุล้า หรือแม่นไปทางใต้แต่นานมาได้
 ทุ่งกุล้าฮ้องให้ที่หลังท้ายหมู่ อยู่โดยมาแต่พันพันร้อยกว่าปี
 พวกกุล้าต่างพากันร้องไห้ แล้วได้พากันพักพอหายเหนื่อยจึงเดินทางต่อไปอีก แต่ครั้งที่
 หาบมาหนักมาก พวกกุล้าจึงพากันเทศน์ทั้งข้างเล็กน้อย ต่อมากลายเป็นหมู่บ้านครั้งน้อย อำเภ
 เกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
 เมื่อกุล้าเดินทางต่อไปอีก รู้สึกอดโรยมาก ครั้นไปถึงกลางทุ่งจึงตัดสินใจเทศน์ทั้งหมดทั้ง
 ต่อมาได้ชื่อว่า บ้านครั้งใหญ่ อำเภอกษัตริย์ จังหวัดร้อยเอ็ด

เมื่อพวกกุล้าเดินทางมาพันทุ่งแล้ว เข้าสู่หมู่บ้าน มีคนมาฟังจะขอซื้อสินค้าเป็นจำนวน
 มาก แต่พวกกุล้าไม่มีสินค้าจะขายให้แก่ชาวบ้าน พวกกุล้าพากันเสียใจและเสียดายสินค้าที่ตนได้เท
 กลางทุ่ง พวกกุล้าจึงพากันร้องไห้เป็นครั้งที่สอง ทำให้เกิดเป็นชื่อเรียกทุ่งอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้ว่า ทุ่ง
 กุลาร้องไห้ มาตราบเท่าทุกวันนี้

ในเพลงนี้ก็มีประวัติศาสตร์ ถ้ามีการเอามาอธิบายขยายต่อ คนก็รู้ทั่วกัน เพลงนี้
 สื่อสารได้ง่ายกว่าการอ่าน และหลังจากเพลงมีเบื้องหลังแล้วยังมีประวัติศาสตร์ให้ศึกษากันใน
 หลายด้านหลายมุมอีกทีเดียว

บทเพลงลูกทุ่งอีสานที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของภาคอีสานอันหมายถึง ประวัติศาสตร์
 คือ เพลง “ลำนํ้าอีสาน” ดังเนื้อเพลงว่า

(เกริ่น) เสียงฟ้าฮ้อง... ช้ามภูพานอาฮินฮิน
 โอนอ ฟังเสียงฝนสะอื้น ฟังเสียงลมพัดอุ้บ้านเสียงซู่ฮ้องสั่งแฟน (ซ้ำ)
 แดนแผ่นดินอีสาน อยู่ยั่งยืนนานแต่กาลก่อนมา
 แม่โขงกอดแคว้นไทยเฮา ตูฮ้อยตูเจ้าลุงป้าน้าอา
 พ่อเฒ่าแม่เฒ่าผู้บ่าวซุมแซง ฮักกันเข้มแข็งคู่หน้าคู่ตา
 พรึกเหือนเหนือน้ำเกลือเหือนใต้ ฟังพาอาศัย ช้วนน้ำซามปลา (ซ้ำ)
 ม่วนชื่นโฮแซวแม่นแล้วอีสาน ถึงดินกันดารแห้งโหยโรงรา
 แต่ใจของคนบ่หม่นบ่หมอง ตุ่มอ้ายตุ่มน้องอิหลีก็ปีกหนา
 น้ำออกน้ำใจแขกไปไทยมา ต้อนรับเหมือนว่าเป็นพี่น้องซุมแซง (ซ้ำ)

ไอ้ละนอ จากเทือกเขาไกลไหลมาบ่สูญ คือสายน้ำมูลบ่เคยเหือดแห้ง
 น้ำชีน้ำพาน้ำพองน้ำเลย น้ำก่ำแม่เอี้ยงชุ่มเย็นทุกแห่ง
 เสียงแคนเสียงซออ้อออ้ออ้ออ้อ อ้อยอิงสำออยฟังแล้วมีแสง
 ดอกตูดอกจานบานแบ่งยวนเข้า ดอกกาละเลา ดอกกาสะแบง
 บ้านเขาเมืองเขาแต่เก่าแต่ก่อน เป็นตาออนซอนอยู่ดีมีแสง
 แต่มาเดี๋ยวนี้ โอ้...โอ้ย...แต่มาเดี๋ยวนี้ บูนจี้กันหลาย
 ข้าวของจั่วควายบ่ได้ปล่อยจากแหล่ง เป็นจิ้งโตน้ออ้อพ้ออ้อแม่
 หากินร่อแร่ขาดข้าวขาดแกง แสงลำบากแน่นเสียงแคนบ่หวาน
 ลำนำอีสานแห่งไทยโรงแรง ฟังเสียงเพลงนี้จงอยู่ดีแม่แสง
 ชื่นบานทุกแห่ง เกิดพี่น้องหมู่เฮา (ซ้ำ)

(ลำนำอีสาน

: พงศ์ศักดิ์ จันทรุชา)

ครูพงศ์ศักดิ์ได้บอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของอีสานที่มีสายน้ำไหลผ่านบริเวณแผ่นดินที่ราบสูงแห่งนี้ แล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขง รวมทั้งวัฒนธรรมการเล่นเครื่องดนตรี ความน่ารักแบบชาวบ้านของคนอีสาน^{๔๑} แม่น้ำโขงไหลโอบผ่านอีสานตั้งแต่เชียงคาน จังหวัดเลย จรดถึงอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ก่อนกล้าเข้าประเทศลาว แล้วไปลุออกเขมรและเวียดนามตามลำดับ แม่น้ำโขงคือเส้นเลือดหลักของอุษาคเนย์ และก่อให้เกิดนิทาน ตำนานต่างๆ มากมาย พงศาวดารไทลื้อระบุว่า ขุนเจือง หรือพญาเจือง นั้นคือพระเจ้าแผ่นดินของชาวไทลื้อ พระองค์แรก ที่สามารถรวบรวมชาวไทลื้อกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยให้เป็นปึกแผ่น^{๔๒} พญาเจืองก็คือ ท้าวเจืองหรือท้าวฮุ่ง นั่นเอง ไม่แปลกอะไรที่วีระบุรุษในตำนานจะถูกยกย่องจากผู้คนให้เป็นกษัตริย์ ลางที่วีระบุรุษอาจไม่มีตัวตนจริงอย่างในตำนาน แต่ตำนานเป็นเครื่องมือในการสร้างวีระบุรุษเพื่อความเป็นรัฐชาติ^{๔๓}

๒.๒.๕ เอกลักษณ์ของชาวอีสานที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งอีสาน

บรรพชนชาวอีสานได้สร้างสรรค์วรรณกรรมไว้ คือ วรรณกรรมที่ใช้ภาษาเขียนเป็นสิ่งบันทึกในรูปแบบของหนังสือ ผูกหนังสือก๊อมและวรรณกรรมที่ใช้ภาษาเสียงหรือมุขปาฐะถ่ายทอดสืบกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า เช่น พญา นิทานก้อม กลอนลำ และปริศนาธรรมต่างๆ วรรณกรรมทั้งสองรูปแบบได้กำเนิดขึ้นอย่างมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม ลักษณะการใช้บทร้อยกรองอีสานมีสองลักษณะคือใช้เพื่อควบคุมสังคม ใช้เพื่อความบันเทิง ในส่วนของการควบคุมสังคม บรรพชนชาวอีสานได้นำเอาความเชื่อดั้งเดิม ความประเพณีที่ควรปฏิบัติ และหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาผสมผสานกันแต่งเป็นบทร้อยกรองเพื่อบังคับใช้กับสมาชิกในสังคมอย่างน่าชมเชย ส่วนการใช้บทร้อยกรองเพื่อความบันเทิงใจนั้นมิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงสถานเดียว แต่มีจุดมุ่งหมายอื่นร่วมด้วยเช่นเพื่อสั่งสอนอบรมและเพื่อเผยแพร่ศาสนา

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, อ้างใน <http://www.thaipoet.net/images/luktong.doc>

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, อ้างใน <http://www.thaipoet.net/images/luktong.doc>

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, อ้างใน <http://www.thaipoet.net/images/luktong.doc>

พันธกิจที่สำคัญยิ่งของวรรณกรรมอีสาน คือ การให้การศึกษาแก่ปวงชน วรรณกรรมเป็น
ตัวบทที่พระอาจารย์ผู้รู้ ผู้อาวุโสทั้งหลายได้สอนผู้เยาว์ให้เขียนและอ่านตัวอักษรธรรมตัวอักษรท้องถิ่น
วิธีการสอนนั้นผูกเป็นกุศโลบายว่าใครคัดลอกหนังสือธรรมบูชาพระพุทธศาสนาจะได้ผลานิสงส์ จึง
เกิดธรรมเนียมการเขียนอ่านและจำงคนอื่นลอกหนังสือถวายวัดสืบต่อกันมา ด้วยเหตุนี้วรรณกรรม
อีสาน จึงแพร่หลายและสืบทอดมายังอนุชนรุ่นหลัง ดังมีหลักฐานปรากฏในวรรณกรรมหลายเรื่อง^{๔๔}

วรรณกรรมอีสานที่นิยมสร้างส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องพุทธศาสนา กฎหมายท้องถิ่น ตำรายา
นิทานพื้นบ้าน วรรณกรรมคำสอน จารัตประเพณี ตำนานศาสนา ตำนานวีรบุรุษ ตำนาน
บ้านเมืองที่สำคัญ เช่น ตำนานฟ้าแดดสงบางพื้นเมืองอุบล เป็นต้น^{๔๕} ดังเพลงว่า

หนุ่มอุบลซังคนสวยโสธร อุตส่าห์ไปรอที่ยศนคร
เพราะนัดงามงอน ตอนบุญบั้งไฟ
นัดให้อ้ายมา แต่แล้วอีหล่าหลบหน้าไปใส
หรือไปจุดบั้งไฟ กับผู้บ่าวใหม่เมืองยโสธร
อกร้อนรุ่ม มั่นกลุ่มอยากกลับอุบล
ฟังจะรู้ว่าหลงกล นัดสับสนเป็นคนกระล่อน
หล่าเอี้ยหล่า อ้ายคอยถ่าตากฝนเปียกปอน
ว่าแม่นเจ้าสีมาฟ่อน ทั้งยิ้มทั้งยอนฟ่อนบุญบั้งไฟ
ตุ้มเป็ดเป้งขบวนเซ็งเขาแห่ แลเข้าแลแลเอ้าและบ่เห็นแต่เงาบังอร
ซึ้งซ้อยซึ้ง น้ำใจสวยโสธร
กลับกลอกหลอกหลอน พุดแล้วถอนหมดเชือกถือ
หนุ่มอุบลซังคนสวยยโสธร มาเห็ดให้อ้ายกร่อน
บ่คืนตอน เว้นกันซุ่มมือ
โศดพาโล สาวยโสธรใจดำคือเหมือ
บ่สมคำเขาล้ำลือ ใจดำคือหมิ่นที่เห็ดบั้งไฟ

(หนุ่มอุบลคนชื่อ

: เทพพร เพชรอุบล)

เป็นความจริงที่ว่า ดนตรีลูกทุ่งอีสานมีความเกี่ยวพันกับชีวิตจิตใจของคนพื้นบ้านอย่าง
แยกกันไม่ออก ความเกี่ยวพันนั้นนอกจากการที่นักร้องจะนำชีวิต อารมณ์ ความรู้สึกของชาวชนบทมา
ขับกล่อมเป็นเพลงแล้ว เขายังได้รับผลตอบแทนเป็นเงิน หรือชื่อเสียง จากการที่สามารถถ่ายทอด
ความรู้สึกออกมาอย่างสมจริง ซึ่งแม้กระทั่งคนเมืองก็ยังปฏิเสธความมีเสน่ห์ของดนตรีลูกทุ่งอีสาน
ไม่ได้

ชีวิตและจิตใจของคนพื้นบ้านที่ปรากฏในดนตรีลูกทุ่งอีสานนั้น อยู่ในรูปของดนตรี
พื้นบ้าน ทำนองเพลงพื้นบ้าน และภาษาพื้นบ้านที่ใช้สื่อเรื่องราวและความรู้สึก

^{๔๔} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง
วัฒนธรรมพื้นบ้าน : กรณีอีสาน, (เอกสารโรเนียว, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗๗.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๘.

ดินแดนอีสาน มีวงดนตรีลูกทุ่งอีสานเกิดขึ้นมากมาย จากคนมีการศึกษาน้อย ยากจน พ่อแม่ทำนา จนกลายเป็นคนมีชื่อเสียง มีเงินมากมาย ก็เพราะดนตรีลูกทุ่งอีสาน มีเนื้อหาที่กินใจสะท้อนวิถีชีวิต อารมณ์ ความรู้สึก หรือเนื้อหาถ้อยคำตลก สนุกสนานของคนอีสาน

ไม่เปลี่ยนแปลงที่เสียงดนตรีลูกทุ่งอีสานจะซบกล่อมเป็นทำนองอยู่ทั่วทุกแห่งหนในประเทศไทย เพลงลูกทุ่งอีสานจึงเป็นที่รู้จักของคนเมือง หรือของภาคอื่นๆ เพราะสถานที่ภาษาประเพณี การดำเนินชีวิตล้วนปรากฏอยู่ในดนตรีลูกทุ่งอีสานทั้งสิ้น

สิ่งที่เห็นเด่นชัดคือ ภาษา ภาษาอีสานในบทเพลงเหล่านั้นนอกจากจะไม่มีอาการเคอะเขินทางภาษาแล้ว ซ้ำยังทำให้บทเพลงน่าฟังยิ่งขึ้น เมื่อรวมกับเสียงร้องของนักร้องลูกอีสานแล้ว ก็ทำให้ได้บทเพลงที่แสดงออกถึงความมั่งคั่ง ภาคภูมิใจ

ครูเพลงลูกทุ่งอีสานได้เก็บรายละเอียดของความเป็นคนพื้นบ้านอีสาน รวมถึงการจากบ้านมาก็มีการบรรยายการเดินทางและเรื่องราวที่พวกเขาประสบไว้มากมาย ตั้งแต่การที่ต้องปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่แปลกแยกในกรุง ไม่ว่าจะเป็นภาษาแตกต่างกันกับชาวกรุง การถูกดุด่าจากคนเมืองที่สถานี่ชนสง การดิ้นรนต่อสู้ชีวิตและการอำลาเมื่อกรุงกลับสู่อ้อมอกอีสาน

เพลงลูกทุ่งอีสานสามารถจัดแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ให้เห็นถึงการสะท้อนชีวิตชาวอีสานได้ดังนี้^{๔๖}

๒.๒.๖ ชื่อจังหวัดในภาคอีสาน

ครูเพลงลูกทุ่งอีสานคือผู้ที่มาจากจังหวัดต่างๆ ทางภาคอีสาน บทเพลงลูกทุ่งจึงมักมีเนื้อหาที่กล่าวถึงชื่อจังหวัดทางภาคอีสาน เช่น เพลงสาวชัยภูมิ ของประทีป ขจัดพาล ดนตรีที่ใช้ประกอบเพลงนี้มีลีลาการประสานเสียงแบบง่ายๆ เน้นจังหวะชัดเจน สามารถจดจำทำนองได้ง่าย เนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...ซึ่งแล้วน้ำใจสาวชัยภูมิ แม่ดอกบัวตูมคนงามเชื่อใจไปได้ หลอกหนุ่มขอนแก่น อุบล อุดร หนองคาย เธอช่างเหลือร้าย หลอกได้ถึงยโสธร โคราช สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ หลอกจนสุดเขตทั่วแคว้นแดนอีสาน ใครลุ่มใครหลงพวงรำวราน เช็ดแล้วจอมขวัญ สาวงามเมืองพญาแล...” และเพลงหนุ่มยโสธร เพลงหนุ่มกำพร้าว ของดาว บ้านดอน

เพลงเชียงบัวล่องกรุง ของ สุรินทร์ ภาคศิริ ที่บรรยายถึงการเดินทางและผ่านจังหวัดต่างๆ ดนตรีที่ฟังแล้วคิดถึงบ้าน เข้ากับเนื้อเพลง ใช้ภาษาถิ่นคล้องจองกับการบรรยายถ้อยคำเนื้อหาในเพลง ดังเนื้อเพลงที่ว่า

รถแล่งรือออกจากวารินฯ กินช้างเข้าเมืองศรีสะเกษ
ล่องเข้าเขตจังหวัดสุรินทร์ หูได้ยินรถไฟมันดัง
เอียงพุงฟังดังทุ๊กคักคัก ...ทุ๊กคักคักแล้วน้องคราวนี้
ทุ๊กฮือหลี่จริงจริง บ่ นอ รถแล่งหอนาราวจิ้นจิ้น
เลยเข้าถิ่นเมืองบุรีรัมย์ ฝนตกฮารินอยู่จ้อยจ้อย
น้ำต่าย้อยย้าวอยู่ในอก บุญเดือนหกคิดนำทางบ้าน
อีกบ่นานรถแล่นอาดอาด ฮอดโคราชเมืองใหญ่แม่โม
โงหัวขึ้น กินข้าอีกเทื่อ

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, อ้างใน <http://www.art.tsu.ac.th/doc/yongk.doc>.

จะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงจังหวัดต่างๆ เรียงตามลำดับก่อนที่จะถึงกรุงเทพได้อย่างชัดเจน^{๔๗}

๒.๒.๗ ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว

เพลงอีสานมีการใส่สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดนั้นๆ ทำให้ผู้ฟังได้รู้จักสถานที่ที่เป็นจุดเด่นของจังหวัดได้อีกด้วย เช่น เพลงภูพานสะอื้น ของ สุรินทร์ ภาคศิริ ดนตรีที่มีความไพเราะส่งกลิ่นปากลิ้นเขาเป็นมนต์สะกดให้รักบ้านเกิด ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า

ภูพานสูงตระหงายเอื้อลมฟ้า ทุบพสุธาถิ่นอีสานนานนิรันดร์

น้ำตกโขดเขิน แนวเนินหน้าผาสูงชัน

กล้วยไม้ป่านานาพันธุ์ อบอวลชวนฝันชื่นฉ่ำ

ภูพานสงบ ทอดชบอกรณินทร์

แม่โขงไหลริน โอบกอนอีสานมานานแคไหน

ภูพานสะอื้น แม่โขงต้องกลืนน้ำตาร้องไห้

เคยร่มเย็นกลับลุกเป็นไฟ เพราะคนใจง่าย ยอมขายชาติสิ้น

กล่าวถึงสถานที่ท่องเที่ยว คือ เทือกเขาภูพาน ที่มีทั้งน้ำตก หน้าผา ดอกกล้วยไม้ป่า

ธรรมชาติที่อยู่ท่ามกลางป่าเขา มองเห็นแม่น้ำโขง สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดสกลนคร

เพลงกราบเท้าย่าโม ของ สุณารี ราชสีมา ดนตรีช้าๆ ประกอบเสียงหวานๆ ที่เป็น

เอกลักษณ์ สื่ออารมณ์ความรู้สึกได้อย่างดี ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...สองมือกราบลงที่ตรงเหนืออาสน์ แทบบาทย่าโม

ที่หลานเติบโตเพราะพระแม่ย่า ลูกทิ้งแผ่นดินอีสาน

จากมิตรวงศ์วานบ้านป่า ลูกต้องเข้ามาเป็นศิลปิน...”

ย่าโม หรืออนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี สตรีที่กอบกู้เมืองนครราชสีมา ตั้งอยู่หน้าประตูชุมพล

อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นที่เคารพสักการะของชาวโคราช และเป็นสถานที่หนึ่งที่

ประชาชนที่เดินทางมาจะต้องมาเคารพบูชา หรือขอพร^{๔๘}

๒.๒.๘ สัญลักษณ์ประจำจังหวัด

เพลงอีสานที่มีการใส่สัญลักษณ์ประจำจังหวัดนั้นๆ เข้าไปในเนื้อหา เช่น เพลงลูกทุ่งคน

ยาก ของ สุรินทร์ ภาคศิริ ดนตรีที่ไพเราะ อ่อนหวาน เหมาะกับคำที่เป็นเพลงหวานแนวอีสาน บ่ง

บอกถึงความซื่อและจริงใจของคนอีสานได้เป็นอย่างดี ดังเนื้อเพลงที่ว่า

“ผมจรรรอนแรมจากลุ่มน้ำมูล ท้องถิ่นดอกคูณ

เพราะความรู้้น้อย ต่ำต้อยเพียงดิน

เอาเสียงสวรรค์ สร้างสรรค์ด้านศิลปิน

เป็นนักร้องลูกทุ่งพลัดถิ่น หากินอยู่กับเสียงเพลง...”

^{๔๗} ยงฤต สายเนตร, ภาพสะท้อนจากดนตรีลูกทุ่งอีสาน, อ้างใน

<http://www.art.tsu.th/doc/yongk.doc>, หน้า ๑.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

เพลงกล่าวถึงถิ่นดอกคูณ นี่ก็คือสัญลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่น และมีบทเพลงสาวงามเมืองอุบลฯ ของ พงษ์ศักดิ์ จันทรงขา ดนตรีที่มีความไพเราะอ่อนหวาน ฟังแล้วทำให้รู้สึกเคลิบเคลิ้มไปตามอารมณ์ของเพลง ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า

“มาถิ่นอุบล เจอแต่คนงามงาม
สมแล้วสมนาม คนงามแห่งเมืองดอกบัว
บัวเมืองอุบล ผู้คนเขาลือไปทั่ว
บัวเมืองไหน บ่ถูกใจตัว เหมือนดอกบัวของเมืองอุบล...”
ดอกบัวคือสัญลักษณ์ประจำจังหวัดอุบลราชธานี

(สาวงามเมืองอุบล: พงษ์ศักดิ์ จันทรงขา)

๒.๒.๙ เทศกาล ประเพณี

เพลงลูกทุ่งนับว่ามีการเสนอวิถีชีวิต เทศกาล ประเพณี สอดแทรกเข้ามาในบทเพลง เช่น เพลงเข็มนวนขึ้นบ้านเอา ของ บุญเกิด หนูห่วง ดนตรีสนุกสนานตามลักษณะนิสัยของคนอีสาน ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...เดือนสามคล้อย ลมอวยวอยพัดวีวี
ตกเดือนยี่เข้าเดือนเมษา ละดูกาลวนเดือนเคลื่อนเวลา
ฮอดเมษาฤดูสงกรานต์ปีใหม่ลาว เถึงเดือนปกฝนตกฟ้าฮ้อฮ้อง
บวกนาหนองกบฮ้องเขียดจ่านา ม่วนแท้หนาเสียงขับเข้บั้งไฟ
สายลมโหยโบกโบยพัดพา ท้องทุ่งนาหอมกลิ่นข้าวใหม่
นกแจนแวน ฮูกฮ้องออยง่าไม้ เดือนบอกให้เดือนสิบเอ็ดออกพรรษา...”
เนื้อหาของเพลงนี้กล่าวถึงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ลาว และประเพณีออกพรรษาซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอีสานที่ทำกันเป็นประจำทุกปี
เพลงบ่มีข้าวกิน ของ ดาว บ้านดอน ดนตรีสนุกสนาน มีเนื้อเพลงที่สะท้อนชีวิตของชาวอีสาน ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...มองทุ่งน่าน้ำตาพรินไหล อีสานแล้งดินระแหงจะทำยังไ
ข้าวไม่มีจะกิน น้ำตาไหลรินเอ็ดจั่งได้
จั่งได้ฝนก็บ่ตกลงมา โอ้เทวดาช่วยหน่อยได้ไหม...”
เนื้อเพลงกล่าวถึงงานบุญบั้งไฟที่ยโสธร ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอีสาน และเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศ เป็นสัญลักษณ์แห่งประเพณีอีสานอย่างแท้จริง^{๕๐}

๒.๒.๑๐ แคนเครื่องดนตรีของชาวอีสาน

แคนเป็นชื่อของเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่นิยมทางภาคอีสานมาแต่โบราณ ทำจากไม้ขางขนาดต่างๆ ประกอบเข้ากันเป็นตัวแคน เป็นสัญลักษณ์ของภาคอีสาน เป็นเครื่องเป่ามีลิ้นโลหะ เสียงเกิดจากลมผ่านลิ้นโลหะไปตามลำไม้ที่เป็นลูกแคน การเป่าแคนต้องใช้ทั้งปาเลมเข้าและดูดลมออก

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๓.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓-๔.

ด้วย แคนจึงเป็นเครื่องดนตรีของชาวอีสานที่นักร้องลูกทุ่งนำมาใส่ในเนื้อเพลงมากที่สุด เช่น เพลง เสียงแคนแทนใจ ของ เทพพร เพชรอุบล เนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...แคนอ้ายที่บรรเลง เป่าเป็นเพลงทำนองเศร้า

คิดถึงอ้ายบ้างหรือเปล่าฯ อ้ายคิดถึงเจ้าแม่ยอดชีวา

แคนข่อยเสียงลอยตามลม ถ้ามแม่เวยกลมคิดฮอดอ้ายบ่หนา...”

เพลงแคนสะกิดสาว ของ ดาว บ้านดอน ดนตรีอีสานเนื้อหาเศร้าๆ กับอารมณ์ความเหงา ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...สาวเอยหรือเจ้าไปหลงเล่น ชิมรสหวานตาลต้นใหม่

หวานกว่าอ้ายเจ้าจึงเปลี่ยนแปลง เพลงเพลงจำส่งเสียงไปถึงนาง...”

เพลงอีสานฝั่งใจ ของ พงษ์ศักดิ์ จันทรุกขา ดนตรีเสียงแคนเข้ากับเนื้อหาเพลง ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...สีเหลืองดอกคูนบานยามหน้าแล้ว ดอกจานสีแดงเสียงแคนเสียงซึ้งซึ่งใจไม่เบื่อ

หมอลำหมอแคนกล่อมแดนอีสาน สาวน้อยตาหวานแถมเรือพิมองไม่เบื่อรัก...”

นับได้ว่าแคนเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตผู้คนชาวอีสานมาช้านาน ทำให้ในเนื้อเพลงลูกทุ่งได้ปรากฏเครื่องดนตรีชนิดนี้อยู่ในเนื้อเพลงลูกทุ่งอีสานอยู่เป็นจำนวนมาก^{๕๑}

๒.๒.๑๑ แม่น้ำสายหลัก

แม่น้ำมีความเกี่ยวข้องและเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทยมาแต่อดีต จะเห็นได้ว่ามักจะมีถ้อยคำหรือเรื่องราวการเดินทางด้วยเรือผ่านแม่น้ำต่างๆ ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่สื่อให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตที่มีความสัมพันธ์กับสายน้ำ ดังนั้น กวี ได้ใช้สิ่งที่ใกล้ชิดกับมนุษย์มาตั้งแต่เกิด มารังสรรค์ให้เป็นบทประพันธ์เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ผ่านจินตนาการไปสู่ผู้อ่าน ผู้ฟังได้อย่างชัดเจน สายน้ำนอกจากเป็นการแสดงถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภูมิประเทศแล้ว ยังสามารถบรรยายความรู้สึกของมนุษย์ได้ในหลายรูปแบบ เพลงลูกทุ่งอีสานก็เช่นเดียวกัน มันเป็นสิ่งที่แสดงถึงสัญลักษณ์ทางภูมิประเทศของภาคอีสานและยังเห็นถึงความสัมพันธ์ของชาวอีสานกับแม่น้ำนั้นอีกด้วย แม่น้ำสายหลักของภาคอีสานคือแม่น้ำมูลและแม่น้ำโขง แม่น้ำมูลเป็นแม่น้ำสายใหญ่ของภาคอีสาน ต้นกำเนิดอยู่ในเขตจังหวัดนครราชสีมาและปราจีนบุรี ไหลไปทางตะวันออกเฉียงเหนือออกสู่มหานทีโขงฝั่งขวาทางตอนใต้ของอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีนับเป็นแม่น้ำสายหลักสองสามของทางภาคอีสาน

ชื่อแม่น้ำทั้งสองสายปรากฏอยู่ในผลงานเพลงลูกทุ่งเป็นจำนวนมาก นักร้องลูกทุ่งบางคน แต่งเพลงที่เกี่ยวกับแม่น้ำสองสายนี้หลายต่อหลายเพลงด้วยกัน ยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

เฉลิมชัย ศรีราชา แต่งเพลงเกี่ยวกับแม่น้ำโขงและแม่น้ำมูลไว้ เช่น เพลงเบิ่งโขง เนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...เบิ่งน้ำโขง ไหลคดไหลโค้งโขงเอื้อเอื้อมา เมื่อเพลาสายันต์ แดด่อนเรื่องราว ฟาอาไฟแพรวพรรณ เบิ่งสาวงามนั้น คำลงมาลงโขงลอย...”

เพลงแม่มูลแห่งความหลัง เนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...โอ้ละเนื้อสองฝั่งลำน้ำมูล ก่อนเคยมีหนึ่งนางโฉมงามเนื้ออุ่น ได้เซยชิดแก้มหอมกรุ่นไอรักอยู่บ่สูญคลาย...”

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

สุรพล สมบัติเจริญ แต่งเพลงเกี่ยวกับแม่น้ำโขงไว้หลายเพลง เช่น เพลงเบิ่งโขง ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...มองเบิ่งโขงน้ำน้อยตกแก่งไหลย้อยเมื่อเย็นคราเมื่อใคร ได้เห็นชมเล่นเพลินตาแท้ละหนอ ผั่งโขงอ้ายมาสุซตาเพราะอ้ายมาได้เจอ เพียงแต่มาพบเธอ ดูซิเออหลบเอียงอาย...”

เพลงเดือนหงายที่ริมโขง ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...โอ้เวียงจันทน์ คือนั้นเดือนหงายแจ่มฟ้า ทอแสงมากระทบลำโขง โขงเจ้าเอ๋ยไหลเอื่อย ไหลเรื่อยเป็นลำคดโค้ง เหมือนเชื่อมโยงหัวใจพี่ ให้อีกเจ้าจนสิ้นชีวา...”

ปอง ปรีดา แต่งเพลงที่เกี่ยวกับแม่น้ำโขงหลายเพลง เช่น เพลงสาวฝั่งโขง ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...โอ้...ฝั่งลำน้ำโขง ยามเมื่อแสงคาลง สาวเจ้าคงลงเล่นตามท่า สาวเจ้าคงสืพลินนักหนา ข้อยหรือมาคอยท่า สาวเจ้าอย่ามัวหลงลอย...”

เพลงล่องโขง คือนพเพียร ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...ล่องโขงเรียบริมสาชลธาร คำนีฟิพานงคราญเริ่งขึ้นบานเลาะฝั่งไป สุขเหลือล่องเรื่อน้อยลอยรวมใจ ได้แสงเด่นเดือนนวลโย เราสุขฤทัยเพลินเที่ยวชม...”

เพลงฝั่งโขงในอดีต ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...ยามสายัณห์ตะวันต่ำลง ข้อนคิดถึงฝั่งโขงเมื่อยามข้อยลงเฝ้าสาว คำคือนั้นแสงจันทร์เพ็ญส่องสกาบ จ้องสองปรางนางเจ้า ข้อยนี้เฝ้าแต่มอง...”

เพลงสองฝากฝั่งโขง ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...เห็นฝั่งโขงฟากโน้นใจสั่น โขงเอ๋ยเมื่อคราสายัณห์ คิดถึงวันรักจากไป น้ำตาอาบริมโขงส่งอาลัย บอกฟ้าลาขวัญใจ อยู่ไกลกันคนละฝั่ง...”

เพลงที่เกี่ยวกับแม่น้ำนี้จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่นักร้องจะใช้แม่น้ำโขงและแม่น้ำมูลเนื่องจากนับว่าเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลพาดผ่านหลายจังหวัดทางภาคอีสาน แม่น้ำโขงและแม่น้ำมูลจึงเป็นแม่น้ำที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวอีสาน เป็นสัญลักษณ์ของการแบ่งเขตแดน และเป็นที่รู้จักดีของคนไทย การพรรณนาเนื้อหาของเพลงที่มีเนื้อหาของแม่น้ำโขงและแม่น้ำมูล จึงสามารถ นำมาเป็นภาพในจินตนาการของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี^{๕๒}

๒.๒.๑๒ อาชีพของชาวบ้านในแถบชนบท

นักร้องลูกทุ่งอีสานมักมาจากลูกชาวบ้านทางชนบทของภาคอีสาน เนื้อหาในเพลงลูกทุ่งจึงมักสะท้อนสภาพการดำรงชีวิตของชาวบ้านในแถบนี้ เช่น

เพลงขลุ่ยไถ ของสุรินทร์ ภาคสิริ ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...ขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยขลุ่ยไถในนาของเขา นาน้อยนาผืนเก่า สองเขาเอวแรงเข้าขลุ่ย ทุกข์ยากลำบากหนอ บ่ย่อท้อนั่งทอดขลุ่ยเสียงแคนและเสียงขลุ่ย มวนบรรเลงเพลงชวานา...”

เพลงคนที่หลังควาย ของ ดาว บ้านดอน ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...ฝนตกมาต้องไถนาดำนาหน้าดำ งานจะหนักไม่หวั่งทำทั้งวันแต่เข้ายันค่ำ ถึงจะเหนื่อแคไหนทำเรื่อยไปไม่บ่นจกคำไถเอ๋ยเวอร์กรรมไม่ทำก็ไม่มีกิน...”

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕ - ๗.

จะเห็นว่าเพลงลูกทุ่งอีสานได้ถ่ายทอดให้เห็นภาพชีวิตชาวชนบททางภาคอีสานที่ยังคงมีอาชีพหลักคือการทำนา แต่ก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากเพื่อดำเนินชีวิตให้กินมีใช้^{๕๓}

๒.๒.๑๓ อาหารพื้นบ้าน

อาหารพื้นบ้านทางภาคอีสานมักเป็นอาหารที่หาได้ง่ายจากทุ่งนา เช่น ปลา กบ เขียด ยอดผัก และเอกลักษณ์ของชาวอีสานก็คือการกินข้าวเหนียว ปลา ร้า เช่น เพลงข้าวเหนียวติดมือของ ช. คำชะอี ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...เห็นใจอ้ายหน้อยหน้ามนไทย-ลาว ก็คนเหมือนกันแหละ นื่อง อักอ้ายได้กินปลาร้า แจ่วบอง ยามเมื่อกินต้องสืลาบจั่วตัวใหญ่ ถึงอ้ายสิกินข้าวเหนียว โอ้ย...ใจเดียวจะจ๊ะบอกให้ อักแล้วบ่มีเปลี่ยนใจ อักผู้ใดอักจริงอักจัง เหมือนดังข้าวเหนียวติดมือ...”

เพลงอีสานบ้านของเฮา ของพงษ์ศักดิ์ จันทรุกขา ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...ม่วนเสียงกบร้องอ๊อบอ๊อบกล่อนลำเนา ผักเม็กผักกระเกาผักกระโดนและอักอีฮีน ธรรมชาติแห่งบ้านนา ฝนตกมามีของกิน...”

เพลงของแซ่บอีสาน ของเทพพร เพชรอุบล ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...มาน้องมาที่จะพาไปอยู่อีสาน ไปกินแกงเหินละโงก ชดน้ำไก่ไก่ดอกตูมดอกบาน อีสานบ่อดเนวกิน มีผักอีฮีน ผักกุ่มผักหวาน บ่เชื่อให้นั่งรถผ่านสิเห็นอีสานอุดมสมบูรณ์...” และอีกตอนหนึ่ง “...กบเขียดเด่นอยู่โคบโคบ ร้องอ๊อบอ๊อบยามฝนตกมา ปลาร้าอยู่กลางไสนา เอาแหฮ้าวมาติดทั้งปลาทั้งปู บักหอยก็ติดมานำ พร้อมกับแมงละงำแมงดาหลายคู่ กะปอมแย้ก็แย่นา ดู วังลงรูชวดชอดยามแลง...”

เพลงทยุ่ยไถ ของสุรินทร์ ภาศศิริ ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า ๑๐ “...ปนกับกับผักสะเดา บั้นข้าวเฮาเอ้าต๋อยต๋อย ฟ้าฮ้องก้องลั่นลั่นเมฆทะมึน ฝนตกสุยสุย เอ้าทำเข้าเพื่อนทยุ มัวแต่คุ้ยบ่มีหยิ่งกิน...”

เพลงลาวตีเขียด ของสุรพล สมบัติเจริญ ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...มือขวามือไม่ยกมือซ้ายถือคอปไปหาเขียดยามพลบก็ถือคบลงไปท่ง จับเขียดได้ก็เก็บเอาไว้เกี่ยวเบ็ด ไปล่อปลาช่อนหัวเกล็ดมาแกงเผ็ดต้มโคล้ง...”

จะเห็นว่าเพลงลูกทุ่งอีสานได้สะท้อนให้เห็นถึงอาหารพื้นบ้านอีสาน สื่อให้เห็นวิถีชีวิตของชาวชนบทที่เรียบง่าย มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงอย่างแท้จริง

๒.๔.๙ ประวัติศาสตร์

ในอดีตมีวิธีการจดบันทึกเหตุการณ์ สื่อสาร ส่งข่าวด้วยบทกลอน และฉันทลักษณ์อื่นๆ ในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการขับลำขบร้องตามสถานการณ์นี้ได้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดจากบรรพบุรุษมาสู่รุ่นลูกหลาน และ “เพลงลูกทุ่งอีสาน” จึงอยู่ในวิธีการจดบันทึก เหตุการณ์อีกรูปแบบหนึ่งในอีกยุคหนึ่งที่สามารถรับรู้ได้ถึงประวัติศาสตร์ของอีสาน ยกตัวอย่างเพลงในอดีต เช่น เพลงลาวแพน ของเชลยชาวลาว ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...ฝ่ายพวกลาวเป่าแคนแสนเสนาะ มาสอเพาะเข้ากับแคนแสนขยัน เป็นใจความยามยากจากเวียงจันทร์ ตกมาอยู่เขตขันธุ์อยู่ธยา...”^{๕๔}

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗ – ๘.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

แนว พลังวรรณ ^{๕๕} กล่าวว่า เพลงนี้นับว่าเป็นการจดเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของชาวลาวที่กลายมาเป็นศิลปะการขับลำและการดนตรีในอดีต เพลงสาวแพน หรือ ลาวแคน ได้มีการบันทึกเพลงและหารับฟังได้ไม่ยาก แต่ปัจจุบันเพลงนี้ถูกลบสูญหายด้วยสาเหตุนานาประการ ปัจจุบันเพลงลาวแพนหรือลาวแคนนี้ วงดนตรีไทยเดิมของกรมประชาสัมพันธ์ยังไม่มีเก็บรวบรวม แต่เป็นเพียงการนำทำนองเพลงมาเท่านั้น ส่วนเนื้อร้องได้ดัดแปลงจนไม่เหลือเค้าโครงและจิตวิญญาณเดิม แต่ผู้ที่เคยได้รับฟังเพลงนี้เต็มๆ ตามต้นฉบับ และยังได้บันทึกความประทับใจไว้คือ จิตร ภูมิศักดิ์ และโชคชัยอย่างยั้งที่เขาไม่ปล่อยให้มันผ่านเลย แต่ก็หิบบอกเพลงนี้ขึ้นมาวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่แฝงอยู่ในบทเพลงเอาไว้ใน “ชีวิตและศิลป์” ภายใต้นามปากกา “สมชาย ปรีชาเจริญ”

เพลงปู่จัน ของปู่เวียง วาดทะสีลัก และบุญคำ สิตติเตด ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...คนรุ่นปู่เข้าสู่วาคณอยู่ภาคอีสาน ล้วนแต่เป็นลูกเป็นหลานของปู่จันของลาวทั้งสิ้น เชื้อสายสายล่องแบ่งเป็นสองถ้องทำมาหากิน โคราช-เวียงจันทน์ธานีรินทร์ ล้วนแต่เป็นถิ่นลูกหลานปู่จัน...”

เพลงเสียงแคนลาว ของบุญคำ สิตติเตด และปู่เวียง วาดทะสีลัก “...แว่วเสียงแคน ดังมาแต่เกิดมีชาติลาว หัวถิ่นฐานล้านช้างแดนลาว เสียงแคนลาวดังก้องกังวาน...” และอีกตอนหนึ่ง “...เต้าแคนลาวเต้าโฮมเผ่าลาว หลายชนเผ่าเหมือนดังลูกแคน ร่วมส่งเสียงฮักชาติทั่วแดน เสียงลำแคนดังก้องโลก...”

จะเห็นได้ว่าการบันทึกประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับกลุ่มชนเผ่า การย้ายถิ่นฐาน การเป็นเมืองพี่เมืองน้องกับลาว เพราะภาคอีสานของประเทศไทยนั้น มีผู้คนอาศัยอยู่หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์อยู่รวมกัน ^{๕๖}

๒.๒.๑๔ ภาษา

การใช้ภาษาในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ภาษาไทยภาคกลางที่มีภาษาท้องถิ่นทางภาคอีสานผสมอยู่ด้วย ซึ่งจะปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งอีสานที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมา

ภาษาถิ่น คือ คำที่ใช้เรียกภาษาที่ใช้พูดกันในหมู่ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ แตกต่างกันไป โดยยังคงมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญของภาษานั้น ภาษาไทยมีภาษาถิ่นหลายภาษา เช่น ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาไทยกลาง และภาษาไทยถิ่นอีสาน โดยทุกภาษาถิ่นยังคงใช้โทรศัพท์ไวยากรณ์ที่สอดคล้องกัน แต่มักจะแตกต่างกันในเรื่องวรรณยุกต์ เป็นต้น

ภาษาอีสานมีลักษณะเฉพาะอยู่หลายคำ ซึ่งเพลงลูกทุ่งมีหน้าที่เผยแพร่ศัพท์เหล่านั้นให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ยกตัวอย่างเพลงต่อไปนี้

ฟ้างามยามแลง ช้างทุ่งหนองหาน

อ้านั่งเบิงฟ้า คึดฮอดแก้วตาเจ้าไปสิเลื้อ

พระธาตุเชิงชุมถามข่าว ภูพานบ้านเฮาคิดยังคอยเสมอ

ใจเค็มคือเกลือ แค้นน้องสาว

ฝนปรอยจากฟ้า เหมือนน้ำตาไหล

^{๕๕} แนว พลังวรรณ, ลูกทุ่งอีสาน : ประวัติศาสตร์อีสานตำนานเพลงลูกทุ่ง, หน้า ๒๘๑.

^{๕๖} ยงกฤต สายเนตร, ภาพสะท้อนจากดนตรีลูกทุ่งอีสาน, ใน

<http://www.art.tsu.ac.th/doc/yongk.doc> . หน้า ๑๐.

ในใจของอ้าง เป็นห่วงคนไกลบ่มีข่าวคราว
 น้ำหลากหนองหานฝูงปลา ชวนกันมาลองลงล่ำปาว
 ดั่งใจผู้สาว ที่ไป หวัง หวัง
 อ้ายบ่แม่นผาแดง บ่มีมันต์แต่งไปอ่อนไปไว้
 ให้คนลืมหืมคราว คิดฮอดความหลัง
 ย่านผู้เขี้ยวใบหม่อน ไปหลงคำวอนของคนมีตั้งค์
 ย่อนเขาเด็กนาง ไปใส่ต้มยำ
 ฟ้างมยามแลง ข้างทุ่งหนองหาน
 เป็นสีไศโกศก สง่ใจกับนกไปบอกคนงาม
 เจ้าสีนนวนลของอ้าย คั่นปลื้มไลฮักและถ้อยคำ
 อยากให้กลับคำ คั่นทุ่งหนองหาน
 (ริมฝั่งหนองหาน

: วสุ ห้าวหาญ)

ความหมายของศัพท์

ยามแลง หมายถึง เวลาค่ำ
 เบ่งฟ้า หมายถึง มองท้องฟ้า
 คิดฮอด หมายถึง คิดถึง
 ไปลีเลื้อ หมายถึง ไปไหนมา
 พระธาตุเชิงชุม หมายถึง พระธาตุที่สักการะอยู่ที่จังหวัดสกลนคร
 ภูพาน หมายถึง เทือกเขาภูพาน
 ใจเค็มคือเกลือ หมายถึง ใจเค็มเหมือนเกลือ
 หวัง หวัง หมายถึง ไปไม่หวนกลับมา
 ผาแดง หมายถึง ตัวละครพระเอกในวรรณคดีอีสาน
 ใบมอญ หมายถึง ใบหม่อน
 สีนนวน หมายถึง สาวผู้เป็นที่รัก
 ปลื้มไล หมายถึง รักไม่ทิ้ง

เพลงมอเตอร์ไซด์ฮ้าง ของ พี ร็อคสะเดิด ดั่งเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...มอเตอร์ไซด์
 ฮ้าง มอเตอร์ไซด์ฮ้าง ทางลูกกริ่ง ฝุ่นเกาะเกรอะกรัง จับตัวจนหัวแดง...”
 คำว่า มอเตอร์ไซด์ฮ้าง ไม่ได้หมายถึงมอเตอร์ไซด์ของห้างตามภาษาพูด แต่ไม่ภาษาถิ่น
 อีสานจะหมายถึง มอเตอร์ไซด์คันที่เก่าแล้ว หรือมีอายุการใช้งานที่นาน
 เพลงสาวกระโปรงเหียน ของ พี ร็อคสะเดิด ดั่งเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...สาว
 กระโปรงเหียน มือนี่ไปเรียนแล้วบ่อ ไปฮอดโรงเรียนบ่น้อ หรือว่าไปพ้อผู้บ่าว...”
 คำว่า กระโปรงเหียน หมายถึง กระโปรงสั้น
 คำว่า ฮอด แปลว่า ถึง ดังประโยคที่ว่า ไปฮอดโรงเรียนบ่น้อ ก็หมายถึง ไปถึงโรงเรียน
 หรือเปล่า หรือประโยคที่ว่า ไปฮอดไซ หมายถึงความว่า ไปถึงไหน
 คำว่า พ้อ หมายถึง เจอ, พบ เช่น ไปพ้อผู้บ่าว หมายถึง ไปเจอผู้ชาย หรือไปเจอแฟนก็ได้

เพลงย่านปี่ชาติหน้า ของ ศิริพร อำไพพงษ์ ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า “...เมื่อ
สวรรค์รับประกันว่ามีชาติหน้า น้องจึงรักษาทุกเสี้ยวเวลาที่ใจอีกมัน ทุ่มเททุกอย่างเพื่อจะปูทางให้
เราร่วมกัน ทำดีกับอ้ายทุกวัน เพราะย่านชาติหน้าปี่...”

บ่ หมายถึง ไม่

ฮัก หมายถึง รัก (ภาษาอีสานจะออกเสียง ร เป็นเสียง ฮ)

อ้าย หมายถึง พี่

ย่าน หมายถึง กลัว

การบรรจุภาษาถิ่นอีสานลงในเพลงลูกทุ่ง นับได้ว่าเป็นวิธีการอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่นที่ได้ผล
มาก ถึงแม้ว่าผู้แต่งอาจไม่มีความประสงค์เช่นนั้นอยู่ แต่ศัพท์ท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่ในเพลง ทำให้ผู้ฟัง
ชาวอีสานเกิดความรู้สึกเป็นกนเอง และรับคำเหล่านั้นมาใช้จนติดปาก ทั้งที่ศัพท์บางคำเป็นคำเก่าจน
เกือบไม่มีผู้ใช้แล้ว^{๕๗}

เพลงลูกทุ่งอีสานได้สะท้อนชีวิตของชาวไทยภาคอีสานเกือบทุกแง่มุม ทั้งที่เกี่ยวกับ
สถานที่ ภาษา ประเพณี การดำรงชีวิต และแม้กระทั่งเรื่องราวที่ติดใจคนท้องถิ่น ดนตรีลูกทุ่งเดินทาง
ไปถึงถิ่นใด ก็เก็บจากเรื่องราวจากที่นั่นไปแต่งเพลง เก็บท่วงทำนองเพลงพื้นบ้านและเสียงดนตรี
พื้นบ้านไปเรียบเรียงเสียงประสานขึ้นอีกครั้ง เพื่อถ่ายทอดเสียงดนตรีและบทเพลงเหล่านั้นไปสู่วง
กว้าง ชาวชนบทที่อยู่ต่างถิ่นต่างบ้านก็จะรับรู้เรื่องราวอารมณ์ และลีลาของศิลปะในเชิงดนตรีของชาว
ชนบทได้อย่างเข้าใจ และเมื่อเสียงเพลงได้กังวานสะท้อนกลับไปสู่ถิ่นที่เป็นแหล่งเกิด ชาวบ้านใน
ท้องถิ่นนั้นก็จะสามารถเห็นภาพตัวเองชัดเจนขึ้น การได้เห็นภาพและรับรู้เรื่องราวกลุ่มชนของตัวเอง
เป็นความพึงพอใจอย่างหนึ่งของมนุษย์ และยิ่งเรื่องราวนั้นได้รับการปรุงแต่งเป็นดนตรีโดยหยิบเอาจุด
ที่เร้าใจมาแสดงให้เห็นด้วยแล้ว ความถึงพอใจในดนตรีลูกทุ่งก็จะทวีขึ้น และเรื่องราวใหม่ๆ บทเพลง
ใหม่ๆ ก็จะกลายเป็นเพลงลูกทุ่งอีก จากพื้นบ้านก็กลายเป็นดนตรีลูกทุ่ง ท้องถิ่นภาคอีสานนั้นไม่เคย
ขาดการเยือนของวงดนตรีลูกทุ่ง

ดนตรีลูกทุ่งอีสานจึงยังคงสะท้อนชีวิตของชาวไทยภาคอีสานต่อไป ภาพสะท้อนของชาว
ไทยภาคอีสานที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งอีสานนั้น แม้ว่าจะเป็นภาพที่ผ่านการปรุงแต่ง แต่เพลงลูกทุ่ง
อีสานสามารถช่วยในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวไทยภาคอีสานได้เป็นอย่างดี เพราะ
สิ่งที่อยู่เบื้องหลังบทเพลงที่เกิดจากการปรุงแต่งของดนตรีลูกทุ่งอีสานก็คือความจริงในชีวิตของกลุ่ม
ชนที่วงดนตรีหรือนักร้องลูกทุ่งได้ผ่านพบมานั่นเอง^{๕๘}

^{๕๗} ลูกทุ่งมาจากไหน, อ้างใน <http://www.baanmaha.com/community/si...ispic>

^{๕๘} ยงกฤต สายเนตร, ภาพสะท้อนจากดนตรีลูกทุ่งอีสาน, ใน

ฟังเด้อผมสิกล่าว สิบอกลีจา
 คำชะอีนั้นนา ถิ่นฐานบ้านอยู่
 คำชะอีเด้อหมู่ จังหวัดสกลนครจำไว้
 ทุกคนไปเยี่ยมไปแล ไปเบิ่งญาแม่ปู่ย่าอาวอา
 พวกผู้สาวนั้นมา ให้ไปยามพี่แน

(กลอนสด

: ช. คำชะอี)

สรุปได้ว่าประวัติและพัฒนาการของเพลงลูกทุ่งหมอลำ มีภูมิหลังมาจากการที่มีชาวไทย
 พวกหนึ่งอพยพมาตามลุ่มน้ำโขง และได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ต่อจากนั้นได้อพยพข้าม
 พากมาตั้งถิ่นฐานทางฝั่งไทย และได้นำคติความเชื่อและจารีตประเพณีต่างๆ เข้ามาด้วย และถือว่านี่
 คือการเริ่มต้นของวรรณกรรมอีสานอย่างแท้จริง เมื่อกล่าวโดยทั่วไปแล้ววรรณกรรมอีสานมีลักษณะ
 เป็นวรรณกรรมนิรนามและเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนานิยม อันหมายถึงเป็นวรรณกรรมที่นำคำสอน
 ในพระพุทธศาสนา ไปสอดแทรกลงในเนื้อเพลงโดยผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสานไปพร้อมๆ กัน ส่วน
 ประเภทของวรรณกรรมอีสานเป็นประเภทชาดก ประเภทธรรมะ ประเภทประวัติหรือตำนาน
 พระพุทธศาสนา ประเภทนิทาน ประเภทคำสอน ซึ่งช่วยให้ผู้ศึกษามองภาพรวมของวรรณกรรมอีสาน
 ได้กว้างมากขึ้น

ลูกทุ่งอีสาน มีรูปแบบในการจดจารและเล่าเหตุการณ์ด้วยบทเพลง เป็นประเภทเพลง
 ลูกทุ่ง และเมื่อประมวลบทเพลงที่มีผู้แต่งและร้องไว้ต่างกรรมต่างวาระเข้าด้วยกัน เป็นองค์รวมแล้วก็
 จะเห็นภาพการเคลื่อนไหวและกระบวนการทั้งกระบวนการ ทำให้รู้ว่าบทเพลงทั้งหมดมีเนื้อหาที่สอดคล้อง
 รับเป็นเนื้อเดียวกัน ผู้เขียนเพลงเหล่านี้ได้ใช้ภาษาอย่างชาญฉลาด มีลักษณะเป็นวรรณกรรมที่เรียกว่า
 นายภาษากล่าวคือนำเอาภาษาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ลีลาและท่วงทำนองของเพลงลูกทุ่งอย่างมี
 ความหมายและนัย ให้ทั้งรสชาติ มิติ และกลิ่นอายของคนอีสาน ภาษาอีสานในบทเพลงเหล่านี้
 นอกจากจะไม่มีอาการเคอะเขินทางภาษาแล้ว ซ้ำยังสร้างเสน่ห์ให้บทเพลงน่าฟังยิ่งขึ้น เมื่อผนวกกับ
 เสียงร้องของนักร้องลูกอีสานแล้ว ก็ทำให้ได้บทเพลงที่แสดงออกถึงความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์และกลมกลืน
 ยิ่ง^{๖๐}

ส่วนอักษรที่ใช้จารึกหรือบันทึกเพลงลูกทุ่งอีสานนั้น ได้แก่ อักษรไทย ซึ่งเป็นอักษรที่นิยม
 บันทึกเป็นลักษณะภาษาอีสาน ผู้แต่งได้แก่ครูเพลงร่วมสมัยได้อาศัยความรู้ในด้านภาษาไทย ในการ
 เขียนนั้นจะต้องใช้สไตล์การเขียนผสมผสานกัน เพลงลูกทุ่งหมอลำเป็นวรรณกรรมอีสานที่มีลักษณะ
 เนื้อหาเป็นนิทานคำกลอน (ballad) ซึ่งเกี่ยวกับชีวิต ความรัก ความเกลียด ความสงสาร
 ความเป็นไปในครอบครัว มีการผจญภัย การรบพุ่ง โดยมีแก่นของเรื่องที่สะท้อนให้เห็นภาพชีวิต
 ของมนุษย์ หรือแม้แต่สรรพสิ่งล้วนตกอยู่ใน ๒ ภาวะ คือ ดำกับมีโอ เป็นตัวแทนของภาวะที่เรียกว่า
 อุกุศล “สิ่งที่เป็นบาปหรือไม่ดี” และขาวกับสว่าง เป็นตัวแทนของภาวะที่เรียกว่า กุศล (สิ่งที่เป็นบุญ
 หรือดี)

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๑.

๒.๔ ความเป็นมาของเพลงลูกกรุง

๒.๔.๑ ประวัติเพลงลูกกรุง

เพลง ลูกกรุง หมายถึง “บทเพลงที่ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของ สังคม และคนเมืองหลวง รวมถึงเรื่องราว ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การถ่ายทอดอารมณ์ การขับร้อง น้ำเสียง ของกลุ่มนักร้อง นักแต่งเพลง และนักดนตรีจะมีรูปแบบ ประณีต ละเอียดย่อน ออกมานุ่มนวล ความรู้สึกของผู้ฟัง ฟังแล้วเกิดจินตนาการตาม เนื้อร้องของบทประพันธ์ออกมาเป็นร้อยแก้ว ร้อยกรอง มีความหมายสลับซับซ้อน ยอกย้อน ผู้ประพันธ์ นักร้อง นักดนตรี และผู้ฟังอาจเข้าถึงบทเพลงไปตามจินตนาการแตกต่างกันไป”

คำว่า “เพลงลูกกรุง ” ได้แยกกลุ่มผู้ฟังอย่างเด่นชัดขึ้นมาตามลำดับ โดยนำเอาความเป็นอยู่ (Lifestyle) ของผู้ฟัง ศิลปิน นักร้อง นักดนตรี เป็นผู้กำหนดทิศทาง วงสุนทราภรณ์เป็นวงแรกก่อตั้งเป็นวงดนตรีวงใหญ่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งทำให้สังคมเมืองในยุคนั้น เริ่มต้นตัวการฟังเพลง ผู้ฟังและค่ายเพลงต่างๆ เริ่มจัดประเภทเพลง สร้างนักร้องให้มีรูปแบบความเป็นคนเมืองหลวง นักดนตรี นักแต่งเพลง นักร้องต่างมีรูปแบบ หาแพชั่นนำเสนอ ทั้งเรื่องการแต่งตัวการออกกินข้าวนอกบ้าน มีคลับมีบาร์ แวดวงนราชาดำเนิน ตามย่านชุมชน โรงแรมใหญ่ๆ มีห้องบอลรูม เพื่อให้มีการจัดแสดงดนตรีประกอบ กลุ่มคนฟังจึงเริ่มรับแนวเพลงลูกกรุง เกิดการเปรียบเทียบระหว่างแนวเพลงลูกทุ่ง กับเพลงลูกกรุงขึ้นมาโดยอัตโนมัติ นักร้องลูกกรุงที่ถือว่าเป็นรุ่นแรกที่กำหนดแนวเพลงลูกกรุงไว้ชัดเจนมีดังต่อไปนี้

เอื้อ สุนทรสนาน, สุเทพวงค์ กำแหง, ชรินทร์ นันทนาคร, ม.ร.ว.ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ สมยศ ทศนพันธุ์, นริศ อารีย์นพ, ชาว ไร่เงิน, วินัย จุลละบุษปะ, ชาญ เย็นแข, กำธร สุวรรณปิยะศิริ, เพ็ญศรี พุ่มชูศรี, มัณฑนา โมรากุลอ้อย, อัจฉรา จินตนา, บุษยา รัสสี, รวงทอง ทองลั่นธม, สวลี ผกาพันธุ์, สมศรี ม่วงศรีเขียว^{๖๑}

๒.๔.๒ เพลงลูกกรุงของวงสุนทราภรณ์

๑.บทเพลงหนูเอย/เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

หนูเอยหนูจงฟัง	พี่จะสอนพี่จะสั่งหนูจงฟังเอาไว้ให้ดี
หนูเอยสมัยนี้ เป็นสมัยที่เอาดีกันด้วยปัญญา	
หนูอย่าซุกซน	จงอดและจงทนหนูจงบ่นท่องวิชา
ในภายภาคหน้า	จะได้ฟังวิชาปัญญาจะเฟื่องฟู
หนูเอยหนูจงเพียร	หนูจงเล่าหนูจงเรียนหนูจงเพียรหาความรู้
หนูเอยจงคิดดู	หากมีใครลบหลู่แล้วหนูจะโทษใคร
หนูเร่งเร็วพลัน	จงบากและจงบันหนูจงหมั่นอย่าท้อใจ
หนูเอยจะบอกให้	ปลูกปัญญาเอาไว้เรียนไปให้เชี่ยวชาญ

^{๖๑} สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. "นิตยสารเพลงไทย" วารสาร ความร่วมมือกับต่างประเทศ
กระทรวงศึกษาธิการปีที่ ๙(๒):๑; เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๕. ออนไลน์ : [แหล่งที่มาที่]
<http://tinanya.blogspot.com>. [๓ มกราคม ๒๕๕๕].

หนูเออย่าเเกร	หนูอย่าเที่ยว หนูอย่าเตร่ อย่าเสเพลประพติ
พาล	
หนูเออย่าเกียจคร้าน	หมั่นเล่าเรียนเขียนอ่านคบพาลจะเสียคน
หนูกอปรการดี	เป็นศักดิ์และเป็นศรีทั้งเป็นที่น้อมกมล
หนูจะไม่อับจน	แต่จงเลือกคบคนแล้วตนจะรุ่งเรือง
หนูเอยหนูฟังว่า	เพราะสติเพราะปัญญานั้นจะพาให้กระตือรือร้น
หนูเอยชาติบ้านเมือง	จะเจริญรุ่งเรืองก็เนื่องด้วยเด็กไทย
แม้ชาติต่างแดน	มาหมิ่นหรือมาแคลนหนูไม่แค่น้ำหรือไร
บ้านเมืองเจริญได้	อยู่ที่เด็กของไทยมิใช่ใครอื่นเลย

๖๒

(คำร้อง/ทำนอง : เวส สุนทรจามร)

๒. บทเพลงหน้าที่เด็ก / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

“เด็กเอ๋ยเด็กดี ต้องมีหน้าที่สิบอย่างด้วยกัน

หนึ่ง นับถือศาสนา	สอง รักษาธรรมเนียมมั่น
สาม เชื่อพ่อแม่ครูอาจารย์	สี่ วาจานั้นต้องสุภาพอ่อนหวาน
ห้า ยึดมั่นกตัญญู	หก เป็นผู้รู้รักการงาน
เจ็ด ต้องศึกษาให้เชี่ยวชาญ	ต้องมานะบากบั่นไม่เกียจไม่คร้าน
แปด รู้จักออมประหยัด	เก้า ต้องซื่อสัตย์ตลอดกาล
น้ำใจนักกีฬากล้าหาญ	ให้เหมาะกับกาลสมัยชาติพัฒนา
สิบ ทำตนให้เป็นประโยชน์	รู้บาปบุญคุณโทษสมบัติชาติต้องรักษา
เด็กสมัยชาติพัฒนา	จะเป็นเด็กที่พาชาติไทยเจริญ” ^{๖๓}

(คำร้อง/ทำนอง : เอื้อ สุนทรสนาน)

จากบทเพลง หน้าที่เด็ก พบว่าหลักธรรมที่ปรากฏในเพลงมีหลักธรรมสำหรับหน้าที่เด็กนั้นมีหลักธรรมหลายหลักธรรมประกอบเพื่อการเป็นหน้าที่เด็กที่ดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักธรรม ๑๐ ประการ นอกจากความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นหลักธรรมในหน้าที่เด็กข้อ ๙ แล้วยังประกอบด้วย หลักธรรมอื่นๆ ที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อหน้าที่ของเด็กที่ดี หลักธรรมอื่นๆ ที่สำคัญ อาทิ เช่น ความกตัญญู วาจาสุภาพ การรู้บาป บุญ เป็นต้น

๓. บทเพลงเชยมิสเสียงรัก/ เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

“เชยมิสเสียงรักทักทำนายนว่า ไบที่แก่นั่นหนาชีวิตเกิดมาเหมือนฟ้ามืดมน
 สูญสิ้นความหวังกระทั้งคนรักอับจน ขาดข้าวหูกเข้าดล
 จำทนเศร้าหมองมิคลาย เชยมิสที่หวังคงหลังดังว่า
 เธอจึงไม่เมตตา ยามทุกข์โศกมาร้างลามา
 หลงสู่นอมยอมนอบชีวิต เคียงกาย แต่แล้วก็ยังไม่วาย
 กลับกลายดวงใจร้างลา สองมือพนมสุดจะน้อมก้มกราบขอหัวใจ

^{๖๒} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://www.youtube.com>. [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

^{๖๓} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://www.youtube.com>. [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

ให้จ้าวพ่อ เชียมซีจึงมีเมตตา ช่วยคลี่คลายใจเขาเฝ้ารักคงมั่นอุรา
 ให้คืนกลับมาสมเป็นแก้วตาดวง เดียวแท้จริง
 เชียมซีแผ่นนี้แม่นเป็นของใคร คงจะกลุ้มจิตใญ่ยามรักจากไปเขาคงประวิง
 เหมือนดั่งความฝันเรานั้นคอยรักแอบอิง ผิดพลั้งยังมาทนนึง ไม่จริงดังคำสัญญา^{๖๔}
 (คำร้อง : สมยศ ทศนพันธ์)

ชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อโหราศาสตร์และกฎแห่งกรรมไปพร้อมๆ กัน ในขณะที่ยังเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้ แต่ก็ยังมีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์โดยใช้ประกอบในการตัดสินใจ ก่อนที่จะดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง ความเชื่อของชาวไทยในเรื่องโหราศาสตร์ ได้ศึกษาเรื่องประวัติและวิวัฒนาการของโหราศาสตร์ไทย มีตัวอย่างการทำนายทายทักในพระไตรปิฎก งานวิจัยยังได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโหราศาสตร์กับดวงดาว ปรัชญา และจิตวิทยา รวมทั้งประโยชน์ของโหราศาสตร์

๔.บทเพลงเย้ยฟ้าทำดิน / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

“ ฟ้าหัวเราะเยาะข้าชะตาหรือ ดินนั่นถือนืออิสิทธิ์ชีวิตข้า
 พรหมลิขิตขีดเส้นเกณฑ์ชะตา ฟ้าอินทร์พรหมยมพญา ข้าหรือเกรง
 ขอหัวเราะ..เยาะเย้ยเหวี่ยงเหวี่ยง ฟ้า... พสุธาอย่าครวญว่า ข้าข่มเหง
 เย้ยทั้งฟ้า ทำทั้งดินสิ้นยำเกรง หรือใครเก่งเกินข้าฟ้าดินกลัว
 ข้าขอลิขิตชีวิตข้าเองไม่เกรงดินฟ้า อีกพื้นพสุธาพญายมพรหมอินทร์ทั่ว
 ข้ากระทำแต่ความดี มีหรือจะกลัว มิใช่ใจชั่วเมาเมวหลงลำพอง
 อันสวรค์อยู่ในอก นรคนั้นหรือ ข้าก็ถือนืออยู่ที่ใจไม่หม่นหมอง
 ละการทำชั่วมีหรือจะกลัว นรคนั้นปอง หากทำดีฟ้าดินต้องคุ้มครองเอ๋ย”^{๖๕}

(คำร้อง: มงคล อมาตยกุล)

จากบทเพลง “เย้ยฟ้าทำดิน” ของสุนทราภรณ์ พบว่า ผู้แต่งเพลงต้องการสื่อให้ผู้ฟังรับรู้ถึงอารมณ์เพลงที่แสดงออกถึง ความกดดัน กับโชคชะตาของตนเอง โดยที่มุ่งเน้นการทำความดีแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่มุ่งเน้นคุณธรรมอื่นๆ ที่จะต้องนำมาประกอบด้วย เช่น ความเชื่อเรื่อง นรก สวรรค์ ฟ้าดิน เนื่องจากแนวคิดของเนื้อเพลง แสดงถึงความก้าวร้าว ไม่ยำเกรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น

“เย้ยทั้งฟ้า ทำทั้งดินสิ้นยำเกรง หรือใครเก่งเกินข้าฟ้าดินกลัว
 ข้าขอลิขิตชีวิตข้าเองไม่เกรงดินฟ้า อีกพื้นพสุธาพญายมพรหมอินทร์ทั่ว”

เนื่องจากมนุษย์เราควรทำตัวให้เล็กและถ่อมตนให้มากเข้าไว้จะดีกว่า การมาคิดว่าเรารู้อะไรมากมายนั้นย่อมเป็นอันตราย และเป็นสิ่งกีดขวางความรู้สำคัญที่เกี่ยวกับการอยู่รอดของชีวิตอย่างแท้จริง^{๖๖} ท่านพุทธทาสกล่าวถึง นรก สวรรค์ ว่าเป็นสภาวะจิตที่เป็นทุกข์และสุข สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ ที่จริงแล้ว ท่านไม่เคยยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องนรก สวรรค์อย่างแท้จริง เพียงแต่ว่า

^{๖๔} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://www.lnwphp.com>. [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

^{๖๕} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://www.sa.ku.ac.th>. [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

^{๖๖} ศุภวรรณ พิพัฒพรณวงศ์ กรีน, *คู่มือชีวิตภาคกฎแห่งกรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ปทุมธานี: สกายบุ๊กส์, ๒๕๕๘), หน้า ๔๗.

เมื่อใครถามเรื่องนี้แล้ว ท่านมักจะปิดไปพูดเรื่องให้สนใจในชีวิตปัจจุบันดีกว่า และมักเน้นว่าหากปฏิบัติไปจนถึงขั้นที่ไม่สงสัยแล้ว คำถามเรื่องนรก สวรรค์ก็จะหมดไปเอง^{๖๗}

๕.บทเพลงบาปบุญมีจริง /เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

ทางชีวิตของคน	ผลัดเปลี่ยนเวียนวนดูสับสนทุกอย่าง
บ้างชื่นชมตรอมตรมอำพราง	จนวายว้างไม่จิตจางสักหน
บ้างสุขล้ำโชคนาตาลด	กลายเป็นคนที่ร่ำรวยล้ำค่า
ทุกวันมีสุขไม่เคยทุกข์สักครา	เอิบอัมย์ยิ้มแย้มร่าเริงกว่าใครใคร
ผลบุญหนุนส่งให้ดำรงสดใส	มุ่งหวังสิ่งใดได้ดังจิตทุกครา
คนรวยล้ำสำราญ	อยู่เมื่อวันวานยิ่งกลับพานเสียท่า
สิ้นกุศลผลบุญนำพา	ทางชีวกก็กลับเปลี่ยนเวียนไป
กลับเกิดทุกข์ระทมดวงใจ	กรรมคือไฟเผาอดไปทุกอย่าง
ไร้สิ้นความสุขสิ้นสนุกจิตจาง	บาปเก่าเผาหนทางระหว่างชีวิ
เหมือนดังเรือล่มด้วยคลื่นลมโถมตี	บาปเคราะห์ที่มีพาชีพพลีผันแปร
ทางชีวิตทุกคน	ยากดีมีจนเอาอะไรไหนแน่
สุขและทุกข์ทุกวันปรวนแปร	มันปรวนแปรตามแต่คลื่นแห่งกรรม
อดีตโศกผลบุญเคยทำ	เคยระกำยังกลับนำแสนสุข
ผลบุญปางเก่าช่วยปัดเป่าความทุกข์	หมดบาปเคล้าเร้ารักก็สุขสราญ
ผลบุญนำให้สุขหทัยเบิกบาน	สิ้นทุกข์สุขปราณครองสุขนั้นสนใจ
ทางชีวิตเคล้าเจือ	บาปกรรมมันเผื่อท่านจะเชื่อหรือไม่
ไผ่สุขสันต์นรินทร์ปานใด	ทำกายใจให้อยู่ในกุศล
เร่งสะสมการบุญอำพน	คงตาลดลให้สุขสมแท้ยิ่ง
นรกมีแน่และสวรรค์ก็จริง	เตือนใจไว้ทั่วทั้งดิงจะนั่งอยู่ไย
ผลบุญควรสร้างบุกเบิกทางเข้าไว้	ชีพลับเมื่อใดไปสวรรค์ชั้นพรหม ” ๖๘ (คำร้อง: พร พิรุณ)

สรุปได้ว่า ชาวไทยพุทธนิยมทำบุญกันมาก เพราะถือว่าเป็นศาสนกิจประเภทบุญพิธีอย่างหนึ่ง มีการปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน และปฏิบัติเป็นกรณีพิเศษในโอกาสสำคัญ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันวิสาขบูชา โดยการประกอบกิจกรรมทางศาสนา มักจะมีบทเพลงที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับบุญ-บาป เพื่อชักชวนให้พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสร่วมกันทำบุญ ละเว้นการทำบาป ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและการนำหลักธรรมความเชื่อเรื่องบุญ-บาป ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้ใดที่ทำ

๖.บทเพลงศาสนารัก /เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

หลักศาสนา ทั่ว ไปย่อมมีสรณะยิ่งใหญ่
องค์เดียวยึดไว้ แน่นหนาหลัก รักควร ตรึงติดตรา
เช่นศาสนา ที่บูชา นั้นเทียว ศาสนารัก ก็มี

^{๖๗} อ้างใน ศุภวรรณ พิพัฒพรณวงศ์ กรีน, *คู่มือชีวิตภาคกฎแห่งกรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๓๘-๓๙.

^{๖๘} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : [http:// www.websuntaraporn.com](http://www.websuntaraporn.com). [๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘].

สั่งสอนชาวซึ่งทวิบุชาสามี ผู้เดียว
 นอก นั้นไม่ปองข้องเกี่ยวมันแต่รักเดียว
 ผัว เดียว ตลอดไป มี พระเจ้าแห่งรักเพียงหนึ่ง
 เป็น ที่พึ่ง นับถือให้ซึ่งฤทัยชู เท่ากับมาร พาลหัวใจ
 ไข่พ่อพระ ควรอาลัยใจอย่าได้ นำ พา
 กงจักรไม่เหมือน ดอกบัวเรื่องชายเรื่องชูเรื่องชั่ว
 พาตัวหมองมัว นักหนาผิดศีลธรรม แลต่ำช้า
 บาปกรรม นักหนาชั่วช้า เลวทราม
 มี พระเจ้าแห่งรักเพียงหนึ่งเป็น ที่พึ่ง นับถือให้ซึ่งฤทัย
 ชู เท่ากับมาร พาลหัวใจไข่พ่อพระ ควรอาลัย
 ใจอย่าได้ นำ พา กงจักรไม่เหมือน ดอกบัว
 เรื่องชายเรื่องชูเรื่องชั่วพาตัวหมองมัว นักหนา
 ผิดศีลธรรม แลต่ำช้าบาปกรรม นักหนา
 ชั่วช้า เลวทราม^{๖๙} (บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖)

๗. บทเพลงบ้านเกิดเมืองนอน / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

เรารุ่งเรืองเพราะอยู่หมู่เหล่าพวกเราล้วนพงศ์เผ่าศิริไลซ์
 เพราะฉะนั้นชวนกันยินดีเปรมปรีดิ์ใจเรียกตนว่าไทย
 แดนดินผืนใหญ่มีใช้ทาสเขาก่อนนี้มีเขตแดนนับว่ากว้างใหญ่
 ได้ไว้พลีเลือดเนื้อแลกเอารบๆไม่หวั่นใคร
 มอบความเป็นไทยให้พวกเราแต่ครั้งนานกาลเก่า
 ชาติเราเขาเรียกชาติไทย
 บ้านเมืองควรประเทืองไว้ตั้งแต่ก่อนแน่นอนเนื้อและเลือดพลีไป
 เพราะฉะนั้นเราควรยินดีมีความภูมิใจแดนดินถิ่นไทย
 รวบรวมไว้ได้แสนจะยากเข็ญยากแค้นเคยกู้แดนไว้อย่าง
 บากบั่นก่อนนั้นเคยแตกसानซ่านเซ็น
 แม้กระนั้นยังร่วมใจช่วยกันรวมไทยให้ร่มเย็น
 บัดนี้ไทยดีเด่นร่มเย็นสมสุขเรื่อยมา
 อยู่กินบนแผ่นดินทองถิ่นกว้างใหญ่ชาติไทยนั้นเคยใหญ่ในบุรพา
 ทุกๆเข้าเราต้องไทยใจจงปรีดาว่าไทยอยู่มาด้วยความผาสุก
 ถาวรสถลไพบดินนี้ไทยเจริญวิสุทธ์ผุดผ่อง
 ฟั่น้องจงแข่งช่องชาติไทยรักกันไว้ให้มั่นคง
 เชิดธงไตรรงค์ให้เด่นไกลชาติเชื้อเรายังใหญ่
 ชาติไทยบ้านเกิดเมืองนอน^{๗๐} (คำร้อง : แก้ว อัจฉริยะกุล.)

^{๖๙} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๗๐} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

๘. บทเพลงรอยบุญรอยกรรม / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

คนเรารู้กันเกิดมาสัมพันธ์ ด้วยใจ
 จะเป็นไฉนไม่แคล้วกันไป สักคน
 บางคนตรมกายหมองหม่นบางคนสุดฝัน ความจน
 รักมีทุกหน ดลใจ บางคนอยู่ไกลอยู่ทางทิศใด กันเล่า
 ยังทำให้เขาได้พบรักเร้า ฤทัยบางคนสกุ เป็นไพร่
 บางคนศักดิ์สูง ลือไกลรักจึงสดีไซ เหมือนว่า
 บางคนชิงชังเคืองกัน แท้ที่สุดก็แพ้ รักพา
 บางคนมิเคย เห็นหน้ารักยังพา
 ให้คู่กันมาหาแน่นอน บางคนเกิดมา
 ร่างกายชรา ขมขื่นทำไมจึงฝัน
 ให้รักสดชื่น มาวอนรอยบุญรอยกรรมปางก่อน
 สร้างคู่ให้มา อวรณ์ช่วยดับร้อนหัวใจ
 เนื้อคู่ นั้น ของใครจะได้อิงแอบแนบไว้
 รักจะไม่ ลืมเลือนบางคนผูกพัน
 ร่วมใจรักกัน เต็มทีนานไปก็มี
 เหตุร้ายราวี มาเยือนบางคนเลยพลอย ลอยเลื่อน
 ไม่ใช่คู่แท้ แซ่เขื่อนรักจึงไม่เหมือน ดังใจ
 บางคนผิดหวังอย่ามัวนึกชัง ฟังว่า
 แ่งวาสนาจะเสียเวลานานไป
 คือเป็นเวรกรรม ทำให้และไม่ใช่คู่ ดวงใจ
 รักจึงสลายไหวหวั่นกำก่งกำเกวียนเวียนวน หมุน
 ประหนึ่งจะหมุน รักนั้นรักแท้แม่ใคร ขวางกัน
 รัก คงตันมาอยู่คู่กันจนสมอร่า ใครเป็นคู่ชมจะร่วมภิรมย์ กันได้
 จะมุ่งจะหมายจะรักไม่คลาย วิญญูจะครองกันไป ซาติหน้า
 จะไม่เสื่อมคลาย วาจาอมอบอร่า แสนหวัง
 ไม่ต้องเกรง รักลงจะขึ้นจะฉ่ำในทรวงหวังไว้ชม เดียวดาย^{๗๑}
 (คำร้อง: สุรัฐ พุกกะเวส.)

๙. บทเพลงบุพเพสันนิวาสน์ / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

.. เมื่อคิดให้ดีโลกนี้ประหลาดบุพเพ สันนิวาสน์
 ที่ประสาทความรักภิรมย์...คู่ ใคร คู่ เขา รักยังคอย เผ้าชมคอยภิรมย์
 เรื่อย มา...ขอบน้ำขวางหน้า ขอบฟ้าขวางกัน
 บุพเพยังสรรค์ประสพ ให้ได้สบ พบรักกันได้
 ...ห่าง กัน แค ไหน เขาสูงบัง กันไว้รักยังได้ บูชา

^{๗๑}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

...ความรัก ศักดิ์ศรี รักไม่มี พรหมแดน
 รักไม่มี ศาสนา...แม้ใคร บุญญา ได้ ครอง กันนา
 พรหม ลิขิต พาชื่นใจ...รักเหมือนโคลีก ที่ศึกพิโรธ
 ความรักเช่นนั้นให้โทษจะไปโกรธ โทษรักไม่ได้
 ...ไม่ใช่ บุญ เพ สันนิवास แน่ไซร์รักจึงได้ แรม รา
 ความ รัก ศักดิ์ศรี รักไม่มี พรหมแดนรักไม่มี ศาสนา
 ...แม้ใคร บุญญา ได้ ครอง กัน มาพรหม ลิขิต พาชื่นใจ
 ...รักเหมือนโคลีก ที่ศึกพิโรธความรักเช่นนั้นให้โทษ
 จะไปโกรธ โทษรักไม่ได้...ไม่ใช่ บุญ เพ สันนิवास แน่ไซร์
 รักจึงได้ แรม รา^{๗๒} (คำร้อง : เวส สุทรจามร)

๑๐.บทเพลงฟ้าคลุ้มฝน / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

...ราตรีนี้มีดไม่เห็นเพ็ญโสม ส่อง
 ดารามิพ้องมีดมัวท่วมร้อนรุ่มหมองไหม้เหมือนไข่ม
 ฟ้าดามีดมีดเหมือนม่านคลุมออกเรียมยิ่งคลุ้ม...คลุ้มรัญจวน
 อัมพรสะท้อนดังครืน ดังใจสะท้อนสะอื้น
 คงซำกล้ากลืน ปั่นป่วนฟ้า รำให้เหมือนใจรำหวน
 เปรียบหัวใจ เรียมป่วนซำครองฟ้าครวญ ตรอมใจ
 เมื่อยามฝนตกหัวอกริ่งคลุ้ม คลั่งดุจดั่งฉันทิ้งน้ำตาไหล
 นิจจาไอ้ฟ้า ร้องให้ โถตัวข้าหรือจะทนได้
 เศร้าใจให้ฝน ชื่น บานฟ้าแลบดู แวบ วับ
 แลบลปลาบต้องหลับตาเหมือนดังนภา ร้าวราน
 ตัวข้าข้าอุราช้านานด้วยความรักทรมาน
 ออกเอยยิ่งคิดยิ่งร้าว...รานรักกำชาน ทรวงใน^{๗๓}
 (คำร้อง: แก้ว อัจฉริยะกุล)

๑๑.บทเพลงทาสชีวิต / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

ชาตินี้ ฉันมี แต่ความผิดหวังบาปเคราะห์ประดัง ผิดหวังบ่อยบ่อย
 ฉันนี้เปรียบเหมือน โลมลอยฉันเฝ้าคอย
 แต่ต้องปล่อย ตามกรรมเวรยากแค้นยอมทน ไปจนจะตาย
 ชีวิตเป็นนาย มุ่งหมายอยากเด่นฉันพบชีวิตลำเค็ญ
 ต้องยอมยากเข็ญ ชีวิตมันเป็นนายเรา
 เกิดแล้วตายไป มนุษย์ใดใดเกิดมาเพื่อใช้กรรมเก่า
 ยากแค้น ทนเอา เพื่อทุกข์บรรเทาใช้บาปของเรา เสมอไป

^{๗๒} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๗๓} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

เกิดแล้วต้องทน ดิ้นรนไม่วายกว่าฉันจะตาย ไม่รู้เมื่อไหร่
คิดแล้วไม่นึก เสียใจจะเป็นไฉนเหมือนกันไปทุกทุกคน^{๗๔}

(คำร้อง: สุรัฐ พุกกะเวส.)

๑๒.บทเพลงปี่สาวจวนสันต์ / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

เรา จากกันวันนั้นยังจำจากกันวันนั้นฝนพรำ
พรางม่านกรรม คล้าครีมีคลุมเวรลมครางฝนครวญ ไพรสั่นชวน รวนระเนน
ความกดตัน ขึ้นเด่น เหมือนจะเค้น ข่า กัน
เรา จากกันวันนั้นนานมาแต่เมื่อวันสันต์ลีลา ฤาสว่างซาฝนฟ้าพุ่มพวย
ฤดู ฤดี มันไม่มี วันคืนวายมันสาบใจ สาปกาย คล้ายมนต์ร้าย พรายผี
ผี วสันต์ มันหลอก มันหลอนปี่สาวจวนสันต์วันก่อน ยังสังวรณ เวรนี้
ฟัง โถฟัง ฟังฝนตกซี เหมือนนรกตกตีย้า ขยี้ใจ ตรม
ไป จากไป ไปแล้วไปเลยอย่ามาชวนชิตชวนเซย
ปี่สาวจอย ร้างเลยอารมณ์ลมมา ฝนมา จงอย่ามา พาระทม
เพียงโศกทราชม เศร้าชม ฉันจะล้ม ตายแล้ว^{๗๕}

(คำร้อง : ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ)

๑๓.บทเพลงผู้แพ้รัก / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

เธอมีรักใหม่จึงได้หลงลืม รักเก่า
จำได้หรือเปล่าว่าเรารักกันอัน น้ำคำฉันจำได้มัน
แต่เธอ ชิ พลัน ผันพรากไป..เมื่อฉันต้องแพ้
ก็ทนหลง พะวงอาลัยเพื่อนคนใหม่ชนะนี้เล่า
ฉัน ไม่อาจ ชิงเธอแพ้ด้วยมีอันเป็น
จึงยากเป็นอับเฉา..บาป อะไรหนอพรากเรา
ความทุกข์โศกไม่บรรเทาจึงแสนเศร้าอับเฉาไป
..ดวงใจหมองหม่นจำใจฝืนทนวิโยค
อารมณ์ฉันโศกระกำซ้ำใจเป็นเพราะเธอพบเพื่อนคนใหม่
เธอจึงตัดใจ ทิ้งให้ตรมจึงเป็นผู้แพ้ฝ่ายตาย
ฉันไม่วายระทมสุดจะข่มให้หายไปได้..ฉัน เคยปลอม วิญญาณ
เช็ด น้ำตา ให้เธอเคยบำเรอปลอมใจ
นี้จะลืมหรือว่าไรความรักล่วงห้วงอาลัย
ยังฝันใฝ่อยู่ทุกคืน^{๗๖} (คำร้อง: แก้ว อัจฉริยะกุล)

๑๔.บทเพลงไฟรักสุนทราภรณ์ / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

โอ้ความรักร้อนเหมือนไฟไหม้
พอนสุดคิดถึงรักเราเร้าใจตรึงหวนรำพึงถึงทุกวัน

^{๗๔} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๗๕} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๗๖} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

โอ้ความรักล่อยให้เราเฝ้าคอยไฝ่สัมพันธ์สุดแสนเศร้าโศกศัลย์
 สุดรำพันถึงวันตาย เปรียบเทียบรักนี้
 เหมือนดังอัคคีที่ร้อนร้ายลูกกลาม
 เพราะความอายร้อนไม่คลายหวนใจจำ
 โอ้ความรักเอยมิรู้เปรียบเปรยเอยน้ำคำต้องแล้วแต่เวรกรรม
 เป็นผู้ทำนำเราไป
 โอ้ความรักร้อนเหมือนไฟไหม้พอนสุดคิดถึง
 รักเราเร้าใจตรึงหวนรำพึงถึงทุกวัน
 โอ้ความรักล่อยให้เราเฝ้าคอย
 ไฝ่สัมพันธ์สุดแสนเศร้าโศกศัลย์
 สุดรำพันถึงวันตายเปรียบเทียบรักนี้
 เหมือนดังอัคคีที่ร้อนร้ายลูกกลามเพราะความอาย
 ร้อนไม่คลายหวนใจจำโอ้ความรักเอยมิรู้เปรียบเปรย
 เอยน้ำคำต้องแล้วแต่เวรกรรมเป็นผู้ทำนำเราไป^{๗๗} (คำร้อง : เพ็ญศรี พุ่มชูศรี)

๑๕. บทเพลงเรือนมนุษย์ / เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

ชีวิตมนุษย์นั้นสุดจะคิดแต่ละชีวิตไม่ผิดนาวา
 จะลอยถอยหลังหรือเหินเดินหน้าด้วยวาสนาสร้างมาแต่หลัง
 เรือนมนุษย์สุดลำบาก มากล้นต่างคนดิ้นรนให้รอด พ้นถึงฝั่ง
 บางเวลาพายุโหม โถมประดังแทบสิ้นกำลังหมดหวังเกือบ อาสัญ
 ถึงคราวลมว่าพัดผ่าวพราวใจเรือโลดลิวไปคล้ายอยู่ใน สวรรค์
 ขึ้นเหนือลงใต้ไปได้ดังฝันพอลมหยุดพลันสวรรค์คืออเวจี
 ชาติหนึ่งพึงรู้ใครจะอยู่ คำฟ้ามุ่งใจ ไผ่หาศรัทธา และไมตรี
 ทุกคนต้องตายร่างกลายเป็นผีสถิตยแต่ชั่วดีไม่มีวันดับ สูญ
 ชาติหนึ่งพึงรู้ใครจะอยู่ คำฟ้ามุ่งใจ ไผ่หาศรัทธา และไมตรี
 ทุกคนต้องตายร่างกลายเป็นผีสถิตยแต่ชั่วดีไม่มีวันดับ สูญ
 ชีวิตมนุษย์นั้นสุดจะคิดแต่ละชีวิตไม่ผิดนาวา
 จะลอยถอยหลังหรือเหินเดินหน้าด้วยวาสนาสร้างมาแต่หลัง^{๗๘}
 (คำร้อง : สุรัฐ พุกกะเวส)

๑๖. บทเพลงกังหันต้องลม/เนื้อร้อง : วงสุนทราภรณ์

กังหันต้องลม หมุนวนไม่รู้กี่หน ต่อวัน
 แต่ใจคน หมุนเวียน ผันไม่รู้ว่าวัน ละกี่หน
 นี่ แหละ น้ำใจเชื่อแนอะไร กับน้ำ ใจคน
 วันนั้ยังรัก กันอยู่ทั้งคู่ก็สุด ก็ขึ้นพรั่งนี้รักอาจ เป็นอื่น
 คู่ขึ้น ก็กลับชอกช้ำวันนั้ยังรัก กันอยู่

^{๗๗} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] [http://เพลง.meemodel.com.\[๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙\]](http://เพลง.meemodel.com.[๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙])

^{๗๘} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] [http://เพลง.meemodel.com.\[๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙\]](http://เพลง.meemodel.com.[๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙])

ทั้งคู่ก็ขึ้น ก็ฉ่ำพรั่งนี้ขึ้นกลับ เป็นซ้ำ
 ทำให้ ระกำหัวใจ...วันนี้อาจเลิก รักกัน
 รุ่งอีกวันอาจ รักใหม่รักกันแล้วจืด กันไป
 ต่างก็ไม่ รักกันจริงแต่ครั้นแล้วผล สุดท้าย
 ทางฝ่ายชายก็ โทษหญิงต่างก็ไม่รัก กันจริง
 ทาง ฝ่ายหญิง ก็โทษชายกัณฑ์ต้องลม หมุนวน
 ไม่รู้ก็หน ต่อวันแต่ใจคนวอกวน ผัน
 ไม่รู้ว่าวัน ละก็หนนี้ แผละ น้ำใจ
 ย่อมวนเวียนไปคล้ายกัณฑ์ ต้องลม^{๗๙} (คำร้อง: เอื้อ สุนทรสนาน และคุณจินต์
 วัฒนปฤต)

๒.๔.๓. เพลงลูกกรุงของสมัยศ ทศนพันธ์

๑. เพลงกระท่อมไพรวัลย์/ เนื้อร้อง :สมัยศ ทศนพันธ์

แดน นี้มี กระท่อมไพรสุข กว่า แดน ไหน ในพนาป่านี่ปานว่า
 ดังจะเป็น กระท่อม รา ชาติ กว่าแดนไหนในหล้า ป่าเขาลำเนา ไพร
 ..ฟัง เสียงพิณกอไผ่สี ดังหนึ่งมโหรีเป็นดนตรีขับขานมาให้
 เวียงวังทอง ก็รองกระท่อม ไพรมี ป่าเป็นรั้วกว้างใหญ่
 แดนไพรนี้เป็นประหนึ่งธานี..มี แต่เราเหงาใจดังว่า
 ขวน ฉั่น น้า อนาคตใจแสนทวิยัง ขาดนางเป็นราชินี
 ถ้า หาก แม่น มีกระท่อมไพรนี้สุขสมบอง ทิว เขาปาดังม่าน บัง
 หวัง ต่าง แตร สังข์ดังเวียงวังสวรรค์หอห้อง
 วังเวงพา ปึกษา แว่ว ร้องชะนีคู่ เรียกหาคู่ครอง
 ขวนให้ฉันปองกระท่อมไพรวัลย์^{๘๐} (คำร้อง/ทำนอง : ชาญชัย บัวบังศรี)

๒. เพลงแรงปรารถนา / เนื้อร้อง :สมัยศ ทศนพันธ์

รักเดียวคือน้องพี่ครองดวงใจ
 มาช้านานปานใดเธอย่อม รู้ ดีจะเอยวจาไม่กล้าพาที
 รู้ก็รู้แกล้งใจได้ดีว่าพี่รัก เธอหนักหนารักเดียวคือน้องพี่ครองใจคอย
 ฝ่าหวงไปลอยลอยไม่สร้าง มิ ซา ต้องมีสักวันที่จะเมตตา
 แม้จะแข็งแรงแรงดังศิลาแรงปรารถนาคงพาอ่อนใจ
 พี่ทำความดีไว้ มีมากล้นอีกร่างกายมิ ไขว่ไกล
 ไม่อับจนทุกสิ่งสดใสหาก ไม่รักแล้วรักเมื่อไร
 หรือ มี รัก ใหม่ในใจพูดมารักเดียวคือน้องพี่ครองอารมณ์

^{๗๙} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>[๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๘๐} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>[๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

จะหวังเรียงเคียงชมจนได้ วิวาทจะอยู่อย่างนี้หากสิ้นเมตตา
 ที่จะคอยเฝ้าหวังตั้งตาจนกว่าจะรู้ว่ารักจากเธอ^{๘๑} (คำร้อง: สมยศ ทศนพันธ์)

๓. เพลงเสียงครวญจากหมันต์ / เนื้อร้อง : สมยศ ทศนพันธ์

หมันต์ผ่านมายังพาดันเศร้ายามฉันต้องลมหนาว สุดพาปวดร้าวจึง
 หาก คู่ซู้มาแนบแอบอิงยามหนาวต้องห่มไอผิง อุ้งอิงอยู่กับกองไฟ
 ...หมันต์ผ่านมาผ่านไปหลายปีความทุกข์เศร้ายันไม่มีคนรักเคียงใกล้
 ไข้ ชั่วช้าสามานย์เมื่อไร ครวญ หวน ให้ คิดไปสุดแสนอาดูรย์
 หนาว ลมหนาวที่ โบก มาเหมือนเตือนใจ ข้า เรียกหาความอบอุ่น
 หากหญิงใดเมตตาการุณช่วยคำจุนแล้วผลบุญจะตอบสนอง
 ...หัวใจคร่ำครวญไฝหารักยิ่งกว่าคู่อยู่แอบอิง หากได้ยอดหญิงสมปอง
 อยู่ คู่ซู้คอยแนบประคองคง มี ต้อง ร้องครวญเช่นนี้อีกเลย^{๘๒}
 (คำร้อง : สมยศ ทศนพันธ์)

๔. เพลงสันติธรรม / เนื้อร้อง : สมยศ ทศนพันธ์

น-ภา ฉ่ำ เย็น เห็น หมู่ เม-ฆา อ้อย อิง ลอย ลม พา
 ย้อย หยาด ฟ้า ชะ โลม ดินแสง อรุณ โปรย ไอ อุ่
 ทัว ฟ้า ธา นิกระ แส สิ้นธุ ระ เหย จาก ดิน
 เห็น บิน ลู่ บน..ทิ วา รุ่ง แสง อุ่ อุ ทัย
 ครอบ เมฆ หมอก จาก ไปฟ้า แจ่มใส ใน บัน ดล
 เหมือน โบก ลา พรธชา ใหม่ใกล้ แล้ว ปวง ชน
 ทัว แห่ง หนมวล สันติ ชน
 เตรียม บรรพ-ชาสละ แล้ว อา ภรณ์ แพร พรณ
 คิ้ว และ ฆม ดก ดำ เป็น มั่นปลด ลง ลง พลัน เพื่อ ศาสนา
 ห่อ หุ้ม หมู่ เหลืองสละ แล้ว เรือง กิเลส นานา
 จาก พุทธ วา จา องค์ ศาสตา ทรง สร้าง ทาง ไว้
 ..ทด แทน ให้ คุณผู้ ก่อ อุ ทรณ์คุณ บิ ดา มาร ตร
 และ ดับ ร้อน ใน ดวงใจเหมือน อรุณ เพลย ไอ อุ่
 อา ทิตย อุทัยโลก แจ่มใสสุข ไหน ไม่ เทียม
 เท้า ความ สงบ เอย...^{๘๓} (คำร้อง/ทำนอง: พยงค์ มุกดา)

๕. บทเพลงละครหลงโรง / เนื้อร้อง: สมยศ ทศนพันธ์

โอ้ความลำเค็ญ ชีวิตยากเข็ญทุกข์ทรมาณ
 ชั่วก็มีทั้งดีก็ผ่าน พบพานมาแล้วไม่วาง
 ความเอยความจน ดิ้นรนเสียจนสิ้นทาง
 ไม่พบหนทางสว่าง โอ้ทางชีวิตมีดมน

^{๘๑} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๘๒} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๘๓} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

ดั่งมีมือมาร คอยตามประหารให้วายชีวา
 เกิดมาจน ต้องทนฟันฝ่า ชะตาขีดไว้เวียนวน
 เพียรทำความดี สู้มีน้ำใจอดทน
 ไม่เห็นมีใครสักคน ช่วยคลให้เราสบาย
 หรือว่าเรา เขาสร้างให้มาซูโรง
 บทบาทมาเป็นตัวโกง ในโรงละครจนตาย
 สร้างความดี กลับมีคนเห็นเป็นร้าย
 โลก นี่น่าหน่าย ไม่วายมือ নিজจัง
 ลูกเมียเคยมีกลับปลีกหลีกหนีเพราะเรานั้นจน
 เพื่อนเคยมีเดี๋ยวนี้หมองหม่น
 ทุกคนเหยียดหยามประดัง
 มองดูตัวเอง ดังเพลงร้องมาให้ฟัง
 เทียงแท้แน่นอนจัง เบียดบังละครหลงโรง..^{๘๔}
 (คำร้อง / ทำนอง : ไพบุลย์ บุตรขัน)

๖. เพลงวันลาสิกขาบท/เนื้อร้อง : สมยศ ทศนพันธ์

เวรกรรมใดหนอพอผมสึกออกมา
 บวชเป็นพระ ได้หนึ่งพรรษา
 โชคดีพาชีวิต เศร้าสุดจะฝัน ผูกพันถึงคนรักเก่า
 เจ็บชอกช้ำอกเหงาโลกเรานัดตา
 บอกให้บวชแล้วนางแก้วจะแต่งงาน
 แต่ทั้งทั้งคำปฏิญาณเปลี่ยนสาบานไม่เหมือน ว่า
 โอ้อ้อมขวัญกลับมารักกันดีกว่า
 อย่าไปหลงอื่นมาร่วมนิทรา ช้านั้นจะอาย
 อนุสรณ์ วันลาสิกขาบทต้อง รันทด
 ให้จดจำจนวัน ตายสุดจะรัก สุดจะแค้น
 สุดเสียตายสิ้นแล้วคนเคียงกายสิ้นพันธะ แลเหลือียว
 จำใจลาหวลทวนเข้าโบสถ์อีกที
 สิ้นค้นหา กิเลสโลกีย์เรื่องสตรี ไม่ขอข้องเกี่ยว
 จะยึดถือธรรมโพธิญาณแน่นเหนียว
 มุ่งธรรมะ อย่างเดียวเหมือนเกรียว พระธรรมมั่นคง^{๘๕} (คำร้อง : สมยศ ทศนพันธ์)

๗. เพลงอย่ามาคิดถึงฉันเลย เนื้อร้อง: สมยศ ทศนพันธ์

อย่า มาคิดถึงฉันเลย ทุกคนจะแย้ย หยาม หน้า คุณ ได้
 ใครเขาไม่รู้ ความดีฉันมีแค่ไหนคุณเท่านั้นที่จะรู้ได้ แต่คนอื่นเขานิทา
 ..อย่า มาคิดถึงฉันเลยฉันคงชวดเซย เหมือน ดัง เขา ว่า

^{๘๔} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๘๕} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

สิ้นแล้วชาตินี้ อาภัพในวาสนาสุดจะรักและสุขบูชา ต้องจำเริญลาจากกัน
 ..ปวด ใจ เหลือ ช่มชีวิตระทม เปรียบไปคล้ายดั่งกังหัน
 ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหนทุกคนหรือนั้นทำดีเขายังขวางกัน
 เหยียดหยันประนามว่าชั่ว อย่า มาคิดถึงฉันเลย
 ขอจสุขเฮย อย่า มา หมอง มัวสิ้นแล้วชื่อเสียง จนแม้เพียงเงินติดตัว
 คนที่ตีนนั้นมีดีทั่ว ส่วนตัวฉันอย่าหวังเลย..ปวด ใจ เหลือ ช่ม
 ชีวิตระทม เปรียบไปคล้ายดั่งกังหันชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหนทุกคนหรือนั้น
 ทำดีเขายังขวางกันเหยียดหยันประนามว่าชั่ว..อย่า มาคิดถึงฉันเลย
 ขอจสุขเฮย อย่า มา หมอง มัวสิ้นแล้วชื่อเสียง จนแม้เพียงเงินติดตัว
 คนที่ตีนนั้นมีดีทั่ว ส่วนตัวฉันอย่าหวังเลย..^{๘๖} (คำร้อง/ทำนอง :พีระ ตรีบุปผา)

๘.เพลงบทเรียนชีวิต/เนื้อร้อง: สมยศ ทศนพันธ์

ฟังฉันเล่า เมื่อคราวที่ฉันมีเงิน...
 สุขเหลือเกิน เฟลิดเฟลินอยู่ด้วยเงินตรา...
 เพื่อนฝูงหญิงชาย มีมากมายเกลื่อนตา
 อีกคนรักมีมา เงินเอ๋ยเงินตรา
 พาให้สุขใจ.....ยามฉันเศร้า..
 ถึงคราวขาดสนเงินทอง...
 คนไม่มอง มิตรมาเมินหน้าห่างไกล...
 คนรักมาชิง น้ำตาฉันหลังรินไหล
 ลืมเยื่อไม่เหลือใย ตัดใจไม่เหลียวมา...
 เงินตัวเดียวคือพระเจ้า....บันดาลให้เรามีสุข
 ได้ทุกเวลา....จะจำเอาไว้..
 ชีวิตอยู่ใกล้เงินตรา...เรื่องที่ผ่านมา
 เราถือว่า บทเรียน.....ฉันคงกลับมั่งมี
 โลกนี้ยังกลม....หมุนระทม หมุนทุกข์
 หมุนสุข วนเวียนโลกหมุนเวียนไป
 ให้เรานี้ได้บทเรียนชีวิตคือ กงเกวียน
 วันหนึ่งคงเวียน กลับมั่งมี....เงินตัวเดียวคือพระเจ้า...
 บันดาลให้เรามีสุขได้ทุกเวลา...
 จะจำเอาไว้...ชีวิตอยู่ใกล้เงินตรา..
 เรื่องที่ผ่านมา เราถือว่า บทเรียน...
 ..ฉันคงกลับมั่งมีโลกนี้ยังกลม...
 หมุนระทม หมุนทุกข์ หมุนสุข วนเวียน

^{๘๖} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>.[๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

โลกหมุนเวียนไป ให้เราจะได้บ่เรียน
ชีวิตคือ กงเกวียน วันหนึ่งคงเวียน กลับมั่งมี..^{๘๗}
(คำร้อง/ทำนอง: พระ ตริบุปผา)

๙. เพลงเลือดในอก / เนื้อร้อง : สมยศ ทัศนพันธ์

ลูกเอ๋ยผิดไปแล้วโยเซ่ร้ายตรม
ไม่ควรหลงอารมณ์ หนีชมเขาจากพ่อไป
เช็ดน้ำตา ของเจ้าเถิดยอดดวงใจ
อย่าให้มันหลังไหล แหว่งหัวใจพ่อเลย
...ลูกเอ๋ยผิดไปแล้วใครเมตตา
พ่อเท่านั้นทนมารักคำหยาบเหยียบเปรี้ยวเปรย
เพราะไม่จำ เสียงพรั่วและคำพ่อเอ๋ย
สู้ตักเตือนเฉลย เผลอเลยพาทรม
เลือดในอก ของพ่อคือเป็นเจ้ามา
คิดแล้วเวทนา ตัวมาให้เข้าภิรมย์
..ต้อง หันหน้ากลับมาชื่นชม พลาด คู่ ชม
จึงหมองตรม ราคี...ลูกเอ๋ยผิดหวังพ่อยังเอ็นดู
ผิดไปแล้วเป็นครู คิดดูเสียใหม่ให้ดี
พ่อชายเดียว รักลูกปลูกฝังชีวิต
อยากให้ เป็นศักดิ์ศรี แม่ลูกดีสุขเอ๋ย..^{๘๘} (คำร้อง/ทำนอง: สมยศ ทัศนพันธ์)

๑๐. เพลงชายไร้โบสถ์ / เนื้อร้อง : สมยศ ทัศนพันธ์

ชีวิตเราแสนเศร้า มีด มนุษย์ คนเขาไกลไม่ยาก สังคมดัง
ร่างกายเราโสมม ต้อง จม ทุกข์ทนแต่เกิด กายพ่อแม่ตาย
ไร้คนเขาเมตตาเป็น กำพรวา ให้ต้อง อับอายเสียทีที่เกิดเป็นชาย
เหมือนมี เพียงกายไร้ ความหมายสิ้นดีฟังเสียงแดร่เขาแห่ นาค
มาศรัทธา นึกใคร่ได้บวช สัก ที คน บวชให้ไม่เห็น มีเศรษฐกิจ
เขากลัวจะยุ่ง ใจบวชให้ แล้วเกรงจะกลับ กลายเป็น คนร้ายหนี
มาบวช ชอนตนต้องทนทุกข์กลับ อับจนเหมือนคน ชั่วโฉดไร้
ทั้งโบสถ์และบุญอยากให้แม่ได้เกาะ ผ้าเหลืองรุ่ง เรื่องสิบลีสุทธิ์
พุทธคุณคอย ผู้คนช่วยคำ จุนดัง บุญ แม่น้อยจึงอับ จนลูก
เป็น เหมือนคนมีบาป หนาดัง ชั่วช้าคน เปื่อนหน้าไม่มอง
สวดมนต์ไหว้กราบ เพื่อปองหาคน ประครองฉัน เข้าโบสถ์สักที..^{๘๙}
(คำร้อง/ทำนอง : จี๊ว พิจิตร)

^{๘๗} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๘๘} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๘๙} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

๑๒. เพลงมิตรแห่งความดี /เนื้อร้อง :สมยศ ทัศนพันธ์

น้ำใจ แห่งมิตรอันควรอารีก็คือคนที่ เขามีเมตตา
 รู้จัก เกื้อกูล ต้องอุดหนุน ซึ่งกันดั่งว่า
 ต้องทำใจ รักกันไว้ ดีกว่าเมื่อเรา เกิดมา
 ถือว่าญาติ เดียวกันขอเพียง อย่าหวัง
 ดวงใจ อธรรมมุ่งแต่ ก่อกรรม
 น้อมนำ โศกศัลย์หวัง แก่ง แยกดี
 คอยเสียดสี มิได้มี ใจมั่น
 หากเขาดี แล้วควรดี เกื้อกัน
 อย่างมัว เดียดฉันท์ มิตรสัมพันธ์ จะ
 ทุกวัน โลกนี้ มันเป็น ความจริง
 ต้องต่าง พึ่งพิงแล้วจึง สมหมาย
 ไข อยู่ ลำพังจะหวังใด ได้ดัง ใจกาย
 อุทาหรณ์ นี่ชี้ไม่ ควรหน่ายหากมี โชคร้าย
 แล้วยังได้ พึ่งกันทุกคน เกิดแล้ว ยังมีวันตาย
 ต้องควร ขวนขวายหมายดี เท่านั้นแม่สร้าง กรรมชั่ว
 กรรม จะตาม สมองตัวพัวพันหากทำดี ผลบุญดี ทวีมัน
 กุ้เกียรติงาม เติบฉันท์ ทุกวัน จะรื่นรมย์..^{๙๐} (คำร้อง :สมยศ ทัศนพันธ์)

๑๓. เพลงโปรดสัตว์ได้บาป/เนื้อร้อง:สมยศ ทัศนพันธ์

ทำบุญได้โทษโปรดสัตว์ได้บาป
 ขอสาปแล้วเอยสมคำพึงเพยภาชิตกล่าวไว้
 แสนเจ็บ ฉันทจึงต้องจำใส่ใจไม่ขอเกื้อกูลต่อไป
 กลัวใจจะทุกข์ระทมบุญใดเคยสร้างแต่ปางก่อนมา
 มีไฟฝันพาหวังบาร์มีเป็นสิ่งที่ชื่นชม
 เสียสิ้น พระคุณสูญไปกับลม
 หากเห็นไม่ดีเด่นสมอย่าทับถมประณามให้หมอง
 พระธรรมนี้จึงเป็นพยาน
 ขอกราบประทานความดีเทิดไว้คุ้มครอง
 ขออย่า เหมือนคนที่เคยปิดทอง
 นำองค์พระสั่นหม่นหมองสร้างไปไม่เห็นคุณค่า
 ทำคุณไม่ขึ้นกล้ากลั่นราเคื้อไร้สิ้นเห็นใจ
 เขาลืมเลือนไปให้แทบระอา
 ทิ้งเยื่อ มิเพียงเหลือโยเมตตาช่วยเขาให้สมอุรา
 ต้องกลับมาหมองตรมตัวเอง

^{๙๐} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗]

พระธรณีนี้จึงเป็นพยานขอกราบประทาน
 ความดีเทิดไถ้คุ้มครองขออย่า เหมือนคนที่เคยปิดทอง
 นามองค์พระสิ้นหมองสร้างไปไม่เห็นคุณค่า
 ทำคุณไม่ขึ้นกล้ากลืนลำเค็ญไร้สิ้นเห็นใจ
 เขาเสื่อมเลื่อนไปให้แทบระอาทั้งเยื่อ มิเพียงเหลือใยเมตตา
 ช่วยเขาให้สมอุราต้องกลับมาหมองตรมตัวเอง^{๙๑} (คำร้อง: สมยศ ทศนพันธ์)

๑๔. เพลงแสงเทียนแห่งชีวิต / เนื้อร้อง : สมยศ ทศนพันธ์

มองเห็นตัวเราแล้วเศร้าเหลือทน
 ชีวิตเวียนหมุนวนล้นแต่ผจญหม่นหมองใจ
 เกิดกรรมแปรผันไข้นสร้างสรรค์ไว้เมื่อไหร่
 สูญทั้งดวงใจอาลัยเปลี่ยวซ้ำอกเอ๋ย
 ชีวิตเหมือนดวงเทียนที่สิ้นแสง
 ยามเขตรมทุกข์แรงแสงเจ้าส่องนวลสงวนชัย
 แต่มาครานี้นวลเจ้าอัปสไม้มเหมือนเคย
 แสงเรืองสิ้นเลยเปรียบเปรยก็เหมือนเช่นเรา
 ชาติ นี้เหมือนมีบาปหนาดังเหมือนเทียนไร้ค่า
 เมื่อคราสินแสงซบเซาเจ้าคงเห็นใจยามเศร้า
 จึงเหลือน้ำตาเฝ้าฝักเป็นตะกอน
 โธเอ๋ยน้ำตาที่เจ้าร่วงรินยามไร้คนปองสิ้น
 แชะเจ้าลงดินไม่ถวิลอาวรณ์เกิดในราศี
 ร่วมทุกข์ข้านี้ไม่เคยคลอน
 ไร้ที่พกนอนต้องเป็นคนจรหมอนหมิ่นเอ๋ย
 ชาติ นี้เหมือนมีบาปหนาดังเหมือนเทียนไร้ค่า
 เมื่อคราสินแสงซบเซาเจ้าคงเห็นใจยามเศร้า
 จึงเหลือน้ำตาเฝ้าฝักเป็น ตะกอน
 โธเอ๋ยน้ำตาที่เจ้าร่วงรินยามไร้คนปองสิ้น
 แชะเจ้าลงดินไม่ถวิลอาวรณ์
 เกิดในราศีร่วมทุกข์ข้านี้ไม่เคยคลอน
 ไร้ที่พกนอนต้องเป็นคนจรหมอนหมิ่นเอ๋ย^{๙๒}
 (คำร้อง/ทำนอง: สมยศ ทศนพันธ์)

๑๕. เพลงชายใจพระ / เนื้อร้อง : สมยศ ทศนพันธ์

โอ้ แก้วตาน้องอย่า สะอื้นจง ช่มกล้ากลืนฝันทนมใจ
 นวล น้องเจ้าต้องเฉาซีดไปเพราะมาสูญเสียความงามจึงเสื่อมศรี
 เจ้าอย่า ครวญ กำสรวล อูราครา ฤกษ์ยามีนา เวทนา เพราะมา เกิดมี

^{๙๑} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๙๒} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

ราศีให้หมอง ใจผู้ ทำสร้างกรรมให้นั้นกรรม เก้าหัน ผันมาสนองให้
 เจอ โทษทัณฑ์อาญาเรื่อยไปชดใช้ หนี้กรรม ที่ทำกับน้อง
 อย่าโศก ศัลย์ ใจฉัน ไม่ ดำจำ อย่าหม่นหมอง
 พี่ไม่ แคร่ รักแน่ ดังปองอย่าร้องไห้^{๙๓} (คำร้อง/ทำนอง : พิพัฒน์ บริบูรณ์)

กล่าวโดยสรุปจากการนำเสนอ ความเป็นมาของบท เพลงลูกกรุงเป็นบทเพลงที่ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของ สังคม และคนเมืองหลวง รวมถึงเรื่องราว ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นการถ่ายทอดอารมณ์ การขับร้อง น้ำเสียง ของกลุ่มนักร้อง นักแต่งเพลง และนักดนตรีจะมีรูปแบบ ประณีต ละเอียดอ่อน ออกมานุ่มนวล ความรู้สึกของผู้ฟัง ฟังแล้วเกิดจินตนาการตาม วงสุนทราภรณ์ เป็นวงแรก ก่อตั้งเป็นวงดนตรีวงใหญ่ จะเห็นได้ว่าบทเพลงลูกกรุงทั้งของวงสุนทราภรณ์ และของ สมยศ ทัศนพันธ์ ต่างก็สะท้อนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักธรรม เรื่องกรรม เรื่องศรัทธา เป็นต้น ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

๒.๕ ความเป็นมาของเพลงเพื่อชีวิต

๒.๕.๑ ประวัติเพลงเพื่อชีวิต

เพลงเพื่อชีวิตคือประวัติศาสตร์ในทุกช่วงของเวลาที่ต่างกันความหมายของบทเพลงเพื่อชีวิตก็แตกต่างกันแต่ยังคงไว้ด้วยแกนแห่งการสร้างสรรค์ซึ่งมีทั้งเนื้อหาที่สดซึ้งเรียบง่ายฟังสบายให้กำลังใจเดิมที่เพลงเพื่อชีวิตถูกเรียกว่า "เพลงชีวิต" จากนั้นถูกบัญญัติชื่อใหม่ว่า "เพลงเพื่อชีวิต" ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๘๐ จุดเริ่มต้นของแนวเพลงชีวิตยุคบุกเบิกได้ถือกำเนิดขึ้นรวมทั้งเพลงเสียดสีล้อสังคมนับได้ว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ศิลปินมีบทบาทสะท้อนความทุกข์ยากของผู้คนรวมถึงการโกลนกินของผู้แทนและนักการเมืองออกมา และปัญหาของสังคมอยู่ในยุคแรกๆ นั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวความทุกข์ยากของคนปาดตาลในเพลงที่มีชื่อว่า "คนปาดตาล" ในอดีตคนปาดตาลเป็นอาชีพหนึ่งที่ทุกข์ยากที่หน้าที่ป็นต้นตาลขึ้นไปปาดเอาน้ำตาลลงมาแล้วมาทำน้ำตาลและอีกหลายๆบทเพลงที่ไม่สามารถฟังได้ด้วยเทคโนโลยีการบันทึกเสียงใดๆ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเราจะฟังเพลงของอาจารย์แสงภาได้จากผู้อาวุโสอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปบางท่านที่ยังพอจดจำเพลงชีวิตของนักเพลงผู้นี้เท่านั้นซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างมากสำหรับบทเพลงที่มีความหมายและทรงคุณค่าอย่างนี้ที่ปราศจากการเหลียวแลของคนยุคนั้นในช่วงทศวรรษ ๒๔๙๐ ความตื่นตัวของวงการเพลงที่มีสถานีวิทยุและธุรกิจแผ่นเสียงเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้รูปแบบและเนื้อหาเพลงเพื่อชีวิตพัฒนาไปในทิศทางที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นมวลชนมีการรับรู้กันอย่างกว้างขวางมากขึ้นจนกระทั่งเข้าสู่ช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นช่วงที่เพลงชีวิตซบเซาถึงขีดสุด แต่ได้เกิดเพลงชีวิตอีกแนวหนึ่งโดยนักเขียนนาม "จิตรภูมิศักดิ์" ขึ้นภายในกำแพงคุกในช่วงที่ถูกจองจำเป็นนักโทษการเมืองและพัฒนาเป็นต้นแบบของ "เพลงเพื่อชีวิต"

ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ โดยนิสิตนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยท่ามกลางความมืดมิดในยุคเผด็จการครองเมืองก่อน ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ณ ห้วงเวลานั้นจิตร ภูมิศักดิ์ เขียนบทความที่เสนอแนวคิดเรื่อง "ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน" ขึ้นมาและเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดแนวเพลง

^{๙๓} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com>. [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

ใหม่หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา นั่นก็คือ “เพลงเพื่อชีวิต” กล่าวได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตคือเพชรเม็ดงามทางด้านวัฒนธรรมอันเกิดจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ สุรชัย จันทิมาธร” หรือที่รู้จักกันในนาม “หงา คาราวาน” ศิลปินเพลงเพื่อชีวิตผู้ยิ่งใหญ่ก็ถือกำเนิดบทบาทของการเป็นศิลปินเพื่อชีวิตขึ้นมาในเหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นผู้หนึ่งที่อยู่ร่วมในการประท้วงและคอยแต่งบทกลอนต่างๆ ส่งให้โฆษกบนเวทีอ่านให้ประชาชนฟังเพื่อปลุกเร้าขวัญกำลังใจและรวบรวมความคิดให้เป็นหนึ่งเดียวกันในสมัยนั้น วงดนตรีเพื่อชีวิตวงแรกที่สร้างความประทับใจให้แก่คนรุ่นนั้นเป็นอย่างมากก็คือวงดนตรี “คาราวาน” ถือได้ว่าเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในอดีตวงดนตรีคาราวานเป็นจุดเริ่มต้นการขยายตัวของดนตรีเพื่อชีวิตได้มีการสร้างสรรค์ผลงานเพลงมากมายโดยการเข้าร่วมกับขบวนการนักศึกษาความโด่งดังและความสามารถในการชิงดนตรีของพวกเขาส่งผลให้บทเพลงเพื่อชีวิตสามารถเปิดการแสดงร่วมกับวงดนตรีในเชิงธุรกิจได้ผลงานชุดแรกของวงคาราวานมีชื่อว่า “คนกับควายซึ่งปัจจุบันนี้หาฟังต้นฉบับจริง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ในยุคนั้นได้ยากมากมีเนื้อหาสาระสะท้อนความทุกข์ยากของชาวนาและชุดที่สองในชื่อ “อเมริกันอันตราย” เป็นบทเพลงที่ต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกาวงดนตรีที่เล่นเพลงเพื่อชีวิตในเมืองไทยที่มีอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีคาราวาน, คาราบาว, อี๊ดฟุตบาท, คนด่านเกวียน, ชูชู, แอมเมอร์, พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ,^{๙๔}

จะเห็นได้ว่า จากการนำเสนอความเป็นมาเพลงเพื่อชีวิต กล่าวคือ จุดเริ่มต้นของแนวเพลงชีวิตยุคบุกเบิกได้ถือกำเนิดขึ้นรวมทั้งเพลงเสียดสีล้อสังคม ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ศิลปินมีบทบาทสะท้อนความทุกข์ยากของผู้คนรวมถึงการโกงกินของผู้แทนและนักการเมือง ในช่วงหนึ่งของเพลงชีวิตเพื่อชีวิตที่เกิดขึ้นอีกแนวหนึ่งโดยนักเขียนนาม “จิตร ภูมิศักดิ์” ขึ้นภายในกำแพงคุกในช่วงที่ถูกจองจำเป็นนักโทษการเมืองและพัฒนาเป็นต้นแบบของ “เพลงเพื่อชีวิต” ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ โดยนิสิตนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยท่ามกลางความมืดมิดในยุคเผด็จการครองเมือง ก่อน ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ณ ห้วงเวลานั้นจิตรภูมิศักดิ์เขียนบทความที่เสนอแนวคิดเรื่อง “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” ขึ้นมาและเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดแนวเพลงใหม่หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลานั้นก็คือ “เพลงเพื่อชีวิต” สุรชัย จันทิมาธร” หรือที่รู้จักกันในนาม “หงา คาราวาน” ศิลปินเพลงเพื่อชีวิตผู้ยิ่งใหญ่ก็ถือกำเนิดบทบาทของการเป็นศิลปินเพื่อชีวิตขึ้นมาในเหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นผู้หนึ่งที่อยู่ร่วมในการประท้วงในครั้งนี้

๒.๕.๒ เส้นทางเพลงเพื่อชีวิต จาก พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึงปัจจุบัน

ประเภทของ เพลงไทยในประวัติศาสตร์

แนวเนื้อหาเพลงไทยสากลในยุคแรก ช่วงทศวรรษ ๒๕๔๐ ถึงทศวรรษ ๒๕๙๐ ครุฑนารถถาวรบุตร บรมครูนักแต่งเพลงแบ่งออกเป็น

๑. กลุ่มเพลงปลุกใจ ให้รักชาติ รักความเป็นไทย

๒. กลุ่มเพลงรัก ครุฑนารถเรียก “เพลงประโลมโลกย์”

๓. กลุ่มเพลงชีวิต ยุคนั้นยังไม่เรียก “เพลงเพื่อชีวิต” คือเพลงที่หยิบยกเอารายละเอียดชีวิตของคนในอาชีพต่างๆ มาพรรณนาด้วยคำร้องที่เรียบง่ายแต่กินใจ มุ่งสะท้อนสภาพทางสังคมและ

^{๙๔}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://chutima024.weebly.com> [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

เสียดสีการเมืองบ้างพอสมควร อันถือได้ว่าเพลงชีวิตคือ “รากฐาน” ของเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิตในเวลาต่อมา นั่นคือหลังจากปี พ.ศ. ๒๕๐๐ มาแล้ว จึงมีการแบ่งเพลงไทยสากลออกเป็น

๑. เพลงลูกกรุง เช่นเพลงของ สุนทราภรณ์, สุเทพ วงศ์กำแหง, ชรินทร์ นันทนาคร ฯลฯ

๒. เพลงลูกทุ่ง เช่นเพลงของ สุรพล สมบัติเจริญ ฯลฯ โดยคำว่า “เพลงลูกทุ่ง” ถือกำเนิดอย่างเป็นทางการในปี ๒๕๐๗ เมื่อมีรายการโทรทัศน์ทางช่อง ๔ บางขุนพรหม รายการหนึ่งตั้งชื่อรายการว่า “เพลงลูกทุ่ง” และจนกระทั่งเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เมื่อประชาธิปไตยเบ่งบานจึงเริ่มมีเพลงประเภทที่ ๓ เรียกว่า “เพลงเพื่อชีวิต” เกิดขึ้นจากแนวคิดศิลปะต้องรับใช้ประชาชน ซึ่งปรากฏในหนังสือ “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” ของจิตร ภูมิศักดิ์ นักคิดนักเขียนฝ่ายก้าวหน้า ซึ่งขบวนการนักศึกษาให้ความยอมรับนับถือ

การแบ่งประเภทของ “เพลงไทยสากล” ออกเป็น ๓ ประเภทกว้างๆ คือ ลูกทุ่ง ลูกกรุง และเพื่อชีวิต ยังคงใช้มาถึงปัจจุบัน ทั้งนี้แม้ว่าเนื้อหาของเพลงลูกทุ่งจะพัฒนาไปอย่างหลากหลาย ทั้งตลกขบขัน รักหวานชื่น หัวอกชื่นชม สอแ่งสามง่าม เสียดสีสังคม ฯลฯ ขณะที่เพลงเพื่อชีวิตก็แตกแขนงทางเนื้อหาสาระและแนวคิดออกไปมากเช่นกัน

แต่มีอาจปฏิเสธได้ว่า ทั้งเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิตในปัจจุบันล้วนมีรากฐานมาจาก “เพลงชีวิต” ที่ศิลปินชั้นครูอย่าง แสงนภา บุญราศรี, เสน่ห์ โกมารชุน, ไพบุลย์ บุตรชั้น, คำรณ สัมบุณณานนท์ ได้บุกเบิกรังสรรค์ไว้ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ ๒๔๘๐ -๒๔๙๐ นั้นเอง^{๙๔}

ปฐมบทเพลงเพื่อชีวิต เผยตำนาน “แสงนภา บุญราศรี” ราชาเพลงชีวิตผู้ถูกลืม

แสงนภา บุญราศรี อดีตราชาละครร้องยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ บุกเบิกแต่งเพลงไทยสากลที่สะท้อนชีวิตชนชั้นล่างของสังคมเป็นครั้งแรกช่วงทศวรรษ ๒๔๘๐ เรียกกันว่า “เพลงชีวิต” เพลงเอกของเขานำเสนอรายละเอียดชีวิตคนปาดตาล, คนลากรถขยะ, คนจรมอนหมื่นลูกศิษย์วัด, นักหนังสือพิมพ์, กุหลาบเหว, ทหารกองหนุน ฯลฯ

หากนับระยะห่างจากห้วงเวลาที่ “เพลงเพื่อชีวิต” ของ หงา คาราวาน, แอ๊ด คาราบาว, พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ฯลฯ ได้รับความนิยมถึงขีดสุด ก็อาจกล่าวได้ว่า แสงนภา บุญราศรี รังสรรค์ผลงานในแนวนี้นมาก่อนถึงราวครึ่งศตวรรษ และหากจะนับระยะห่างจากห้วงเวลาที่เพลงลูกทุ่งอย่างเพลง “น้ำท่วม” ของ ศรีคีรี ศรีประจวบ, “อีสานแล้ง” ของ แสงสุรีย์ รุ่งโรจน์ โต้งดังเป็นที่รู้จัก แสงนภา ก็ได้นำเสนอเนื้อหาเพลงเกี่ยวกับชนบทไว้ในเพลง “คนปาดตาล” และอีกหลายเพลงมาก่อนหน้านั้นแล้ว เพียงแต่เพลงลูกทุ่งในระยะหลัง พัฒนารูปแบบและเนื้อหาไปหลากหลายมากกว่าเพลงชีวิตของแสงนภา

หากจะกล่าวว่า “มนต์การเมือง” ที่ครูสุเทพ โชคสกุล แต่งให้ คำรณ สัมบุณณานนท์ ขับร้อง (ในราวปี ๒๔๙๕) และแอ๊ด คาราบาว นำมาขับร้องใหม่ (ในปี ๒๕๓๒) เป็นเพลงเสียดสีนักการเมืองไทยอย่างตรงไปตรงมาเป็นเพลงแรก ทว่า...เนื้อหาเกี่ยวกับการซื้อเสียงของ ส.ส. และการคอร์รัปชันโกงกินกระทั่งจอบและเสียมของเสนาบดีผู้ฉ้อฉล ปรากฏอยู่ในเนื้อหาเพลง “แป๊ะเจี๊ยะ” และเพลง “พราณกระแซ่” ของแสงนภามาก่อนหน้าปี ๒๔๙๐ แล้ว

^{๙๔}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

แสงนภา บุญราศรี ไม่เพียงร้องและแต่งเพลงเอง แต่เขายังใช้ประสบการณ์จากการที่เคยเป็นดาราละครร้องมาบุกเบิกการแสดงรีวิวประกอบเพลง เช่น เมื่อร้องเพลง “คนปาดตาล” ก็แต่งชุดคนปาดตาล สมจริงสมจัง เมื่อร้องเพลง “คนลากรถขยะ” ก็นำรถขยะขึ้นเวทีประกอบบทเพลงด้วย เป็นต้นแบบให้ศิลปินรุ่นหลังอย่างเสน่ห์ โกมารชุน และคำรณ สัมบุญณานนท์

การบันทึกแผ่นเสียงเพื่อการเผยแพร่ผลงานเพลงในยุคนั้น ต้องบันทึกลงแผ่นเสียงแบบ ๗๘ รอบต่อ ๑ นาที หรือ “แผ่นครึ่ง” ซึ่งความยาวไม่เกิน ๓.๑๕ นาที แต่เพลงของแสงนภาทุกเพลงยาวกว่า ๔ นาทีขึ้นไป เขายืนหยัดที่จะแต่งเพลงยาวเช่นนี้ โดยไม่คำนึงถึงการบันทึกแผ่นเสียง แล้วเผยแพร่ผลงานของตนเองด้วยการตระเวนร้องเพลงตามสถานีวิทยุและตามงานต่างๆ พร้อมกับจัดพิมพ์หนังสือรวมผลงานเพลงออกจำหน่าย ได้รับความนิยมนจนต้องพิมพ์ซ้ำ

หลังปี ๒๔๙๒ แสงนภาเข้าไปมีบทบาทในสมาคมกรรมกรไทย ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเสียชีวิตด้วยวัยเพียง ๓๖ ปี อันเป็นช่วงเวลาที่คำรณ สัมบุญณานนท์ นักร้องที่เดินตามแนวแสงนากำลังโด่งดังถึงขีดสุด ชื่อของแสงนาก็ค่อยๆ เลือนหายไปจากความทรงจำของผู้คน เลือนหายไปพร้อมๆ กับบทเพลงของเขา ซึ่งไม่สามารถฟังได้ด้วยเทคโนโลยีการบันทึกเสียงใดๆ กล่าวได้ว่าปัจจุบันเราจะฟังเพลงของแสงนภาได้จากผู้อาวุโสอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป บางท่านที่ยังพอจะจดจำ “เพลงชีวิต” ของนักเพลงผู้ทรงนาง ท่านนี้เท่านั้น...

นักเพลงรุ่นราวคราวเดียวกับแสงนภาอีกท่านที่กล่าวได้ว่า “ถูกลืม” คือ เสน่ห์ โกมารชุน คนส่วนใหญ่รู้จักเขาในฐานะนักสร้างหนังผู้โด่งดังจาก “แม่นาคพระโขนง” ทว่าก่อนหน้านั้นเขาเคยแต่งเพลงแนวชีวิตตามหลังแสงนามาติดๆ

จากแสงนภา ถึง เสน่ห์ โกมารชุน นักเพลงยั่วล้อสังคม ในยุคสมัยไล่เลี่ยกับความโด่งดังของแสงนภา ยังมีนักร้องนักแต่งเพลงแนวชีวิตอีกท่านหนึ่งคือ เสน่ห์ โกมารชุน ศิลปินเพลงประจำวงดุริยางค์ทหารเรือ เขามีผลงานเพลงหลายแนว ทั้งเพลงหวานซึ่งกินใจ อย่างเพลง “งามชายหาด” และ “วอลท์ซนาวี” แต่ที่สร้างชื่อเสียงให้เขามากคือแนวเพลงชีวิตในรูปแบบ “เพลงยั่วล้อสังคม” มองโลกมองชีวิตมองการเมืองด้วยอารมณ์ตลก ขบขัน ประชดประเทียดเสียดสี เช่น เพลง “สุภาพบุรุษปากคลองสาน” หรือที่รู้จักกันในชื่อเพลง “บ้าหาร้อยจำพวก” เสียดสีคนที่ยึดติดงมงายกับสิ่งต่างๆ ด้วยลีลาตลกขบขัน หรือเพลง “โปลิศถือกระบอง” ยั่วล้อตำรวจที่เริ่มใช้กระบองปราบผู้ร้าย

นอกจากการเป็นนักร้องนักแต่งเพลงแล้ว เสน่ห์ โกมารชุน ยังมีความสามารถรอบด้าน เป็นทั้งนักพากษ์หนัง ดาราลีเก ดาราละครวิทยุ มีชื่อเสียงต่อเนื่องจากทศวรรษ ๒๔๘๐ ถึงต้นทศวรรษ ๒๔๙๐ ก็มีเหตุการณ์ที่เป็นจุดหักเหและพลิกผันของชีวิต เมื่อเขาแต่งเพลงเสียดสีนักการเมือง ชื่อ “ผู้แทนควาย” และเป็นปากเป็นเสียงให้กรรมกรสามล้อถีบ ซึ่งกำลังจะถูกรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สั่งห้ามวิ่งในเขต พระนคร - ธนบุรี ด้วยการแต่งเพลง “สามล้อแค้น” ในเชิงประท้วงรัฐบาล จนเสน่ห์กลายเป็นขวัญใจของชาวสามล้อในปี ๒๔๙๒ ผลก็คือเพลง “สามล้อ”, “ผู้แทนควาย” กลายเป็นเพลงต้องห้าม ไม่ให้เผยแพร่ทางสถานีวิทยุ และเมื่อวันหนึ่งเมื่อเสน่ห์ขับร้องเพลงนี้ที่เวทีเฉลิมนคร เขาก็ถูกเชิญตัวไปพบอธิบดีกรมตำรวจ อัครวินเฝ้า ศรียานนท์ เจ้าของคำขวัญ “ไม่มีอะไรภายใต้ดวงอาทิตย์นี้” ที่ตำรวจไทยจะทำได้...” และยังมีฉายาว่า “ใครค้ำท่านฆ่า” อีกด้วย เสน่ห์ถูกเชิญตัวไปสอบสวน และให้เลือกทางที่ “อยู่” หรือ “ตาย” เท่านั้น ทำให้ในที่สุดเขา

จำใจต้องเลิกแต่งและร้องเพลงแนวชีวิตยั่วล้อเสียดสีสังคม หันไปสร้างภาพยนตร์ “แม่นาคพระโขนง” ที่ส่งให้นางเอกตัวร้าย ปรีชา รุ่งเรือง โด่งดังเป็นที่รู้จักในวงการภาพยนตร์

ทั้งนี้ในช่วงต้นทศวรรษ ๒๔๙๕ ในขณะที่เสน่ห์ต้องหยุดงานเพลงชีวิต และแสงนภา บุญราศรี ลดบทบาทนักร้องนักแต่งเพลง หันไปทำอาชีพค้าขาย พร้อมๆ กับมีบทบาทในสมาคมกรรมกรไทย ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นช่วงที่ดาวรุ่งพุ่งแรงในวงการเพลงชีวิตคนใหม่ คือ คำรณ สัมบุณณานนท์ กำลังเปล่งรัศมีขึ้นมาแทนที่จนครองใจแฟนเพลงสูงสุดในปี ๒๔๙๓ เมื่อไปเป็นพระเอกหนังเรื่อง “รอยไถ” ในขณะที่มีครูเพลงฝีมือเยี่ยม อย่างครูไพฑูรย์ บุตรขัน ครู ป. ชื่น ประโยชน์ และครูสุเทพ โชคสกุล ป้อนเพลงในแนวชีวิตและเพลงในแนวลูกทุ่งให้อย่างไม่ขาดสาย

แต่ภาพลักษณ์ช่วงแรกๆ ของพระเอกนักร้องคนนี้ในสายตาแฟนเพลง ก็คือผู้สืบทอดและสานต่อแนวเพลงชีวิตของแสงนภา บุญราศรี อย่างเด่นชัดที่สุด เพลงชีวิตที่สร้างชื่อเสียง เช่น ตาสี กำสรวล, มนต์การเมือง, กรรมกรรมธรา, พ่อค้าหาบเร่, ชายสามโบสถ์ ฯลฯ ล้วนเป็นผลงานที่ครูเพลงป้อนให้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ผลงานเพลงชีวิตของครูไพฑูรย์ บุตรขัน อีก ๒ เพลง ที่ต้องจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ช่วงทศวรรษ ๒๔๙๐ คือ เพลง “กลืนโคลนสาบควาย” และ “ค่าน้ำนม” ที่ขับร้องโดยชาญ เย็นแข โดยเพลงแรกถูกรัฐบาลสั่งห้ามออกอากาศทางสถานีวิทยุ แต่ทำสถิติยอดจำหน่ายแผ่นเสียงแบบถล่มทลาย ส่วนเพลงที่สองได้กลายเป็นเพลงอมิมหอมตะแห่งความผูกพันระหว่างแม่และลูกมาตราบจนปัจจุบัน^{๗๖}

๒.๕.๓ ทศวรรษที่ ๒๔๘๐ เพลงชีวิตยุคบุกเบิก

ทศวรรษ ๒๔๘๐ คือจุดกำเนิดเพลงไทยสากลในแนว “เพลงชีวิต” และเพลงเสียดสียั่วล้อสังคม อันนับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ “ศิลปิน” มีบทบาทสะท้อนสภาพความทุกข์ยากของผู้คน การโง่กึนของผู้แทน, นักการเมือง ออกมาในบทเพลงของเขา โดยมีสภาพสังคมระหว่างสงครามและหลังสงครามเป็นปัจจัยเกื้อหนุน แสงนภา บุญราศรี คือ หัวหอก ผู้บุกเบิกและผู้จุดประกายไฟให้เกิดศิลปินในแนวนี้อีกหลายคน โดยเฉพาะคำรณ สัมบุณณานนท์ ซึ่งจะแสดงบทบาทสำคัญในแนวเพลงชีวิตในทศวรรษต่อมา คือตั้งแต่ราวปี ๒๔๙๐ เป็นต้นไป อันถือเป็นยุคปลายของชีวิตนักร้องผู้แทนคนยากอย่าง แสงนภา บุญราศรี ก่อนที่เขาจะถึงแก่กรรมด้วยวัยเพียง ๓๖ ปี^{๗๗}

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า แนวเพลงชีวิตที่ถือกำเนิดขึ้นอย่างสง่างามในทศวรรษที่ ๒๔๘๐ คือรากฐานของแนวเพลง “ลูกทุ่ง” ซึ่งถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการช่วงหลังปี ๒๕๐๐ อันเป็นแนวเพลงที่มุ่งเน้นสะท้อนสภาพสังคมด้วยภาษาลีลาที่เรียบง่าย กินใจ ไม่ต่างจากแนวเพลงชีวิตที่ แสงนภา บุญราศรี บุกเบิกไว้ เพียงแต่ต่อมาเพลงลูกทุ่งได้พัฒนาแนวเนื้อหาไปอย่างหลากหลายหากแต่รากฐานเดิมนั้นเล่า คือการสะท้อนสภาพสังคมของชนชั้นล่างโดยเฉพาะชาวนาชาวไร่ในชนบท อย่างจริงใจ ตรงไปตรงมา ไม่แตกต่างจากแนวเพลงชีวิตเลย

^{๗๖} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๗๗} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

๒.๕.๔ ทศวรรษที่ ๒๔๙๐ ขุมทองของเพลงชีวิต

ความตื่นตัวในวงการเพลงที่มีสถานีวิทยและธุรกิจแผ่นเสียงเป็นแรงกระตุ้นสำคัญทำให้รูปแบบและเนื้อหาเพลงชีวิตในทศวรรษ ๒๔๙๐ พัฒนาไปในทิศทางที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นแพร่กระจายไปสู่ความรับรู้ของมวลชนระดับกว้างขวางยิ่งขึ้น พร้อมๆ กับการที่แนวเพลงรักหวานชื่นของวงดนตรีสุนทราภรณ์กำลังได้รับความนิยมอย่างมากในยุคนี้ แนวเพลงชีวิตก็มี คำนวณ สัมบุญณานนท์ เป็นตัวแทนภาพลักษณ์ที่เด่นชัด โดยมีนักประพันธ์เพลงคนสำคัญคือ ไพบุลย์ บุตรขัน ป้อนเพลงให้จนคำร้องพุ่งขึ้นสู่ความรุ่งโรจน์ถึงขีดสุดในยุคนี้เช่นกัน โดยมีนักร้องร่วมสมัยอย่าง ชาญ เย็นแข, ชลอ ไตรตรองสอน และปรีชา บุญเกียรติ เติมสีสันให้วงการเพลงชีวิตมีความคึกคักมากยิ่งขึ้นขณะเดียวกัน การปิดกั้นเพลงชีวิตบางเพลงด้วยการไม่อนุญาตให้ออกอากาศทางสถานีวิทยุ โดยรัฐบาลจอมพล ป. ในยุคนั้น ไม่แตกต่างไปจากการที่คณะกรรมการบริการวิทยุและโทรทัศน์ (กบว.) สั่ง “แบน” เพลงบางเพลงในยุคนี้ คือยิ่งห้าม เทปและแผ่นเสียงก็ยิ่งขายดี

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ภาวะที่โรงละครหลายแห่งปิดเวทีแล้วหันไปฉายภาพยนตร์แทนในปลายทศวรรษนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อนักร้องเพลงชีวิตอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะนักร้องแนวนี้ส่วนใหญ่เป็น “นักร้องสลับอก” ตามเวทีละคร เมื่อละครปิดฉากลง พวกเขาหลายคนต้องดิ้นรนออกไปเดินสายร้องเพลงตามต่างจังหวัดกับวงดนตรีของคนอื่นๆ หรือวงดนตรีที่ตนเองตั้งขึ้น และได้กลายเป็นที่มาของวงดนตรีลูกทุ่งที่เฟื่องฟูมากในทศวรรษต่อมา อันเป็นทศวรรษที่มีการแบ่งแยกเพลงออกเป็น “ลูกกรุง” “ลูกทุ่ง” เป็นครั้งแรกของวงการเพลงเมืองไทย และเป็นยุคที่สังคมไทยตกอยู่ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร ตลอดทั้งทศวรรษ ๒๕๐๐ ซึ่งนับเป็นทศวรรษที่เพลงชีวิตซบเซาถึงขีดสุด ในขณะที่เพลงลูกทุ่งเริ่มฟูเฟื่องพร้อมๆ กับได้เกิดเพลงชีวิตอีกแนวหนึ่งโดยนักเขียนนาม “จิตร ภูมิศักดิ์” ขึ้นภายในกำแพงคุกในช่วงที่เขาถูกจองจำในฐานะ “นักโทษการเมือง” และเพลงของจิตรนี้เองที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดดสู่การเป็นต้นแบบของ “เพลงเพื่อชีวิต” ภายหลังเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๖๖ โดยนิสิตนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัย จนกระทั่ง “เพลงเพื่อชีวิต” กลายเป็นแขนงหนึ่งของเพลงไทยที่สังคมให้การยอมรับตราบจนปัจจุบัน อันนับเป็นระยะเวลาที่ห่างจากเพลงยุคบุกเบิก “เพลงชีวิต” โดยแสงนภา บุญราศรี ราวถึงศตวรรษหรือ ๕๐ ปีพอดี

๒.๕.๕ จิตร ภูมิศักดิ์ ต้นธารเพลงเพื่อชีวิต

เสียงเพลงเสียงดนตรีเป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้ในการสร้างความบันเทิงเริงรมย์แก่ชีวิต เมื่อสังคมซับซ้อนขึ้น บางครั้งเสียงเพลงถูกนำมาใช้เพื่อจุดมุ่งหมายอื่นอีก เช่น ปลุกใจให้รักพวกพ้อง รักชาติ ฯลฯ แน่แน่นอนเสียงเพลงยังเป็นเพื่อนคลายเหงาบรรเทาความร้าวรานของผู้ทุกข์ยากและผู้ถูกกดขี่ด้วยยุคเผด็จการครองเมืองก่อน ๑๔ ตุลาคม ๒๔๖๖ จึงเป็นยุคทองของเพลงรัก เพลงสายลมแสงแดด และเพลงเต้นรำ ท่ามกลางความมืดมิดในห้วงเวลานั้นมีปัญญาชนผู้หนึ่ง “จิตร ภูมิศักดิ์” ได้เขียนบทความเสนอแนวคิดเรื่อง “ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน” ขึ้นมา แนวคิดเพื่อชีวิตและการต่อสู้เพื่อสังคมที่ดีกว่าของจิตร ภูมิศักดิ์ เป็นพลังบันดาลใจให้เกิดแนวเพลงใหม่หลังเหตุการณ์ ๑๔

ตุลา คือ “เพลงเพื่อชีวิต” กล่าวได้อย่างภาคภูมิใจว่า เพลงเพื่อชีวิตคือ เพชรเม็ดงามทางด้านวัฒนธรรม อันเกิดจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา^{๙๘}

๒.๕.๖ เพลงเพื่อชีวิต ยุคประชาธิปไตย (๒๕๑๖-๒๕๑๙)

เมื่อพูดถึง เพลงเพื่อชีวิต เรามักจะนึกถึงเหตุการณ์บ้านเมืองสมัย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นช่วงที่บทเพลงเพื่อชีวิตในแบบของปัญญาชนได้ถือกำเนิด และทำหน้าที่ของมันจนถึงขีดสุด กระทั่งสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญๆ ทางการเมืองในยุคสมัยนั้นเพลงเพื่อชีวิต นั้นมีผู้กล่าวว่า “หมายถึงเพื่อชีวิตที่ดีกว่าของประชาชน”

จริงอยู่ การเปลี่ยนแปลงของสังคมในอดีตนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ แต่คงไม่มีใครปฏิเสธว่า เพลงเพื่อชีวิตและกลุ่มศิลปินเพลงในอดีตก็มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

“เพื่อชีวิตที่ดีกว่า” พวกเขาตีแผ่เรื่องราวความไม่เป็นธรรมของสังคมเรามากมายอย่างไร

“เพื่อชีวิตที่ดีกว่า” พวกเขาปลุกฝังอุดมคติอะไรให้แก่คนหนุ่มคนสาวและประชาชน

“เพื่อชีวิตที่ดีกว่า” พวกเราเรียกร้องสิ่งใดกลับคืนมาจากนักปกครองเผด็จการ และส่งคืนสิ่งใดให้แก่ประชาชน

คำถามเหล่านี้ไม่จำเป็นจะต้องมีคำตอบเพราะเพียงแต่ท่านได้ยิน และจดจำบทเพลงเหล่านั้นได้ คำตอบของมันก็จะอยู่ในใจของท่านตลอดไป

“สู้เข้าไปอย่าได้ถอย

มวลชนคอยเอาใจช่วยอยู่

รวมพลังทำลายเหล่าศัตรู

พวกเราสู้เพื่อความยุติธรรม

เราเดินเคียงบ่าเคียงไหล่

สู้ต่อไปด้วยใจมุ่งมั่น

เขาจะฟาดเขาจะฟัน

เราไม่พรั่นพวกเราสู้ตาย

สู้เข้าไปอย่าได้หนี

เพื่อเสรีภาพอันยิ่งใหญ่

รวมพลังผองเราเหล่าชาวไทย

สู้เข้าไปพวกเราเสรีชน”

นี่คือบทเพลง “สู้ไม่ถอย” ซึ่งเป็นบทเพลงแรกของเพลงเพื่อชีวิต แต่งขึ้นในโอกาสชุมนุมประท้วงคำสั่งมหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๗๒/๒๕๑๖ ที่มีมติให้ลบชื่อนักศึกษา ๙ คน ออกจากมหาวิทยาลัย จึงนำมาลงตีพิมพ์เพื่อให้ท่านทั้งหลายย้อนเวลากลับสู่เหตุการณ์ในอดีต อย่างน้อยก็เพื่อให้เห็นภาพว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของประเทศไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากกระแสสากลนั้น ได้ให้กำเนิดบทเพลงเพื่อชีวิต และศิลปินเพลงเพื่อชีวิตอย่างไร

ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ รัฐบาลสมัยนั้น ซึ่งเป็นการสถาปนาอำนาจของกลุ่ม ครอบครัวกิตติขจร และครอบครัวจารุเสถียร ได้ทำการรัฐประหารตัวเองเพื่อตรึงอำนาจของตัวเองอย่างแน่นหนา โดยให้จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นผู้ถือครองอำนาจเผด็จการ และให้จอมพลประภาส จารุเสถียร คุมกระทรวงกลาโหมและมหาดไทย รวมทั้งประมุขตำรวจ กอ.รมน. และให้ลูกเขย พันเอกณรงค์ กิตติขจร มีบทบาทอย่างสูงในวงการเมืองช่วงนั้นสถานการณ์บ้านเมืองในตอนนั้นเป็นบรรยากาศของเผด็จการทหารสมบูรณ์แบบ การแสดงออกทางความคิดเห็นของนักศึกษาปัญญาชนและประชาชนทั่วไป ถูกจำกัดแม้กระทั่งในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตผู้มีความรู้ก็ไม่ได้รับการยกเว้น การปกครองด้วยกฎอัยการศึกของรัฐบาลทหารได้สร้างความอึดอัดคับข้องใจในหมู่ประชาชน บ้านเมือง

^{๙๘} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

คลั่งไปด้วยกลิ่นคาวของคอร์รัปชัน จนมาถึงช่วงที่รัฐบาลเผด็จการทหารประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่ง
มีแต่การแต่งตั้งสถานิติบัญญัติเพียงสภาเดียว และออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๔๙ ความไม่
พอใจของประชาชนก็ปะทุขึ้น นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่ง
ประเทศไทย (ศนท.) ได้ทำการประท้วงคัดค้าน จนต้องมีการประชุมยกเลิกประกาศฉบับนั้น
เหตุการณ์นั้นเองที่นับเป็นชัยชนะครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของขบวนการนักศึกษา ปี พ.ศ. ๒๕๑๖
สถานการณ์บ้านเมืองยังไม่กระเตื้องขึ้น ชำยังเกิดเหตุการณ์กรณี “ทุ่งใหญ่” ที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่ง
สะท้อนให้เห็นความเหลวแหลกของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ที่ใช้เครื่องบินเฮลิคอปเตอร์ของทางราชการ
พาดาราสาวไปเที่ยวล่าสัตว์ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เมื่อเครื่องบินลำดังกล่าวตกจึงพบซากสัตว์ป่าที่ถูก
ล่ามากมาย เป็นผลให้สื่อมวลชนและนักศึกษาร่วมมือกันตีแผ่เปิดโปงการกระทำผิดกฎหมายของฝ่าย
ราชการ โดยได้รับความสนใจจากประชาชน ภาพลักษณ์ของรัฐบาลได้รับการกระทบกระเทือนอย่าง
หนัก^{๙๙}

กรณีดังกล่าว ได้มีนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงกลุ่มหนึ่งออกหนังสือในนาม “ชมรม
คนรุ่นใหม่” ชื่อว่า “มหาวิทยาลัยยังไม่มีคำตอบ” ตีพิมพ์ข้อความกระทบกระเทือนปัญหาการต่ออายุ
ราชการของจอมพลประภาส จารุเสถียร ที่อ้างว่าเพราะสถานการณ์ต่างประเทศไม่น่าไว้วางใจ
หนังสือดังกล่าวมีถ้อยคำเสียดสี “สภาสัตว์ป่าแห่งทุ่งใหญ่มิมีมติให้ต่ออายุสัตว์ป่าอีกหนึ่งปี” ผลจากกรณี
ดังกล่าว ทำให้นักศึกษาทั้ง ๑๕ คน ถูกตั้งกรรมการสอบสวน และ ๙ คน ถูกไล่ออกจาก
มหาวิทยาลัย นักศึกษาและประชาชนจำนวนมากเห็นว่าไม่เป็นการยุติธรรม จึงพากันรวมตัวประท้วง
ที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการชุมนุมประท้วงข้ามวันข้ามคืน ทั้งมีการ
แต่งเพลง “สู้ไม่ถอย” โดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล สรชัย จันทิมาธร ศิลปินเพลงเพื่อชีวิตผู้ยิ่งใหญ่
ถือกำเนิดบทบาทของการเป็นศิลปินเพื่อชีวิตขึ้นมาในเหตุการณ์ครั้งนั้น เขาเป็นอีกหนึ่งผู้ร่วมในการ
ประท้วง คอยแต่งบทกลอนต่างๆ ส่งให้โฆษกบนเวทีอ่านให้ประชาชนฟัง เพื่อปลุกเร้ากำลังใจและ
รวบรวมความคิดให้เป็นหนึ่งเดียวกัน และเขาได้แต่งเพลง “सानแสงทอง” โดยเอาทำนองมาจาก
เพลง FIND THE COST OF FREEDOM ของวงดนตรี ครอสบี สติล แนช แอนด์ ยังก์ เนื้อร้องมีอยู่ว่า

“ขอผองเราจงมาร่วมกัน ผูกสัมพันธ์ยิ่งใหญ่
सानแสงทองของความเป็นไทย ด้วยหัวใจบริสุทธิ์”^{๑๐๐}

บทเพลง “สู้ไม่ถอย” และ “सानแสงทอง” เกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน โดยบทเพลงสู้ไม่
ถอยนั้นเป็นเพลงมาร์ชปลุกใจที่ใช้ในการรวมพลังประท้วง ส่วนเพลงसानแสงทองเกิดจากความคิด
คำนึงถึงเสรีภาพของประชาชน แต่ทั้งนี้คือจุดกำเนิดของบทเพลงเพื่อชีวิต นั่นเอง

การประท้วงครั้งนั้นประสบความสำเร็จ แต่ก็ยังไม่สามารถลดอุณหภูมิความไม่พึงพอใจ
ในการปกครองของรัฐบาลเผด็จการทหารได้ เนื่องจากสถานการณ์ของบ้านเมืองขณะนั้นอยู่ในสภาพ
ย่ำแย่ เต็มไปด้วยปัญหานานาประการทั้งทางเศรษฐกิจ ปัญหาชาวนา กรรมกรรถไฟ แหล่งเสื่อม
โทรม และการคอร์รัปชันหลังการประท้วงครั้งนั้นไม่นาน ได้มีนักศึกษาและประชาชนกลุ่มหนึ่งรวมตัว
กันเรียกว่า “กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” ทำการแจกใบปลิวและหนังสือเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของ
ประชาชน ที่สุดพวกเขาทั้ง ๑๕ คน ถูกจับกุมในข้อหาว่าเป็นกบฏและมีการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์

^{๙๙} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๑๐๐} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

จุดเริ่มต้นเล็กๆ นี้ นำไปสู่เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ครั้งยิ่งใหญ่ของเมืองไทยซึ่งไม่มีใครคิดมาก่อน องค์การศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ จับมือผนึกกำลังกันเคลื่อนไหว โดยใช้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นศูนย์กลางการชุมนุมได้รับความร่วมมือจากประชาชนทุกฝ่ายซึ่งมองเห็นว่ารัฐบาลทำเกินกว่าเหตุ กระทั่งในที่สุด ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ได้ยื่นคำขาดให้รัฐบาลปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้งหมดภายในเที่ยงวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ แต่รัฐบาลบอกปัดปฏิเสธ

ดังนั้น คลื่นนักศึกษาประชาชนนับแสนๆ จึงเคลื่อนตัวออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มุ่งไปยังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและลานพระบรมรูปทรงม้า และแล้วความผิดพลาดก็เกิดขึ้นเมื่อการสื่อสารระหว่างตัวแทนนักศึกษาที่เข้าเจรจากับฝ่ายรัฐบาลขาดการติดต่อกับตัวแทนที่ทำหน้าที่กุมสถานการณ์มวลชน การชุมนุมประท้วงจึงดำเนินต่อไปจนล่วงเข้าสู่วันใหม่ แม้รัฐบาลจะมีคำสั่งปล่อยตัวนักศึกษาปัญญาชนที่ถูกควบคุมตัวแล้วก็ตามแล้วที่สุดก็เกิดการปะทะต่อสู้กันระหว่างตำรวจทหารกับประชาชนในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เจ้าหน้าที่ยิงก๊าซน้ำตาเข้าใส่ผู้ชุมนุมประท้วง สถานการณ์ลุกลามขึ้นเรื่อยๆ กลายเป็นสงครามกลางเมือง สถานที่ราชการหลายแห่งถูกประชาชนเผาทำลาย ชีวิตเลือดเนื้อจำนวนมากถูกเข่นฆ่า นับเป็นความเสียหายร้ายแรงมากที่สุดในประวัติศาสตร์ของชาติไทย เพราะเหตุว่าคนไทยทำต่อคนไทยด้วยกันเอง เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ยุติลง เมื่อผู้เผด็จการทั้งสามหนีออกนอกประเทศ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขึ้นดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีแทนรัฐบาลภายใต้การนำของ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นรัฐบาลพลเรือนที่สนับสนุนบทบาทของนักศึกษาในเรื่องประชาธิปไตย โดยให้สิทธิเสรีภาพแก่ทุกคนอย่างเต็มที่ กระทั่งทำให้เกิดความไว้วางใจในทางที่นักศึกษาสนับสนุนลัทธิสังคมนิยมกันอย่างแพร่หลาย อาทิ มีการจัดนิทรรศการจีนแดง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการขึ้นลัทธิคอมมิวนิสต์ต่างๆ ที่ประชาชนในเวลานั้นยังไม่ยอมรับ มีกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ลัทธิของมาร์กซ์ -เลนิน นำเสนอประเด็น ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน ฯลฯ ได้รับการ เปิดเผยสู่สายตาของนักศึกษาและประชาชนอย่างกว้างขวาง

เรื่องราวเกี่ยวกับผู้นำความคิดทางการเมืองหลายคน ซึ่งเป็นบุคคลต้องห้ามในอดีต เช่น จิตร ภูมิศักดิ์, กุหลาบ สายประดิษฐ์ ฯลฯ ได้รับการกล่าวขานถึง แตกหน่อเป็นความคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่กำลังแสวงหาแนวทางเพื่อชีวิตใหม่ที่ดีกว่าชีวิตในสังคมเก่าแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวมา ได้ถูกเผยแพร่ออกมาคล้ายกับเพลงเพื่อชีวิตที่ประดังสงครามเวียดนามในสหรัฐอเมริกาจนดนตรีเพื่อชีวิตวงแรกทีสร้างความประทับใจให้แก่คนรุ่นนั้นเป็นอย่างมาก คือวงดนตรี “คาราวาน” ซึ่งถือว่าเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในอดีต...

สุรัชย์ จันทิมาธร นักเขียนหนุ่มผู้มีนามปากกาว่า “ท.เสน” กับ วีระศักดิ์ สุนทรศรี เจ้าของนามปากกาว่า “สัจจ” ทั้งสองเป็นเพื่อนร่วมกิจกรรมการประท้วงมาตั้งแต่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ได้ร่วมกันก่อตั้งวงดนตรี “ท.เสนและสัจจ” เพื่อร่วมแสดงดนตรีในการชุมนุมประท้วง ครั้งหนึ่ง คนทั้งสองร่วมกันแสดงดนตรีในงานนิทรรศการเพลงเพื่อชีวิต โดยเล่นเพลง คนกับควาย เปิบข้าว และข้าวคอกฝืน ซึ่งถือเป็นความแปลกใหม่ทางดนตรีต่างจากดนตรีทั่วไปในขณะนั้น ที่มีเพียงวงดนตรีสุนทราภรณ์, สุเทพ วงศ์กำแหง และ สวลี ผกาพันธุ์ ครองใจผู้ใหญ่ และวงดนตรี ดิ อิมพอสซิเบิล ครองใจวัยรุ่น

บทเพลงของ “ท.เสนและสัญญา” ในเวลานั้นเป็นการนำพื้นฐานดนตรีตะวันตกมาประยุกต์เข้ากับเนื้อร้องภาษาไทย ได้รับการต้อนรับจากนักศึกษาศึกษาปัญญาชนอย่างอบอุ่น เนื้อหาเพลงบรรยายภาพความทุกข์ยากของชาวไร่ชาวนาอย่างลึกซึ้งเกาะกินใจ เช่น ท่อนหนึ่งของเพลง “ข้าวคอยฝน” ที่ว่า

“อยู่อย่างข้าวคอยฝน	บ่พ้นราแรงแห้งตาย
ชีวิตชีวน่าหน่าย	จะหมายสิ่งหมายไม่มี
จากบ้านเกิดเมืองนอน	พเนจรลูกเล็กเด็กแดง
สองขาของเขามีแสง	ตะวันสีแดงส่องทาง” ^{๑๐๑}

ในการแสดงดนตรีทุกครั้งของ ท .เสนและสัญญา จะมีการบันทึกแถบเสียงเพื่อไว้ใช้เผยแพร่ในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่พวกเขาได้เดินทางแสดงดนตรีไปกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย ก็ยิ่งทำให้บทเพลงของเขาเป็นที่เผยแพร่และนิยมกันแพร่หลายกว้างขวางออกไป โดยเฉพาะที่วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพวกเขาได้มีโอกาสเปิดการแสดงบ่อยครั้งที่วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั่นเอง ท .เสนและสัญญา ได้มีโอกาสรู้จักกับวงดนตรี บังคลาเทศแบนด์ ที่มี ทองกราน ทานา และมงคล อุทก เป็นริ้วแรงสำคัญ ทั้งสองวงเล่นดนตรีในงานเดียวกันหลายครั้ง จนกระทั่งสนิทสนมคุ้นเคย กันกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๗ กลุ่มผู้หญิงและชุมนุมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดนิทรรศการ “การต่อสู้ทางวรรณกรรม” ทั้งสองวงดนตรีได้ร่วมกันแสดงเป็นครั้งแรกภายใต้ชื่อวงดนตรี “คาราวาน” ซึ่งหมายถึงการเดินทางไม่สิ้นสุด คาราวานในตอนเริ่มต้นมีสมาชิก ๔ คน คือ สุรัชย์ จันทิมาธร, วีระศักดิ์ สุนทรศรี, มงคล อุทก และทองกราน ทานา วงดนตรีคาราวานเป็นจุดเริ่มต้นการขยายตัวของดนตรีเพื่อชีวิต พวกเขาสร้างสรรค์ผลงานเพลงมากมาย โดยการเข้าร่วมกับขบวนการนักศึกษา ความโด่งดัง และความสามารถในเชิงดนตรีของพวกเขาส่งผลให้บทเพลงเพื่อชีวิตสามารถเปิดการแสดงร่วมกับวงดนตรีในเชิงธุรกิจได้ ไม่ว่าจะเป็นผลงานแผ่นเสียงแถบบันทึกเสียง หรือเปิดการแสดงตามโรงภาพยนตร์ ซึ่งก็ทำรายได้ให้แก่พวกเขาตามสมควร ผลงานชุดแรกของคาราวานชื่อ “คนกับควาย” มีเนื้อหาสาระสะท้อนความทุกข์ยากของชาวนา และชุดที่สองชื่อ “อเมริกันอันตราย” เป็นบทเพลงต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมอเมริกา ปี พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๙ เพลงเพื่อชีวิตได้รับความนิยมสูงสุดในแวดวงนิสิตนักศึกษา ปัญญาชน วงดนตรีเพื่อชีวิตหลายวงเกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ แต่ละวงมีลีลาการแสดงออกที่แตกต่างกัน พวกแรกเป็นพวกที่มีท่วงทำนองลีลาผสมผสานตะวันออกกับตะวันตก ใช้เครื่องดนตรีหรือคูสติค เช่น กีตาร์ ไวโอลิน ซึ่ง ฮาโมนิก้า และเครื่องดนตรีเคาะจังหวะ ได้แก่ คาราวาน , ครูชน, กงล้อ, รวมซ้อน, โคมฉาย ส่วนอีกพวกหนึ่งจะใช้เครื่อง ดนตรีอิเล็กทรอนิกส์บรรเลง เพื่อปลุกเร้าให้เกิดความคึกคัก เช่น กรรมมาชน , รุ่งอรุณ และไดอะเล็คติค และอีกพวกหนึ่งจะมีท่วงทำนองเพลงไทยเดิมและพื้นบ้านประยุกต์ ได้แก่ ต้นกล้า และลูกทุ่งสังฆกรรม ฯลฯ

เพลงเพื่อชีวิตในยุคนั้นมีมากกว่า ๒๐๐ เพลง เนื้อหาทั้งหมดครอบคลุมกิจกรรมที่พวกนักศึกษาศึกษาปัญญาชนเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยสรุปบทเรียนจากสถานการณ์บ้านเมือง และอิงเนื้อเรื่องและบทกวีจากนักคิดนักเขียนรุ่นเก่าๆ เนื้อหาทั้งหมดคาบเกี่ยวระหว่างการสะท้อนปัญหาบ้านเมืองกับ

^{๑๐๑} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

การแสดงออกซึ่งอุดมคติในการสร้างสรรค์สังคมใหม่ โคนล้มอำนาจรัฐ ชี้นำอุดมการณ์สังคมนิยมซึ่ง นักศึกษายุคนั้นเชื่อว่าสามารถแก้ไขความเสื่อมทรามของสังคมได้ ดังนั้น จึงเรียกร้องให้มีการจับอาวุธขึ้นต่อสู้กับรัฐบาลที่อยู่ภายใต้การครอบงำของจักรวรรดินิยมอเมริกา มีบทเพลงหนึ่งเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ชื่อเพลง “นกสีเหลือง” เป็นที่นิยมร้องกันแพร่หลาย เนื้อหาสะท้อน ความรู้สึกนึกคิดของยุคสมัยได้เป็นอย่างดี...

“เจ้าเหินไปสู่ห้วงหาว เมฆขาวถามเจ้าคือใคร อาบปีกด้วยแสงตะวัน เจ้าฝันถึง โลกสีใด คุณจำได้ไหม เหตุการณ์เมื่อวันที่สิบสี่สิบห้าตุลาคม
คุณจำได้ไหม รอยเลือด คราบน้ำตา และฝันร้ายของคุณ
วีรชนคนหนุ่มสาวของเราได้ตายไปท่ามกลางห่ากระสุนและแก๊สน้ำตา
ตายไปขณะชูสองมืออันว่างเปล่าเพื่อเรียกร้องหาเสรีภาพ
ณ บัดนี้ขอให้พวกเราจงพากันหยุดนิ่ง และส่งใจระลึกถึงไปยังพวกเขาเหล่านั้น
อย่างน้อยก็เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจและจะได้เป็นกำลังใจสำหรับผู้ที่อยู่ต่อสู้อีกต่อไป...”
(บทเพลง “นกสีเหลือง” แต่งโดย วินัย อุทกฤษณ์ ร้องและบรรเลงโดย คาราวาน)^{๑๐๒}

ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๑๖-๒๕๑๙ สถานการณ์บ้านเมืองวุ่นวาย สับสน และทวีความรุนแรง ยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างความคิดลัทธิความเชื่อ ประเทศไทย เปลี่ยนคณะรัฐบาลหลายครั้งในชั่วเวลาเพียงสามปี นักศึกษาถูกทำให้มองว่าเป็นพวกก่อความวุ่นวาย ให้แก่สังคม ขณะที่พวกฝ่ายขวาก็ถูกสร้างขึ้นเพื่อสกัดกั้นและต่อต้านนักศึกษาในทุกวิถีทางการ เผชิญหน้าระหว่างคนทั้งสองกลุ่มคือ “ฝ่ายซ้าย” และ “ฝ่ายขวา” เกิดขึ้นทั่วไปทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ฝ่ายขวาจัดก็คือ ฝ่ายราชการ ลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มนวพล และกระหังแดง ที่พยายามกีดกันการ เคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายให้เป็นไปอย่างยากลำบาก และในที่สุดจุดแตกหักก็มาถึง เมื่อนักศึกษา รวมตัวกันต่อต้านการกลับมาเมืองไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร กลายเป็นเหตุการณ์นองเลือดใน วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นิสิต นักศึกษา ประชาชน ถูกสังหารอย่างโหดเหี้ยมในบริเวณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และท้องสนามหลวง เป็นเหตุการณ์เศร้าสลดเมื่อคนไทยเช่นฆ่าคนไทย ด้วยกันอีกครั้งหนึ่งขณะนั้นวงดนตรีคาราวานกำลังเปิดการแสดงร่วมกับผู้ชุมนุมประท้วงในจังหวัด ขอนแก่น เมื่อได้ทราบข่าวก็หยุดการแสดง หลบหนีการล่าสังหารไปพร้อมกับเพื่อนนักดนตรีจากวง โคมฉาย รวม ๑๑ คน เดินทางมุ่งสู่ป่าเขา

๒.๕.๗ เพลงเพื่อชีวิตยุคหลัง ๖ ตุลา ๑๙ (พ.ศ.๒๕๒๐-๒๕๒๔)

บรรยากาศแห่งประชาธิปไตยถูกทำให้ชะงักลงกะทันหันด้วยเหตุการณ์มหาโหดในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อันเป็นช่วงเวลาประชาชนแตกออกเป็น ๒ ฝ่ายอย่างชัดเจน คือ ฝ่ายที่มีความคิด ก้าวหน้า อันมีนิสิตนักศึกษาเป็นแกนนำ และฝ่ายอนุรักษนิยม อันประกอบด้วย ข้าราชการ ทหาร นักเรียนอาชีวะ และลูกเสือชาวบ้านการปิดล้อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ของฝ่ายหลังเป็นเหตุให้เกิด การสังหารโหดภายในมหาวิทยาลัย การต่อสู้กันด้วยความรุนแรงทางการเมืองในครั้งนั้น นำไปสู่ การเสียเลือดเนื้ออย่างมากมายของนิสิตนักศึกษา ยังความตระหนกและเศร้าสลดใจต่อประชาชนทั่ว โลก และในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้นเอง ได้มีการยึดอำนาจทางการเมืองขึ้น นำโดยคณะปฏิรูป

^{๑๐๒} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

การปกครองแผ่นดิน ซึ่งมีพลเรือเอกสัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้า มีการประกาศเลิกรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.๒๕๑๗ ยกเลิกรัฐสภา ยกเลิกพรรคการเมืองและมีการตั้งคณะรัฐมนตรีพลเรือนมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี นับเป็นการสิ้นสุดยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน ที่ได้มาด้วยการต่อสู้ รวมตัวกันของนิสิต นักศึกษา ประชาชน

จากสถานการณ์ทางการเมืองจุดนี้ นับได้ว่าเป็นจุดสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการทางความคิด ของนักศึกษาปัญญาชนให้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ความคับแค้นต่อการถูกกระทำ ต่อภาพที่ได้เห็น ต่อการบาดเจ็บล้มตายของเพื่อนฝูง นับเป็นบรรยากาศที่บีบคั้นทางความคิดอย่างใหญ่หลวง ทำให้ นักศึกษาปัญญาชนส่วนหนึ่งตัดสินใจเลือกเอาหนทางที่เหลืออยู่เพียงทางเดียวคือ เข้าร่วมกับพรรค คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย จับปืนขึ้นต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการพลเรือนซึ่งมีทหารคอยหนุนหลัง

“อ้อมอกภูพานคือชีวิตใหม่	คือมหาวิทยาลัยคนกล้าหาญ
จะโค่นล้มไล่เฉดเผด็จการ	อันธพาลอเมริกาอย่าหวังครอง
สู้กับปืนต้องมีปืนยืนกระหน่ำ	พรรคขึ้นาตะวันแดงสดแสงส่อง
จรรยาผู้นำประชาสู่ฟ้าทอง	กรรมาชีพล้นกลองอย่างเกรียงไกร” ^{๑๐๓}

การตอบเข้าสู่ภูพานของนักศึกษาปัญญาชนในครั้งนั้น เป็นที่แน่นอนว่าย่อมเป็นขบวนแถวที่มีทั้งนักศึกษาทุกสาขาวิชา และในจำนวนนั้นก็มีคนที่ทำงานด้านศิลปะรวมอยู่ด้วย ศิลปินเพลงเพื่อชีวิตหลายคนได้ตัดสินใจจากปีกหลักบินจากเมือง เพื่อร่วมขบวนการต่อสู้ในครั้งนี้ บทเพลง “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ที่วัฒน์ วรรณยางกูร เขียน สุรชัย จันทิมาธร ใส่ทำนองนั้นดูจะเป็นถ้อยร้อยที่ประกาศออกมาอย่างชัดเจนถึงอุดมการณ์และเป้าหมายแห่งการต่อสู้ของพวกเขาเนื่องจากรัฐบาลได้สร้างความคับแค้นกับพวกเขาอย่างแสนสาหัส และการมีชีวิตอยู่ในเมืองมิได้ให้ความหวังอะไรในชีวิตแก่พวกเขาเลย ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่างานเพลงเพื่อชีวิตที่เคยก้องกังวานอยู่ในมหาวิทยาลัยบนเวที ประท้วง บนสนามหญ้าอันกว้างใหญ่ ได้คืบสู่ป่าเขาลำเนาไพร ซึ่งจะเป็นส่วนที่จะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากยุคประชาธิปไตยเบ่งบานในป่าเขาลำเนาไพรนี้ อันเป็นงานเพลงเพื่อชีวิตที่เป็นงาน การเมืองรับใช้พรรคคอมมิวนิสต์อย่างสมบูรณ์แบบ

“คำคืนเมฆฟ้ามืดมนมาเนิ่นนาน	ผู้คนทนทุกข์ใต้ฟ้าสีดำ
เสรีถูกย่ำยีป่น	คนเหยียบกัน”

การเกิดขึ้นของรัฐบาลเผด็จการพลเรือนโดยมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร อดีตผู้พิพากษา ศาลฎีกาเป็นรัฐบาลนั้น ยังความอึดครึ้มระอุร้อนให้เกิดขึ้นในขบวนแถวประชาธิปไตยอย่างยิ่ง จะว่าไปแล้วในช่วงนี้อาจจะนับได้ว่าเป็นยุคมืดทางการเมืองไทยได้ยุคหนึ่งทีเดียว รัฐบาลซึ่งเปรียบเสมือน เนื้อหอยนิ่มๆ อันมีเปลือกหอยซึ่งได้แก่ทหารคอยให้ความคุ้มครอง ได้วางแผนการพัฒนาระบบประชาธิปไตยออกเป็นช่วงๆ กินเวลาทั้งหมด ๑๒ ปีนโยบายที่เด่นชัดที่สุดคือ การต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบให้เห็นถึงภัยอันเกิดจากลัทธิ และขบวนการทางการเมืองของพวกเขาคอมมิวนิสต์ ดังนั้นจึงไม่ต้องห่วงเลยว่า บรรดานักศึกษาประชาชนที่เปลี่ยนวิถีทางเข้าต่อสู้กับรัฐบาลในป่าเขานั้นคือเป้าหมายหนึ่งที่รัฐจะต้องปราบปรามให้ราบคาบ

^{๑๐๓} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

นอกจากนี้ ยังมีการจำกัดเสรีภาพทางความคิดอย่างมากที่สุด มีการตรวจสอบสิ่งตีพิมพ์ และประกาศรายชื่อหนังสือที่ห้ามอ่าน หรือมีไว้ในครอบครองจำนวน ๒๐๔ รายการ มีการควบคุมสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัดขณะเดียวกันรัฐบาลก็ได้ออกหนังสือพิมพ์เพื่อเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลเอง ได้แก่ หนังสือพิมพ์เจ้าพระยา และมีการออกรายการโทรทัศน์ของบรรดาคณะรัฐมนตรีอยู่เป็นประจำ ทั้งแถลงการณ์และออกมาร้องเพลงเชียร์รัฐบาลเอง นอกจากนี้ นักศึกษาในมหาวิทยาลัย ก็ถูกจำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเป็นอย่างมาก งดการจัดอภิปรายทางการเมือง และการแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งสิ้น ขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งรับสื่อจากฝ่ายราชการมากกว่ามองว่าพวกเขาเหล่านั้นเป็นพวกขายชาติ วัฒน วรรณ ยกร และคาราวานอาจมองว่า “อ้อมอกภูพาน คือชีวิตใหม่คือมหาวิทยาลัยคนกล้าหาญ” ขณะที่คนภูพานมองว่า “แผ่นดินของพวกเขากำลังลุกเป็นไฟ” และขณะที่วัฒนบอกว่าจะยatraจากภูพานกลับไปกรี๊ดเลือดพาล้างลานโพธิ์นั้น เรามาดูความรู้สึกนึกคิดแบบลูกทุ่ง ซึ่งเป็นความรู้สึกซื่อๆ และจริงใจอย่างยิ่งในท่อนจบของเพลงภูพานสะอื้นว่า

“ตัวไกลใจพี่ห่างอีสาน ห่วงสาวภูพานข่าวกล่าวขานเคยได้ยิน
หลงผิดโฉนดวังวอนให้น้องยุพิน จงคิดกลับใจถวิล
สร้างสรรค์ถิ่นเฮาเทือกเขาภูพาน”^{๑๐๔}

แม้ว่าระยะนี้งานในแนวเพลงเพื่อชีวิตจะมีได้มีปรากฏสู่สายตาประชาชน แต่ในขบวนแถวของนักศึกษาปัญญาชนที่อยู่ในเมืองแล้ว ยังคงมีการสานต่อทางความคิดของศิลปินเพลงในยุคประชาธิปไตยแบ่งบานอยู่ตลอดเวลา ในท่ามกลางคำคืนที่เมฆพ้ามืดดำเช่นนั้น ยังมีการเดินทางสู่ฟ้าสูงอย่างต่อเนื่อง

“ตะวันคือแสงเพื่อเพื่อนไทยใสสว่าง เกิดแล้วฟ้าแสงส่องทางอุทิศตน
ทำลายล้างความมืดมน เพื่อมวลชนที่ทนทุกข์เห็นแสงชัย”

การพยายามสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงให้กับประเทศชาติ (ซึ่งก็คือรัฐบาล) นั้น แท้ที่จริงกลับผิดพลาดพลิกผันอย่างมหาศาล รัฐบาลถูกมองในแง่ตลกเกินเลย และมีการเยาะเย้ยถากถางเป็นการบ่อนทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลเอง ในจำนวนกลุ่มที่พยายามทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลนั้น ก็มีทหารบางกลุ่มรวมอยู่ด้วยเพียงไม่ถึงครึ่งปีที่รัฐบาลคอยบริหารประเทศก็มีการพยายามใช้กำลังทหารเข้ายึดอำนาจ เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๐ นำโดยพลเอกฉัตร หิรัญศิริ แต่ไม่สำเร็จ และพลเอกฉัตรถูกตัดสินประหารชีวิต จากสภาพการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ได้มีการแตกแยกเกิดขึ้นในหมู่ผู้นำโดยเฉพาะทหาร และชี้ให้เห็นถึงเสถียรภาพที่อ่อนมากของรัฐบาล ในที่สุดฝ่ายทหารก็ยึดอำนาจได้สำเร็จเมื่อ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๐ รัฐบาลใหม่หลังการยึดอำนาจมีนายกรัฐมนตรีที่ชื่อพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ การคลี่คลายทางการเมืองหลัง พ.ศ.๒๕๒๐ อันเป็นนโยบายการผสมผสานระหว่างการเมืองรูปแบบเก่า กับการรวมขบวนการเปลี่ยนแปลง เพื่อสนองตอบสภาวะแวดล้อมอันใหม่ นั่นก็คือ การควบคุมอำนาจทางการเมืองขึ้นพื้นฐานไว้ในมือข้าราชการ (ทหารเป็นนายก) ขณะเดียวกันก็เปิดช่องให้แสดงออกในรูปแบบของการเลือกตั้ง มีรัฐสภา ขณะเดียวกันก็มีวุฒิสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหารนับเป็นช่วงผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมืองรัฐบาลตรวจสอบ

^{๑๐๔} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

สื่อมวลชนน้อยลง วิทย์ โทททัศน์ มีเสรีภาพในการจัดรายการมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้มีสิ่งพิมพ์ที่แสดงความคิดเห็นก้าวหน้าในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม ออกมาได้ เช่น มติชน อาทิตย์ โลกหนังสือ และงานพ็อกเก็ตบุ๊กของปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้า เป็นต้น

ในแวดวงนักศึกษาปัญญาชน ได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลเผด็จการอย่างคึกคัก เริ่มมีการเกิดขึ้นของการอภิปรายทางศิลปวัฒนธรรม การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และปัญหาต่างๆ ในสังคม อย่างเปิดเผยและแน่นอน ในขบวนการแถวดังกล่าวมีการเกิดขึ้นของวงดนตรีเพื่อชีวิตทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย วงที่โดดเด่นที่สุดได้แก่ วงแฮมเมอร์ และวงฟ้าสาธิต ซึ่งลักษณะของวงดนตรีเป็นวงโฟล์คที่เน้นเครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทสาย แนวดนตรีและเนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่เน้นหนักในการสะท้อนภาพสังคมและชีวิตทั่วไป โดยเฉพาะภาพความอดอยากยากจนในชนบทภาคอีสาน ซึ่งอาจถือว่าเป็นเนื้อหาหลักที่ วงฟ้าสาธิตนำเสนอ เช่น เพลงลำเพลินเบิ่งอีสาน อีสานคีนถิ่น อีสานคนยาก เชื้อสามัคคีอีสาน และนี่แหละชีวิต

อย่างไรก็ดีวงฟ้าสาธิตเองก็ยังคงเป็นวงดนตรีที่แสดงจำกัดอยู่เฉพาะในแวดวงมหาวิทยาลัย ตามงานอภิปรายหรือนิทรรศการต่างๆ เช่น งานนิทรรศการบ้านเรา งานรับเพื่อนใหม่ โดยแสดงประกอบงานนั้นๆ นอกจากนี้ ก็ยังมีวงดนตรีที่เล่นเพลงแนวเพื่อชีวิตหลายวงได้แก่ วงชีวิต ซึ่งแนวดนตรีคล้ายๆ กับวงฟ้าสาธิต แต่จุดที่ชีวิตเน้นกลับไม่ใช่ความยากจนในชนบท หากเป็นการตอกย้ำอุดมการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา เป็นการใช้สื่อเสียงเพลงปลุกสำนึกนักรบ ๑๔ ตุลา จุดประสงค์ของชีวิตซึ่งอยู่ภายใต้การได้เปิดเผยความจริง และได้ระบายความรู้สึกที่บีบคั้นอย่างเร้าอารมณ์มาโดยตลอด ความคิดที่รุนแรงและอารมณ์ความรู้สึกที่เจ็บปวดร้าวได้สะท้อนออกมาดังบทเพลง “เรามีไข่มุกสาว แสงหาอีกต่อไปแล้ว” ที่ว่า

“ความตายเพื่อนเราเป็นบทเรียน	เราไม่เยาว์ เราไม่เขลา และไม่ทิ้ง
เราจึงต่อสู้เลือดเดือด	แม้ความยุติธรรมนั้นรางเลือน
แต่เรายังมีเพื่อนร่วมเดินทาง	ที่นี่ ที่ไหน ล้วนสาวหนุ่ม
ร้อนรุ่มรวมพลังสรรค์สร้าง	ดวงดาวแห่งศรัทธาส่องนำทาง
แม้ร่างสูญลับกับแผ่นดิน” ^{๑๐๕}	

นอกจากเพลงนี้ยังมีเพลง ‘เสรีภาพไม่เคยได้มาด้วยการร้องขอ , ขอเพื่อนจงยืนหยัด , มาร่วมกันพลิกฟ้า, ฝ่าพายุ, บทเรียนแห่งความตาย’ ซึ่งเพลงเหล่านี้ล้วนเป็นผลแห่งความรุนแรงทางการเมืองในยุค ๖ ตุลาที่มีพหุ ทั้งสิ้น นอกจากวงชีวิตแล้ว ก็ยังมีวงสตริง อมธ . ขององค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเล่นเพลงในแนวสตริงเร้าร้อนและนำเอาเพลงจากยุค ๑๔ ตุลา มาเล่นบ้างเพลงใหม่บ้าง นอกจากนั้นที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงยังมีวงเกียวกว , ดาวเหนือ ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีวงนฤกิต และที่มหาวิทยาลัยมหิดลมีวงประกายดาว

อีกกลุ่มหนึ่งที่อยากจะกล่าวถึงคือ วงกอไผ่ ซึ่งเป็นกลุ่มนิสิตหนุ่มสาวของ มศว .บางแสน ที่รวมตัวกันเล่นดนตรี บทเพลงของพวกเขาสะท้อนออกซึ่งอุดมการณ์แห่งชีวิต เช่น เพลงกอไผ่ ที่พูดถึงความสามัคคีนำมาซึ่งเป้าหมายแห่งอุดมคติได้บรรลุชัย เพลงครู ที่พูดถึงความเสียสละท่ามกลาง

^{๑๐๕} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

ความยากจนข้นแค้น อย่างไรก็ตามก็ตีสองโก้ได้นั้นมิได้เน้นย้ำอุดมการณ์ทางการเมืองเช่นวงดนตรีเพื่อชีวิตอื่นในมหาวิทยาลัย นอกจากวงดนตรีเหล่านี้แล้ว ก็มี วงลูกทุ่งเปลวเทียน, พลังเพลง, น้ำค้าง, ห พรีเซียสลอร์ด (เป็นวงชนะเลิศการประกวดเพลงโฟล์คซอง), ทะเลชีวิต เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปก็คือ แนวคิดเกี่ยวกับเพลงเพื่อชีวิต ในช่วงนี้ ก็เป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดในยุค ๑๔ ตุลา นั่นเอง “ยุคสมัยได้ย้อนรอยกลับไปสู่ยุคแสวงหาอันสับสนของคนไทยอีกครั้งหนึ่ง เรามองเห็นสำนักบางอย่างที่มีอยู่ แน่นอมนั่นเป็นสำนักในทางที่ตีสองโก้ มีความหวัง และในความหมายถึงวันข้างหน้าว่า สำนักเช่นนี้จะก้าวไปหาชีวิตที่ดีกว่า...” ดังนั้นบทเพลงในช่วงนี้จึง

มุ่งสะท้อนปัญหาผู้ยากไร้

มุ่งสะท้อนเรื่องราวของคนหนุ่มสาว

มุ่งสะท้อนเรื่องราวของ เหตุการณ์ ๖ ตุลา

๒.๕.๘ เพลงเพื่อชีวิตยุคธุรกิจเพลง (พ.ศ.๒๕๒๕-ปัจจุบัน)

“ไฉนอดรักฉันกลับมา จากขอบฟ้าที่ไกลแสนไกล จากโคตรรังที่เนินไศลจากใบไม้หลากลีสนั่นเหนื่อย ฉันเปลี่ยว ฉันหวัง”(สุรัชย์ จันทิมาธร, เพลง ‘คืนรัง’)

การกลับมาของคาราวานและเพื่อนร่วมสมัยร่วมอุดมการณ์ ที่บอบช้ำจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนสาขาประเทศไทยอาจบรรยายได้ด้วยเพลง “คืนรัง” พวกเขาไม่ได้กลับมาเพื่อ “กรี๊ดเลียดพาล้างลานโพธิ์” อีกต่อไปแล้ว แต่มาพร้อมबाटแผลและข้อกล่าวหาที่หลายคนบอกกันว่า “มีการกระทำอันไม่เป็นคอมมิวนิสต์ ” และในขณะเดียวกัน คอนเสิร์ตเพื่อยูนิเซฟที่หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ถึงจะไม่ลานโพธิ์) ที่ประกาศถึงการ “คืนรัง” ของพวกเขา ก็ถือเป็นการเริ่มกระแสยุคที่ ๓ ของเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งเป็นการปรับเข้าสู่ระบบธุรกิจดนตรียุคใหม่ การแสดงสดวันนั้นนำไปสู่เทปเพลงชุดแรกของการกลับมาและชุดแรกในสัญญาทำเทป ๓ ชุดกับบริษัทอีเอ็มไอ ประเทศไทย แม้ว่าจะไม่ใช่สัญญาที่มีมูลค่าสูงเป็นประวัติการณ์ แต่สำหรับเพลงเพื่อชีวิตที่เคยถูกตั้งความคาดหวังดังหนึ่งเป็นกิจกรรมสาธารณะ นั่นคือมูลค่าที่เกินความคาดหมายความคาดหวังทำนองนั้นยังคงฝังรากลึกผ่านช่วงเวลายาวนาน และนำมาโยงใยกันยุ่งเหยิงระหว่างทัศนคติคนเขียนบรรเลงเพลงเพื่อชีวิตกับการใช้ชีวิตของพวกเขา ไม่เว้นแม้กระทั่งการทดลองทางแนวดนตรี ช่วงหนึ่งสุรัชย์ จันทิมาธร ในคอนเสิร์ตเพื่อยูนิเซฟ ครั้งที่ ๒ คาราวานถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงกับการใช้วงร็อกเป็นแบ็กอัพ ไม่เพียงแต่ประเด็นความบกพร่องไม่สมบูรณ์ทางการแสดง แต่โยงไปถึงอุดมการณ์

แต่การเรียนรู้และฝึกฝนตัวเองให้ยืนอยู่ได้ในระบบการแข่งขันของธุรกิจเพลงไทย ทำให้คาราวานสามารถยืนหยัดในฐานะมีอาชีพและความเป็นอิสระในวิถีทางของตนเองระดับหนึ่งที่ชัดเจน และทำให้พวกเขายืนระยะอยู่บนการยอมรับของแฟนเพลงเก่าๆ ได้ในที่สุด แต่สิ่งที่ประสบความสำเร็จจริงๆ ในการ “จัดการ” กับระบบธุรกิจ และกลายเป็นวงเพื่อชีวิตที่ประสบความสำเร็จสูงสุด คือ คาราบาว ที่เกิดไล่หลังแฮมเมอร์ไม่นานนัก “วณิพก” คือความสำเร็จที่ปลุกกระแสเพลงเพื่อชีวิตขึ้นมากลายเป็นกระแสใหญ่ของวงการเพลงไทยอย่างที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นเรื่องบังเอิญ คาราบาวทำงานหนัก การตระเวนแสดงอย่างเข้าถึงทุกพื้นที่ทั่วประเทศ คือพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จ และในที่สุดเมื่อองค์ประกอบทุกอย่างสมบูรณ์แบบ “เมดอินไทยแลนด์” ก็กลายเป็นประวัติศาสตร์ในทุกๆ ด้าน พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ, โฮป, คนด่าน

เกวียน, กะท้อน, คีตาญชลี, นิรนาม (ในยุคแรก) มาจนถึง ชูชู, พงษ์สิทธิ์ คัมภีร์, อินโดจีนและอีกหลายคน หลายวง รวมถึงงานเดี่ยวของสมาชิวงคาราวาน คาราบาว จะมากจะน้อยก็ล้วนมีส่วนหนุนเนื่องให้กระแสเพลงเพื่อชีวิตยุคที่ ๓ ถาโถมรุนแรงจนถึงที่สุด^{๑๐๖}

แต่ในขณะเดียวกัน เพลงเพื่อชีวิตยุคที่ ๓ ก็เปลี่ยนโฉมหน้าไปอีกระดับหนึ่งจากบทเพลงประท้วง เพลงแห่งอุดมการณ์ กลายมาเป็นเพลง “สะท้อนสังคม” ที่คลายความรุนแรงลงไปตามกระแสการเมืองและความเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เคลื่อนสู่สังคมทุนนิยม บริโภคนิยม (ไม่นับรวมบางส่วนในงานเพลงของคาราวานที่แตกกระแสไปเป็น “เพลงการเมือง” อย่างชัดเจนนับตั้งแต่งานชุด อเมริโกย)

จุดเปลี่ยนของกระแสเพลงเพื่อชีวิตในยุคนี้ได้สร้างเสียงวิพากษ์วิจารณ์มากมายโดยเฉพาะในกลุ่มปัญญาชนผู้ที่ยังยึดถือกรอบบทเพลงยุค ๑๔ ตุลา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะกระแสเพลงเพื่อชีวิตยุคหลัง ๖ ตุลา ๑๙ ไม่ได้ทำหน้าที่เชื่อมต่อยุคประชาธิปไตยเบ่งบานกับยุคปัจจุบันได้ ส่วนที่น่าจะเป็นรอยต่อได้ในบางจุดอย่างแฮมเมอร์ก็ผ่านเข้ามาสู่ยุคปัจจุบันอย่างกระตือรือร้น กระทั่งที่สุดแล้วในภาพที่เด่นชัด จึงมีเพียงคาราวานที่ผ่านเข้ามาจากจุดเริ่มต้นจนถึงวันนี้ กรอบกำหนดนั้นทำให้หลายคนปฏิเสธแนวทางมวลชนที่นำคาราวานข้ามพ้นจากเขตแดนแคบๆ ของกลุ่มคนฟังระดับปัญญาชน หลายคนเกิดวิฤตศรัทธากับลีลาชีวิตของศิลปินเพลงแขนงนี้ บางคนถึงกับเหยียดหยามศิลปินนอกสายคนแรกๆ ที่เอาเพลงเพื่อชีวิตไปร้องใหม่และหลายคนเหลือเพียงคาราวานเป็นสรณะสำหรับเพลงเพื่อชีวิตความชอบ รสนิยม การคาดหวัง การกำหนดสถานการณ์ให้คุณค่าแก่เพลงเพื่อชีวิตในกรอบที่แตกต่างกันของแต่ละคน แต่ละกลุ่มเป็นสิ่งที่ไม่อาจหักล้าง และอาจไม่จำเป็นด้วย แต่ในภาพรวมแล้ว การทบทวนความคิดและนิยามของเพลงเพื่อชีวิตกันใหม่เป็นสิ่งจำเป็น เพราะไม่ใช่ว่าทุกเพลงของศิลปินที่ได้รับการประทับตราให้อยู่ในปีกเพื่อชีวิต จะเป็นเพลงเพื่อชีวิตโดยกลไกของตราประทับนั้น และไม่ใช่ว่าเพลง “ดอกไม้ให้คุณ” เมื่อร้องโดย ดนุพล แก้วกาญจน์ เรื่อยมาจนถึง อรวิ สัจจานนท์ และงานเพลงคาราวาน จากเสียงของนรีกระจ่าง คันธมาส จะไม่ใช่เพลงเพื่อชีวิตอีกต่อไป อีกด้านหนึ่ง บางเพลงของเฉลียง งานยุคแรกของอัสนี-วสันต์ โชติกุล บางส่วนในงานของ ธเนศ วรากุลนุเคราะห์ งานของจรัส มโนเพชร และเพลงในแบบของฤทธิพร อินสว่าง คือส่วนที่ไม่อาจคัดแยกออกจากกระแสเพลงเพื่อชีวิตอย่างเด็ดขาดได้

อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญก็คือในยุคปัจจุบัน เพลงเพื่อชีวิตได้เข้ายึดครองเขตแดนที่แน่นอน บริเวณหนึ่งในตลาดเพลงไทยแล้ว นั่นคือ ความสำเร็จ และในทางยุทธศาสตร์ พันธมิตรที่ขยายวงออกไปก็เป็นสิ่งที่ควรยินดี อีกด้านหนึ่ง การตี้อย่างตึงต๋ากับเพลงเพื่อชีวิตในฉบับเพื่อชีวิต และภาพสาวงามในเทพคาราโอเกะเพลงเพื่อชีวิต หากจะถือว่าเป็นผลพวงธรรมชาติของระบบธุรกิจ ก็ไม่ใช่การแลกเปลี่ยนราคาแพงแต่อย่างใด^{๑๐๗}

ปัญหาที่น่าสนใจมากกว่าจึงอยู่ที่ว่าหลังยุคต่อจากนี้ไป กระแสเพลงเพื่อชีวิตจะสาดซัดไปทางใดวันนี้ของกระแสเพลงเพื่อชีวิตเริ่มต่ำลง หลายคนตั้งข้อสังเกตถึงภาวะที่ถดถอย เพลงที่สร้าง

^{๑๐๖}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://www.2519.net/autopage/show>. [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๑๐๗}ที่มา : คัดจากจุลสารประกอบงานรำลึก ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา รวบรวมและจัดทำโดยกลุ่มศิลปวัฒนธรรมเพื่อชีวิต ใช้เป็นเอกสารประกอบการเสวนา “เส้นทางเพลงเพื่อชีวิต” ในงานรำลึก ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา วันที่ ๑๐-๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔.

ออกมาใหม่ๆ ดูจะไม่มีพลังหรือมนต์ลึกลับเท่ากับเพลงของวันวาน ในที่สุดก็เกิดคำถามว่า เพลงเพื่อชีวิตตายแล้วหรือยัง

๒.๕.๙ ตัวอย่างเพลงเพื่อชีวิตของวงคาราบาว

๑.เพลง ผู้เฒ่า/เนื้อร้อง :วงคาราบาว

..ลืมหามาฆ่าเลื่องลือโลกเกิดมาเป็นทารกสามัญชนธรรมดา
หากินกันจนหนึ่งหน้าเหี่ยวกว่าจะได้ขบเคี้ยว ก็ยังวัยชรา
ฟันฟางจนจะหักหมดปากตามัวจนจะมองไม่เห็น
รู้ร่ายของความล้าเคียดอยู่ที่เส้นเอ็นปูดโปน
..คำนึงถึงคนเฒ่าคนแก่เมื่อครั้งเป็นพ่อแม่ยังเลี้ยงดูลูกน้อย
อดออมวันละนิดละหน่อยเก็บสืบเป็นร้อยส่งลูกน้อยเล่าเรียน
หวังเพียงเพื่อลูกๆ เติบโตได้เป็นผู้มีการศึกษา หนทางในภายภาคหน้า
เป็นเจ้าของคนนายคนผู้เฒ่าเอย...จนเนื้อหนึ่งหย่อนยาน
ถ้าสมบัติมหาโหด ลูกหลานมาเอาใจนะผู้เฒ่าเอย จนเนื้อหนึ่งเหี่ยวยุ่น
ถ้าสมบัติมากล้น ยังพอมีคนเอาใจ..ผู้เฒ่าเอย...จนเนื้อหนึ่งหย่อนยาน
ถ้าสมบัติมหาโหด ลูกหลานมาเอาใจนะผู้เฒ่าเอย จนเนื้อหนึ่งเหี่ยวยุ่น
ถ้าสมบัติมากล้น ยังพอมีคนเอาใจ ..ใครเลยเคยคิดถึงผู้เฒ่า
ที่เส้นผมหงอกขาวและดวงใจอาดูรค้าจุนจุกหลานเติบใหญ่
ต่างตอบแทนน้ำใจเพียงรดน้ำคำหัวสังคมทวีความด้นรน สอนคนให้คิดเห็นแก่ตัว
คนเฒ่าที่พันหัดตามัว กลัวไม่มีคนไปเฝ้า^{๑๐๘} (บทเพลง ผู้เฒ่า อัลบั้ม: ท.ทหารอดทน)

๒.เพลง ถึกควายทุย /เนื้อร้อง :วงคาราบาว

เสียงเพลงจากนกน้อย ลอยล่องตามลมบน
คำคินนี้ครึ้มฝน ผู้คนหลับไหล..ลืมหืมเรื่องราวผืนนาตุกร้าง ไร่คนเข้าทำกิน
ยื้อแย่งชิงแผ่นดิน สูญสิ้นชีวาควายถึกควายทุยเสียงเครื่องบินถล่มฟ้า
เสียงขานนาเหือดหายฝูงคนเพิ่มขึ้นมากมายฝูงควายลดจำนวนลง
ฝูงนกวิหคอยู่บนฟ้าเอื้อมระอาการกระทำของคนถึงเป็นนกบินได้อยู่เบื้องบน
ยังถูกผู้คนเอาหนังกะตักยิงตายยิ่งตาย ยิ่งตาย ตาย ตาย ตาย
ยิ่งตาย ยิ่งตาย ยิ่งตาย ตาย ตาย ตายเสียงเครื่องยนต์ถล่มฟ้า เสียงขานนาเหือดหาย
ฝูงนกลดลงมากมาย ฝูงควายลดจำนวนลงรถแทรกเตอร์วิ่งมาแทน
กลบเสียงแคนเสียงกลองรำวงฝูงควายพากันยืนงมมันคังนีกปลงสังขารตัวเองอนิจจา
อนิจจา อนิจจังอนิจจัง วัฏสังขารอนิจจัง วัฏสังขารอนิจจัง วัฏสังขาร^{๑๐๙}

(บทเพลง ถึกควายทุย อัลบั้ม: วณิพก)

^{๑๐๘}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://เพลง.meemodel.com>. [๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๑๐๙}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://เพลง.meemodel.com>. [๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

๓. เพลงเฒ่าทะเล/เนื้อร้อง: วงคาราบาว

เฒ่าอ๋า ลูกเลเมืองใต้พำนักอาศัย อยู่ชายฝั่งทะเล
 เติบโต มากับเรือตังเกอาชีพชาวเล เป็นชาวประมงสมบัติ
 คือเรือลำเก่าอายุร่นราว ร่นคราวคนเฒ่าหาปลา
 ตั้งแต่ค้ายันเข้างานหนักงานเบาเฒ่าอ๋าไม่ถอยร้อยเอ็ด
 เจ็ดย่านสมุทรเรื่องราวมนุษย์ ได้เคยฟันฝ่าเฒ่าอ๋า
 คือชายหาปลาเหนือโชคชะตาด้วยการกระทำ..เฒ่าเล โชกโชนชีวิต
 เรียนรู้ถูกผิด จากมหาสมุทรว่าคนเรา ย่อมมีวันสิ้นสุด
 อันชีวิตมนุษย์ มีระยะเวลาฤดูกาล ผลัดกันมาเยือน
 ไม่สะทสะเทือนสายลมแสงแดดอายุ ปาเข้าไปหลักแปด
 ออดๆแอตๆ ของธรรมชาติลึงแก เรือตังเกเก่า
 รอยร้วรอยร้าว ตามอายุขัยสองสิ่ง ร่วมทะยานไกล
 ร่วมวันร่วมวัยจุดหมายเดียวกัน..วันอุกาฟ้าเหลือง
 ทะเลสะท้อน สายลมเป็นบ้าแต่เฒ่าอ๋ายังยิ้ม
 ออกหาปลามันคือค้ายา ค่าพยาบาล
 อันชีวิตชาวประมงจนๆ อยู่ด้วยความอดทนแล่นไป
 ข้างหน้าจุดหมาย ย่อมหมายชีวิตปลาไปนากลับมา
 เลี้ยงชีวิตคนถึงลม ฝนกระหน่ำซ้ำเติม
 หนาวสั่นสะเทิ้ม ทำทนายคนกล้าผู้เฒ่าก็รู้ อยู่เต็มอุรา
 หนทางข้างหน้าเป็นได้สองทางทางหนึ่ง รอดกลับมาถึงฝั่ง
 อีกทางหนึ่งฝั่งร่างลงกลาง ทะเลชายเฒ่า กับเรือตังเก
 หันหน้าออกทะเล ไม่เห็นคีนามารสุม พัดผ่านพ้นไป
 ท้องฟ้าสดใส ทะเลเจียบสงบผู้คน ยังถกเถียงกันไม่จบ
 ผู้เฒ่าชรา หายลงทะเลเฒ่าอ๋า อ้าลาจากไปไม่ใช่नियाย
 ไม่ใช่วีรกรรมใครจะรู้ ถึงการกระทำของผู้เฒ่าอ๋า ผู้เฒ่าทะเล^{๑๑๐}
 (บทเพลง เฒ่าทะเล อัลบั้ม: อเมริโกย)

๔. เพลงถึกควายทุย ภาค ๙ /เนื้อร้อง : วงคาราบาว

นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่แต่โบราณ
 มิได้บอกเลยว่าชีวิตยังยืนเป็นอมตะสิ่งที่เกิดมาล้วนต้องแตกดับ
 สรรพสิ่งป่นสลายกลายเป็นผงธุลีกระดูกกองดังภูเข
 น้ำตาแห่งความจำพราวมากมายดังท้องทะเล
 สิ่งที่หลงเหลืออยู่มีเพียงชื่อใครเลยจะรอดพ้นวัฏจักร^{๑๑๑}
 (บทเพลง ถึกควายทุย ๙ อัลบั้ม ทับหลัง)

^{๑๑๐}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://เพลง.meemodel.com>. [๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๑๑๑}ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://เพลง.meemodel.com>. [๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

๕. เพลงปลาใหญ่ปลาน้อย/เนื้อร้อง : วงคาราบาว

ในห้วงมหาสมุทรใหญ่กว้างไกลสุดสุดตา
 ชีวิตนานับที่เกิดมาเวียนว่ายตายเกิดเป็นธรรมดา
 ล้มหายตายจากเป็นธรรมดาเป็นกฎเกณฑ์ เป็นกฎเกณฑ์
 สัตว์หนึ่งร่างกายใหญ่กล้าเรียวแรงแกร่งมหาทั้งดุร้าย
 กัดกินสัตว์เล็กให้ตายไปเป็นกฎธรรมชาติให้เป็นไป
 ปลาใหญ่กินปลาน้อยสัตว์ใหญ่กินสัตว์น้อย
 เป็นกฎเกณฑ์.....ไม่ใช่คนเหลียวมองดูสังคมของคน
 มีมือที่มากล้นด้วยคุณธรรมผู้คนมีสัจจะสอนนำ
 แสงธรรมนำพาดังแสงทองเอื้อเพื่อแผ่แผ่เกิดพี่น้อง
 เมตตาคำจุนโลกนะพี่น้องไม่เป็นคนรกลูกต่างเป็นเพื่อนเป็นพ้อง
 หัวใจจะอิมเอบเป็นสีทองศรัทธาก็จะมาเป็นกายเป็นกอง
 ปลาใหญ่เป็นเพื่อนปลาน้อยสัตว์ใหญ่เป็นเพื่อนสัตว์น้อย
 เป็นกฎเกณฑ์.....สร้างกฎเกณฑ์กันเกิดคน
 ในห้วงมหาสมุทรใหญ่กว้างไกลสุดสุดตา
 ชีวิตนานับที่เกิดมาเวียนว่ายตายเกิดเป็นธรรมดา
 ล้มหายตายจากเป็นธรรมดาเป็นกฎเกณฑ์ เป็นกฎเกณฑ์
 สัตว์หนึ่งร่างกายใหญ่กล้าเรียวแรงแกร่งมหาทั้งดุร้าย
 กัดกินสัตว์เล็กให้ตายไปเป็นกฎธรรมชาติให้เป็นไป
 ปลาใหญ่กินปลาน้อยสัตว์ใหญ่กินสัตว์น้อย
 เป็นกฎเกณฑ์.....ไม่ใช่คนเหลียวมองดูสังคมของคนมีมือที่มากล้นด้วยคุณธรรม
 ผู้คนมีสัจจะสอนนำแสงธรรมนำพาดังแสงทอง
 เอื้อเพื่อแผ่แผ่เกิดพี่น้องเมตตาคำจุนโลกนะพี่น้อง
 ไม่เป็นคนรกลูกต่างเป็นเพื่อนเป็นพ้องหัวใจจะอิมเอบเป็นสีทอง
 ศรัทธาก็จะมาเป็นกายเป็นกอง^{๑๑๒} (บทเพลง ปลาใหญ่ปลาน้อย อัลบั้ม : ชี๊มา)

๖. เพลงลูกแก้ว/เนื้อร้อง : วงคาราบาว

เกิดเป็นลูกคนเดียว พ่อรักดังดวงใจอยากจะได้อะไรแม่คอยตามใจ
 ตามใจ ตามใจ ตามใจ ตามใจ ตามใจปรารถนาสิ่งใดพ่อแม่ตามใจ
 ฐานะค่อนข้างรวย หาเงินตัวเป็นเกลียวทำเพื่อหวังสิ่งเดียว นั่นคือเงินตรา
 เงินตรา เงินตรา เงินตรา เงินตรา เงินตราไม่ค่อยมีเวลาสั่งสอน
 อบรมตักเตือนลูกชายกำลังโต ขาดที่พึ่งทางใจ
 ใช้กำลังทุน ให้ความอบอุ่นไม่ได้คบเพื่อนพากันเพลิน...เดินลงขวดสุรา
 เดินลงบ่วงกัญชา เดินลงเข็มฉีดยาโอยตื่นขึ้นมากลางคูก ลูกขึ้นยืนตาขวาง
 ใครจับฉันทมาซัง พ่อแม่ฉันทรวราร่ำรวย ช่วยที่

^{๑๑๒} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

พ่อแม่จ๋า ร่ายช่วยลูกชายที่ ข้อหาอุณกรรจ์ ปล้นฆ่าและข่มขืน
 พรากชีวิตผู้อื่นต้องรับโทษทัณฑ์ โทษทัณฑ์ โทษทัณฑ์ โทษทัณฑ์ โทษทัณฑ์ โทษทัณฑ์
 คำสั่งศาลประหารตายตกตามกันตามกัน ตามกัน
 น้ำตารินไหล นึกเสียดายชีวิพ่อแม่ลูกลาที่ แม่จ๋า ลูกลาตาย
 พ่อรักลูกก็รู้ แม่รักลูกเข้าใจลูกผิดสมควรตาย ก้าวพลาดไปข้างหัวมัน
 ลูกผิดสมควรตาย ขอลาไปชดใช้กรรม^{๑๑๓}
 (บทเพลง ลูกแก้ว อัลบั้ม: เมตอินไทยแลนด์)

๗. เพลงเวร/เนื้อร้อง : วงคาราบาว

เย็นลมโชยโบกโพยพัดปลิวปลิวอย่าหนีใหญ่
 ย่อมโบกพัดสะบัดกิ่งไกวย่อมหวานไหวเป็นธรรมดา
 โลกกลมๆ ก็ใบนี้มีความหวังอยู่มากมาย
 แต่เวรและกรรมคอยทำลายให้ย่อท้อยอมจำนน
 เขียนเพลงขึ้นบทหนึ่ง เขียนเตือนความทรงจำ
 แต่เวรและแต่กรรม สดุดีความมั่งงายยามลมโชยโบกโพยปลิว
 บนหนทางของความจริงกระแสน้ำที่เคยหยุดนิ่ง
 เพียงหยุดพักฤดูกาลเกิดเป็นคนก็ควรคิด
 คิดถึงธรรมชาติที่เป็นจริงโลกสมบูรณ์ด้วยสรรพสิ่ง
 สัมผัสได้ด้วยกายตนเขียนเพลงขึ้นบทหนึ่ง
 เขียนเตือนความทรงจำแต่เวรและแต่กรรม สดุดีความมั่งงาย
 เขียนเพลงขึ้นบทหนึ่ง เขียนเตือนความทรงจำ
 แต่เวรและแต่กรรม สดุดีความมั่งงาย
 โลกหมุนไปใช้ความผันล่วนแปรผันไปบนแกน
 ธรรมชาติเมื่อยามแค้นแค้นตั้งสอนคนให้พากเพียร
 เชื้อกรรมดังลมพัดที่ผ่านมาและผ่านไป
 จงทำตนตั้งต้นไม้ที่เหยียดตรงและเติบโต
 เขียนเพลงขึ้นบทหนึ่ง เขียนเตือนความทรงจำ
 แต่เวรและแต่กรรม สดุดีความมั่งงาย^{๑๑๔} (บทเพลง เวร อัลบั้ม: ชี้อเม)

๘. เพลงคนไทยรักกัน/เนื้อร้อง : วงคาราบาว

ใจเย็นๆ ไม่จำเป็นต้องทำใจใหญ่
 คำว่าลูกผู้ชายคือผู้กล้าให้อภัย
 ไทยกันเองทำนองเพลงจะได้อะไร
 พูดก็ภาษาไทยเขียนก็ภาษาไทย
 เราคือทนายทศุทัตย์บนแผ่นดินไทยของบรรพชน
 (รักกันไว้หน้าพี่น้องเอ๋ย) พ่อขุนรามคำแหง

^{๑๑๓} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๑๑๔} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com>. [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

องค์พระนเรศวรทั้งพระเจ้าตากสิน
 สู้เพื่อแผ่นดินด้วยความอดทนสู้ด้วยความอดทน
 เราต่างเป็นลูกหลานได้ลิ้มรสหวานแห่งดอกผล
 จงรู้ระลึกตัวตนเราคนไทยรักกัน(เฮ้อ)
 ใจเย็นๆ ไม่จำเป็นต้องทำใจใหญ่
 คำว่าลูกผู้ชาย คือผู้กล้าให้อภัย
 ไทยกันเองทำนักเลงจะได้อะไร
 พูดก็ภาษาไทยเขียนก็ภาษาไทย
 เราคือทนายทศุทัตย์บนแผ่นดินไทยของบรรพชน
 (รักกันไว้มากๆ นะ)
 จากเทือกเขาอัลไตจรดปลายอินโดจีน
 กว่าจะมีแผ่นดินเหนี่ยวยากกันขนาดไหน
 (เหนี่ยวยากขนาดไหน)จงให้อภัยแก่กัน
 อันความสัมพันธ์มันยาวไกลอุปสรรคพ่ายแพ้ไป
 เราคนไทยรักกันหันหน้าเข้าหากัน
 เพื่อสร้างสรรค์สังคมไทยหันหน้าเข้าหากัน
 เพื่อสร้างสรรค์สังคมไทยใจร่วมประสานใจ
 มีร่วมประสานมือเราก็คือพี่น้อง
 เราก็คือผองเพื่อนจำมั่นไม่เคยลืมเลือน
 เราคนไทยรักกันเราคนไทยรักกัน
 (รักกันไว้) ใจเย็นๆ ไม่จำเป็นต้องทำใจใหญ่^{๑๑๕}.
 (บทเพลง คนไทยรักกัน อัลบั้ม :หากหัวใจยังรักควาย)

๙.เพลงบัวลอย/เนื้อร้อง : วงคาราบาว

เจ้าเพื่อนยากทำไมจากข้าเร็วเกินไป
 บัวลอยไปอยู่ที่ไหนเคยรู้บ้างไหม
 โปรดคิดคำนึงถึงบัวลอยบัวลอยเขาเป็นชายหนุ่ม
 ตาเหล่หลังจุ่มเต๋อๆด่าๆรูปร่างแม่ไม่โสกา
 จิตใจล้ำฟ้าดังสมญาบัวลอยเป็นเพื่อนคุย
 ยามเพื่อนหัวเหวเป็นพ่อครัว
 ยามเพื่อนหัวโหยเป็นหมอใหญ่
 ยามเพื่อนโอดโอยหาหูกยา
 มารักษาบรรเทาบัวลอยถึงวัยเกณฑ์ทหาร
 พิกุลพิการยังดีหนึ่งประเภทสอง
 อาสารับใช้ชาติพี่น้องหัวใจคับพอง

กล้าหาญอดทนเป็นคน หนักเอาเบาสู้
 อดส่ำหามานอดทนช่วยเหลือเพื่อนๆทุกคน
 ร่วมแต่ทุกข์สุขไม่สนใจบัวลอยเจ้าเพื่อนยาก
 ทำไมจากข้าเร็วเกินไปบัวลอยไปอยู่ที่ไหน
 เคยรู้บ้างไหมโปรดคิดคำนึงถึงบัวลอย
 วันหนึ่งมีเสียงปืนคำรามบัวลอยถูกห้าม
 มาในเปลผ้าใบยังละเมอหวังว่าใครเป็นอะไร
 คือคำพูดสุดท้ายของชายชื่อบัวลอย
 ตั้งแต่วันนั้นยันวันนี้แสงตะเกียงริบหรี่
 ที่บ้านไร่ปลายดอยไม่มีชายคนที่ชื่อบัวลอย
 ความเหงาหงอยคอยเข้าปลุกคลุม
 โลกนี้ไม่สมประกอบเพราะต่างคนชอบ
 เอาแต่ประโยชน์ส่วนตนโลกนี้ มีสักกี่คน
 เป็นบัวหลุดพ้นอย่างคนชื่อบัวลอย^{๑๑๖} (บทเพลง บัวลอย อัลบั้ม :เมตอินไทยแลนด์)

๑๐. เพลงท.ทหารอดทน/เนื้อร้อง : วงคาราบาว

คำคืน เขายืนเดียวดายกอดปืนแนบกายอุ่นใจในลมหนาว
 ท้องฟ้ามีเดือนกับดาวติดตามตัวเขา ทุกราตรีกาล
 เป็น ท.ทหารอดทนหากินกับปืนกล พิทักษ์ถิ่นแดนไทย
 ก็คนจะมาเข้าใจว่าเขาทำเพื่อใคร
 ถ้าไม่ได้ทำเพื่อคุณ..ดาวเดือนลอยเลื่อนท้องฟ้า
 ยิ่งให้ตกลงมาติดบ่าได้สบายดาวเดือนลอยเลื่อนนภา
 ยิ่งให้ตกลงมาติดบ่าก็มากมายติดแล้ว จะมีอะไร
 ติดแล้ว จะมีอะไรถ้าเขาไม่ได้เป็น ท.ทหารอดทน
 ..ท.ทหารลูกหลานคนจนๆไม่กระเสือกกระสน
 ก็เป็นแค่พลทหารโชคดีแค่ฝึกการ
 ก็พอได้เล่าขานให้ลูกหลานอดทน
 अबจนเขาก็ยังเจียมตัวไ้กลัวนจะกลัว ว่าลูกปืนจะวิ่งชน
 แต่จับปืนยืนด้วยเหตุผลก็หวังว่าผู้คนคงพอจะเข้าใจ
 ..ดาวเดือนลอยเลื่อนท้องฟ้ายิ่งให้ตกลงมาติดบ่าได้สบาย
 ดาวเดือนลอยเลื่อนนภายิ่งให้ตกลงมาติดบ่าก็มากมาย
 ติดแล้ว จะมีอะไร
 ถ้าเขาไม่ได้เป็น ท.ทหารอดทน
 เขายืนเดียวดายกอดปืนแนบกายอุ่นใจในลมหนาว
 ท้องฟ้า มีเดือนกับดาวติดตามตัวเขา ทุกราตรีกาล

^{๑๑๖} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] :<http://เพลง.meemodel.com> [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

เป็นท.ทหารอดทนหากินกับปิ่นกล พิทักษ์ถิ่นแดนไทย
 ก็คนจะมาเข้าใจว่าเขาทำเพื่อใคร
 ถ้าไม่ได้ทำเพื่อคุณ..ดาวเดือนลอยเลื่อนท้องฟ้า
 ยิ่งให้ตกลงมาติดบ่าได้สบายดาวเดือนลอยเลื่อนนภา
 ยิ่งให้ตกลงมาติดบ่าก็มากมายติดแล้ว จะมีอะไร
 ติดแล้ว จะมีอะไร
 ถ้าเขาไม่ได้เป็น ท.ทหารอดทน..ท.ทหารลูกหลานคนจนๆ
 ไม่กระเสือกกระสนก็เป็นแค่พลทหาร
 โชคดีแค่ฝึกการก็พอได้เล่าขานให้ลูกหลานอดทน
 อับจนเขาก็อ้างเจียมตัวไ้ก้ล้นจะกลัว ว่าลูกปิ่นจะวังวน
 แต่จับปิ่นยื่นด้วยเหตุผลก็หวังว่าผู้คนคงพอจะเข้าใจ^{๑๑๗}

(บทเพลง ท.ทหารอดทน อัลบั้ม :ท.ทหารอดทน)

๑๑. บทเพลงเมดอินไทยแลนด์/เนื้อร้อง : วงคาราบาว

เมดอินไทยแลนด์ แดนดินไทยเราเก็บกันจนเก่า เรามีแต่ของดี
 มาตั้งแต่ก่อนสุโขทัย มาลพบุรี อยุธยา ธนบุรี
 ยุคสมัยนี้ เป็น กทม.เมืองที่คนตกท่อ (ไม่เอาอย่าไปว่าเขา) ^{๑๑๘}
 เมดอินไทยแลนด์ แดนไทยทำอะไรจะร้องรำทำเพลง ก็ล้าลึกลีลา
 ฝรั่งเศสชอบใจ แต่คนไทยไม่เห็นค่ากลัวน้อยหน้า ว่าคุณค่านิยมไม่ทันสมัย
 เมดอินเมืองไทย แล้วใครจะรับประกันซะ
 (ฉันว่ามันน่าจะมีคนรับผิดชอบบ้าง)เมดอินไทยแลนด์ แฟนแฟนเข้าใจ
 ผลผลิตคนไทยใช้เองทำเองตัดเย็บเสื้อผ้ากางเกงกางเกง
 กางเกงยีนส์ (ชะหนอยแน)แล้วขึ้นเครื่องบินไปส่งเข้ามา
 คนไทยได้หน้า (ฝรั่งมั่งค่าได้เงิน)เมดอินไทยแลนด์ พอแขวนตามร้านค้า
 มาติดป้ายติดตราว่าเมดอินเจแปนก็ขายดิบขายดีมีราคา
 คุณกันได้ว่ามันมาต่างแดนทั้งทันสมัย มาจากแม่กาจีน
 เขาไม่ได้หลอกเรากิน^{๑๑๘} (บทเพลง เมดอินไทยแลนด์ อัลบั้ม: เมดอินไทยแลนด์)

กล่าวโดยสรุปบทบาทของเพลงเพื่อชีวิตในอดีตสามารถสร้างกระแสความรู้ทางการทางการเมือง การเปลี่ยนจิตสำนึกทางการเมืองได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นบริบทของสถานการณ์ทางการเมือง ใน ปัจจุบัน เพลงเพื่อชีวิตได้เข้าสู่ระบบทุนนิยมธุรกิจของนายทุนจึงเป็นรูปแบบของความบันเทิง มีไว้เพื่อ บริโภคหรือผู้ฟังได้เสพ แต่ยังคงมีศิลปินบางส่วนยังคงทำงานเพื่อสร้างสรรค์สังคมต่อไป บทเพลงเพื่อ ชีวิตและศิลปินเพื่อชีวิตยังคงทำหน้าที่สร้างกระแสความรู้สึก แม้ว่าจะไม่ได้ผลอย่างเช่นอดีต เพลงชีวิต จึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างกระแสให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อไป

^{๑๑๗} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

^{๑๑๘} ออนไลน์ [แหล่งที่มา] : <http://เพลง.meemodel.com> [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙]

๒.๖ สรุปความ

จากการศึกษาความเป็นมาของบทเพลงไทยสรุปได้ว่า เพลงลูกทุ่งสะท้อนความเป็นไปของสังคมไทย และประวัติศาสตร์สังคมไทย ปรากฏอยู่ในเพลงลูกทุ่งไม่น้อย อีกทั้งเป็นสิ่งที่ช่วยปลอบใจคนจนยามสิ้นหวังได้เป็นอย่างดี เพลงลูกทุ่งในบางยุคอาจสะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยยังขาดกลไกที่มาซึ่งความเสมอภาค และยุติธรรม เพลงลูกทุ่งจึงไม่ใช่จะสื่อถึงความบันเทิงบริสุทธ์แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังคงทำหน้าที่เป็นภาพสะท้อนความคิด ความเชื่อ และเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตโดยแท้จริง ที่คนรุ่นหลังสามารถศึกษาเรียนรู้ได้ โดยผ่านบทเพลงในอดีตเหล่านั้น

นอกจากนี้เพลงลูกทุ่งยังมีเนื้อหาของการใช้ถ้อยคำภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ต้องแปลความหมาย มีการสรรหาคำกระทบกระเทียบ เปรียบเปรย ประชดประชัน ใช้ถ้อยคำอารมณ์คมคาย ถูกใจผู้ฟัง และมีการใช้คำคล้องจอง คำสัมผัส ภาษาที่ปรากฏ มีแหล่งที่มา ที่หลากหลาย ทั้งภาษาของภาคกลาง อีสาน เหนือ และใต้ โดยใช้ศัพท์ สำนวน สำเนียง ภาษาถิ่น ซึ่งแตกต่างกันไป ตามลักษณะของเพลงหรือตามสำเนียงของนักร้อง เช่น เสียงเหนือแบบชาวสุพรรณบุรีของ สุรพล สมบัติเจริญ ถือได้ว่า การขับร้องด้วยสำเนียงถิ่นต่างๆ นั้น เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเพลงลูกทุ่ง และมักออกเสียงเพี้ยนไปจากเสียงวรรณยุกต์ ของภาษามาตรฐาน อาจเนื่องมาจากเป็นสำเนียงที่มากับตัวนักร้องเอง หรือเพื่อให้ดูโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ นักร้องแต่ละคนจึงต้องมีลีลาการร้องเฉพาะตัว เพื่อสร้างจุดสนใจ เช่น ชาย เมืองสิงห์ มีการออกเสียงนาสิก ฟังคล้ายเสียงบีบจมูก หรือรุ่งเพชร แหลมสิงห์ ในเพลง ฝนเดือนหก "ย่างเข้าเดือนหก ฝนก็ตกพรำพรำ" รุ่งเพชร ออกเสียงคำว่า ตก เป็น ตัก ซึ่งมีการเพี้ยนเสียงวรรณยุกต์ เอกชัย ศรีวิชัย ร้องเพลง โดยใช้สำเนียงภาคใต้ บางครั้งแม้จะนักร้องจะไม่ใช้คนพื้นถิ่นนั้น แต่ผู้แต่งเพลงก็แต่งให้นักร้องออกสำเนียงถิ่นนั้นไปด้วยสังคมที่อยู่ในยุคทุนนิยม ความต้องการมีบ้าน รถยนต์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งโทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานที่ใครๆ ต่างมีไว้สำหรับติดต่อสื่อสาร การพูดถึงห้างสรรพสินค้าที่ใช้เวลาพักผ่อนในวันหยุด หรือกล่าวถึงร้านสะดวกซื้อ ก็มีอยู่ในเนื้อหาของเพลงลูกทุ่งยุคปัจจุบัน

จากการศึกษาเพลงลูกทุ่งไทยพบว่ามีคุณค่าดังนี้คือ

๑. เป็นหลักฐานของข้อมูลทางประวัติศาสตร์สังคมของประเทศ
๒. เป็นที่รวมของภูมิปัญญาและทรัพย์สินทางปัญญาของชาวบ้าน
๓. เป็นเพลงที่เรียบง่าย เข้าใจง่าย ร้องง่าย จำง่าย
๔. สามารถเข้าถึงสังคมทุกชั้น กระจายได้กว้างไกลถึงชนบททุกแห่ง
๕. มีความเป็นไทยทั้งในเรื่องของภาษา ทำนอง และการขับร้อง"

เพลงลูกทุ่งไทยมีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัวทั้งในด้านการออกเสียง และการใช้ภาษานับเป็นการอนุรักษ์ภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาประจำชาติไทย จึงควรช่วยกันอนุรักษ์เพลงลูกทุ่งไทย เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยสืบไป

เนื้อหาของบทเพลงลูกทุ่งอีสาน หรือรูปแบบการประพันธ์ เหตุผลที่ตั้งข้อสันนิษฐานเช่นนี้ เพราะโครงเรื่องหรือภาษาเป็นสำนวนอีสาน มีโครงเรื่องคล้ายเพลงลูกทุ่งหรือหมอลำ วรรณกรรมของล้านช้าง ซึ่งคำว่าลูกทุ่งอีสานนี้ แวง พลั้ววรรณ สันนิษฐานว่ามาจากการที่ชาวอีสานได้หลั่งไหลกันเข้ากรุงเทพฯ จำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้สังคมชาวอีสานในกรุงเทพฯ เป็นปึกแผ่นขึ้น โดยพื้นฐานจาก

ความเป็นคนจากพื้นเพเดียวกัน มีความรู้สึกห่วงหาอาลัยถิ่นเกิดเหมือนกัน และความโหยหา ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมเหมือนกัน พลังความเป็นอีสานได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนและเป็นปัจจัยที่เอื้อ รองรับและอุ้มชูการก่อเกิดของเพลงลูกทุ่งมิติใหม่ ที่มีรูปแบบ เนื้อหาและรับใช้ชีวิตคนพลัดบ้าน

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่เหมือนกันในทุกชนชาติ จะพบว่าการพัฒนาการของดนตรี มักจะมีความผูกพันกับศาสนา โดยเฉพาะอำนาจของเสียงดนตรี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความดี เสียงดนตรีสามารถใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวจิตใจ และเมื่อผสมผสานท่วงทำนองดนตรี เข้ากับคำร้องหรือบทเพลงแล้วก็จะมีประโยชน์ในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น จากการ ใช้ประโยชน์ในด้านศาสนา ในยุคสมัยต่อมาเพลงก็มีอรรถประโยชน์ที่จะประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ ของ สังคมมากขึ้น เช่น ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองเพื่อการศึกษา เพื่อความบันเทิง หรือไปจนกระทั่ง เพื่อสร้างผลกำไรในยุคสมัยที่เพลงกลายเป็นสินค้าหรือพาณิชย์ศิลป์

วรรณกรรมอีสาน คือ การให้การศึกษาแก่ปวงชน วรรณกรรมเป็นตัวบทที่พระอาจารย์ผู้รู้ ผู้อาวุโสทั้งหลายได้สอนผู้เยาว์ให้เขียนและอ่านตัวอักษรธรรมตัวอักษรท้องถิ่น วิธีการสอนนั้นผูกเป็น กุศโลบายว่าใครคัดลอกหนังสือธรรมบูชาพระพุทธศาสนาจะได้ผลานิสงส์จึงเกิดธรรมเนียมการเขียน อ่านและจำคนอื่นลอกหนังสือถวายวัดสืบต่อกันมา ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมอีสาน จึงแพร่หลายและสืบทอดมายังอนุชนรุ่นหลัง ดังมีหลักฐานปรากฏในวรรณกรรมหลายเรื่อง

วรรณกรรมอีสานที่นิยมสร้างส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องพุทธศาสนา กฎหมายท้องถิ่น ตำรายา นิทานพื้นบ้าน วรรณกรรมคำสอน จาริตประเพณี ตำนานศาสนาสถาน ตำนานวีรบุรุษ ตำนาน บ้านเมืองที่สำคัญ เช่น ตำนานฟ้าแดดสงบางพื้นเมืองอุบล เป็นต้น

เพลง ลูกกรุง หมายถึง “บทเพลงที่ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของ สังคม และคนเมือง หลวง รวมถึงเรื่องราว ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การถ่ายทอดอารมณ์ การขับร้อง น้ำเสียง ของ กลุ่มนักร้อง นักแต่งเพลง และนักดนตรีจะมีรูปแบบ ประณีต ละเอียดอ่อน ออกมานุ่มนวล ความรู้สึกของผู้ฟัง ฟังแล้วเกิดจินตนาการตาม เนื้อร้องของบทประพันธ์ออกมาเป็นร้อยแก้ว ร้อยกรอง มีความหมายสลับซับซ้อน ยอกย้อน ผู้ประพันธ์ นักร้อง นักดนตรี และผู้ฟังอาจเข้าถึงบทเพลงไปตาม จินตนาการแตกต่างกันไป

เพลงลูกกรุง”ได้แยกกลุ่มผู้ฟังอย่างเด่นชัดขึ้นมาตามลำดับ โดยนำเอาความเป็นอยู่ ของ ผู้ฟัง ศิลปิน นักร้อง นักดนตรี เป็นผู้กำหนดทิศทาง วงสุนทราภรณ์เป็นวงแรก ก่อตั้งเป็นวงดนตรีวง ใหญ่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งทำให้สังคมเมืองในยุคนั้น เริ่มต้นตัวการฟังเพลง ผู้ฟังและค่ายเพลงต่างๆ เริ่มจัดประเภทเพลง สร้างนักร้องให้มีรูปแบบความเป็นคนเมืองหลวง นักดนตรี นักแต่งเพลง นักร้อง ต่างมีรูปแบบ หาแพชชันนำสังคม ทั้งเรื่องการแต่งตัวการออกกินข้าวนอกบ้าน มีคลับมีบาร์ แถวถนน ราชดำเนิน ตามย่านชุมชน โรงแรมใหญ่ๆ มีห้องบอลรูม เพื่อให้มีการจัดแสดงดนตรีประกอบ กลุ่มคน ฟังจึงเริ่มรับแนวเพลงลูกกรุง เกิดการเปรียบเทียบระหว่างแนวเพลงลูกทุ่ง กับเพลงลูกกรุงขึ้นมาโดย อัตโนมติ นักร้องลูกกรุงที่ถือว่าเป็นรุ่นแรกที่กำหนดแนวเพลงลูกกรุงไว้ชัดเจน

ในด้านบทบาทของเพลงเพื่อชีวิตในอดีตสามารถสร้างกระแสความรู้ทางการทางเมือง การ เปลี่ยนจิตสำนึกทางการเมืองได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นบริบทของสถานการณ์ทางการเมือง ในปัจจุบัน เพลงเพื่อชีวิตได้เข้าสู่ระบบทุนนิยมธุรกิจของนายทุนจึงเป็นรูปแบบของความบันเทิง มีไว้เพื่อบริโภค หรือผู้ฟังได้เสพ แต่ยังคงมีศิลปินบางส่วนยังคงทำงานเพื่อสร้างสรรค์สังคมต่อไป บทเพลงเพื่อชีวิต

และศิลปินเพื่อชีวิตยังคงทำหน้าที่สร้างกระแสความรู้สึก แม้ว่าจะไม่ได้ผลอย่างเช่นอดีต เพลงชีวิตจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างกระแสให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อไป